

Profeettain huomassa

Uskonnon ja henkisyyden representaatiot *Star Trek: Deep Space Nine* -sarjassa

Kati Timonen

Pro gradu -tutkielma

Uskontotiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Lokakuu 2022

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma, 89 s.

Filosofian maisteri, uskontotiede

Kati Timonen

Profeettain huomassa. Uskonnon ja henkisyyden representaatiot *Star Trek: Deep Space Nine* -sarjassa.

Tämä Pro gradu -tutkielma käsittelee uskonnon ja henkisyyden representaatioita *Star Trek: Deep Space Nine* -sarjassa (1993–1999). Tutkimuksen aineisto koostuu yhdestätoista sarjan jaksosta sen kuudelta eri tuotantokaudelta. Hyödynnän aineiston analyysissä lähiluvun metodia. Keskeisimmät käsitteet tälle tutkimukselle ovat representaatio, uskonnon prototyyppi, fiktiivinen uskonto ja henkisyys.

Tutkimukseni tarkoitus on keskittyä *Star Trek: Deep Space Nine* eli *DS9*-sarjan esittämiin kuvauksiin uskonnosta ja henkisyydestä sekä tuoda ilmi, minkälaisia perinteisiä uskonnon piirteitä löytyy myös fiktiivisistä eli keksityistä uskonnoista. Tällaiset aineiston kuvaukset saattavat muistuttaa esimerkiksi tiettyjä uskonnon prototyyppisiä, kuten kristinuskon tai juutalaisuuden perinteitä, sisällöltään. Lähiluvun avulla analyysini näistä kuvauksista tarkentuu ja tutkielma tarjoaa monipuolisen kuvauksen aineistossa esiintyvistä representaatioista.

Star Trek on yleisesti suosittu tutkimuskohde monilla eri tieteenaloilla, kuten mediatutkimuksessa ja kulttuurihistoriassa. Oma tutkimukseni eroaa aikaisemmista siinä, että keskityn tarkan rajauksen seurauksena ainoastaan yhteen televisiosarjaan ja sen sisällä vain muutaman jakson uskontotieteelliseen analysointiin. Monet aiemmat tutkimukset ovat käsitelleet joko *Star Trekiä* kulttuuri-ilmiönä, tai lähestyneet *DS9*-sarjaa muusta kuin uskontotieteellisestä lähtökohdasta. Sen lisäksi, että analysoin uskonnon ja henkisyyden representaatioita, käsitelen sarjan tapaa yhdistellä uskontoa ja henkisyyttä sekulaarin tieteen kanssa tieteisfiktion genren raameissa.

Teen tutkimuksessa aineistoni representaatioille kategoriajaon, jonka kautta lähden analysoimaan tuloksia tarkemmin lähiluvulla. Kategoriat muodostuivat tutkimuskysymysteni pohjalta. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että *DS9*-sarjassa esiintyy sekä suoria viittauksia uskontoprototyyppisiin että fiktiivisiin uskontoja, joita taustoittavat useat eri prototyyppit. Lisäksi aineiston edetessä osassa representaatioista tapahtuu selkeitä muutoksia. Eniten aineistossa korostuu fiktiivinen bajorilainen uskonto, jonka juhlista ja rituaaleista on löydettävissä yhtäläisyyksiä esimerkiksi juutalaisuuteen, katolisuuteen ja uushenkisyyteen. Aineiston perusteella on myös pääteltävissä, että sarjan päähahmo Benjamin Sisko on messiasmyyttinen ja dualistinen henkilö, jonka kautta uskonnon ja henkisyyden representaatioita esitetään monipuolisesti.

Toinen tärkeä löytö analyysissä koskee uskonnon ja henkisyyden suhdetta sekulaariin: vaikka aineisto sisältää uskontokriittisiä hetkiä, se esittää myös tilanteita, joissa uskonto, henkisyys ja tiede saattavat jopa tukea toisiaan esimerkiksi ongelmanratkaisussa. Henkisyyden representaatiot usein sulautuvat osaksi uskontojen kuvauksia. Tämän lisäksi aineisto sisältää joitakin henkismytologisia representaatioita, jotka luokittelen organisoidun uskonnon käsitteen ulkopuolelle.

Avainsanat: *Star Trek*, tieteisfiktio, representaatio, fiktiivinen uskonto, uskonnon prototyyppi, henkisyys

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimusaihe, lähtökohdat ja näkökulma	1
1.2	Tutkimusaiheen taustaa: Star Trekin kulttuurihistoriallinen merkittävyys	3
1.3	Aikaisempi tutkimus	6
1.4	Tutkimuskysymykset	8
1.5	Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijan positio	9
2	Teoreettinen viitekehys	11
2.1	Uskonnon mediatisaatio populaarikulttuurissa	11
2.2	Representaatio	14
2.3	Fiktiivinen uskonto, uskonnon prototyyppi ja henkisyys	16
3	Tutkimusmenetelmät ja aineisto	20
3.1	Lähiluku	20
3.2	Aineiston kategorisointi	22
3.3	Aineiston esittely	24
4	Uskonnon ja henkisyyden representaatiot <i>Star trek: Deep space nine</i> -sarjassa	30
4.1	Uskonto- ja henkisyysrepresentaatiot	30
4.1.1	Bajorilainen uskontohierarkia: Vedekit, Kait ja muut bajorilaiset hahmot	30
4.1.2	Klingonien soturiuskonto	37
4.1.3	Muiden uskontojen representointi	39
4.2	Jumala- ja messiasrepresentaatiot <i>DS9</i> :ssa	42
4.2.1	Benjamin Sisko: Ennaltavalittu avaruussmessias vai Tähtiliiton komentaja	42
4.2.2	Profeetat ja Pah wraithit	50
4.3	Uskonnon ja henkisyyden harjoittamisen representaatiot sarjassa	55
4.3.1	Rituaalit ja juhlat	56
4.3.2	Uskontopolitiikka ja päätöksenteko	60
4.3.3	Uskonnolliset ja henkiset paikat	61
4.4	Uskonnon ja sekulaarin vuorovaikutus sarjassa: uskonto, tiede, henkisyys ja ateismi	63
4.4.1	Perustajat: Jumalia vai sodanlietsojia	64
4.4.2	Gul Dukat: denialistinen todiste todellisesta pahasta	66
4.4.3	Ateismin representaatiot	71
5	Lopuksi	77
5.1	Yhteenveto	77
5.2	Jatkotutkimusmahdollisuudet	80
	Lähdeluettelo	82
	Liitteet	89
	Liite 1. Linkit <i>Deep Space Ninen</i> IMDb-sivuille ja aineiston jaksojen juonitiivistykseen	89

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaihe, lähtökohdat ja näkökulma

Uskontoja ja henkisyyttä on esitetty median ja populaarikulttuurin eri aloilla lukemattomilla eri tavoilla. Näitä kuvauksia on lähestytty tutkimuksellisesti eri tieteenaloista käsin, kuten mediatieteen ja kulttuurintutkimuksen näkökulmista. Kulttuurintutkija Mehri Bahar uskoo, että nykyajan moderni media toimii uutena ympäristönä uskonnon harjoittamiselle ja esittämiselle, luoden sekä uskonnolle että medialle uusia kapasiteetteja (Bahar 2009, 234). Erilaisten medioiden areenalla populaarikulttuurin tavat esittää uskontoa perustuvat usein fiktiivisiin kuvauksiin, erottaen sen faktamedioista.

Yksi populaarikulttuurin alue, science fiction eli tieteisfiktio, on osaltaan käsitelty uskonnollisia ja henkisiä teemoja, ja tyypillisesti tehnyt tämän fiktiivisten eli keksittyjen uskontojen muodossa. Vaikka tieteisfiktio -nimityksestä eivät ehkä ensimmäisinä nousisivatkaan mieleen uskonnot tai henkisyys, ovat nämä monissa tieteisfiktiiivisissä elokuvissa ja televisiosarjoissa vahvasti esillä. Uskontotieteilijä Richard Grigg on todennut, että tieteisfiktio on uskontotieteellisessä tutkimuskontekstissa ainutkertainen genre, sillä se ilmaisee kaipuuta pyhän kokemiseen sekulaarissa maailmassa. Tieteisfiktio tarkastelu uskontonäkökulmasta on monista syistä mielenkiintoinen tutkimuksenala. Genren voidaan nähdä heijastelevan ihmisen toiveita ja pelkoja kuvitellussa tulevaisuudessa futuristisen fiktion kontekstissa. (Grigg 2018, 4).

Pro gradu -tutkielmassani aion käsitellä *Star Trek: Deep Space Nine* -sarjassa ilmeneviä uskonnon ja henkisyyden representaatioita¹. Kyseessä on vuosina 1993–1999 tuotettu amerikkalainen tieteisfiktiiivinen televisiosarja, joka kertoo 2300-luvulle sijoittuvista tapahtumista Deep Space Nine -nimisellä avaruusasemalla sekä sen lähiympäristössä. Uskonnon ja henkisyyden ilmentymiä löytyy niin sarjan sisällöistä kuin myös jaksojen nimistä, joista yksi, *Profeettain huomassa*, päätyi myös tämän tutkielman otsikoksi.

¹ Käytän tutkimuksen edetessä myös sarjasta yleisesti käytettyä lyhennettä, *DS9*.

Uskontorepresentaation käsitteeseen sisällytän niin sarjan käsikirjoittajien itse kehittämät fiktiiviset uskonnot, sekä sarjan tavat esittää eri uskontojen tai henkisyiden prototyyppejä, kuten kristinuskon, ominaisuuksia. Pyrin myös tarkastelemaan, missä valossa erilaisia representaatioita esitetään, eli minkälainen uskonnollisuus ja henkisyys esitetään hyväksyttävänä ja minkälainen esimerkiksi haitallisena. Tutkin myös sarjan sisällä uskontokuvauksissa tapahtuvia muutoksia sekä niiden kehityskulkuja. Muutoksella tässä kontekstissa tarkoitan, miten representaatiot mahdollisesti uudelleen muovautuvat, eli saavat uusia piirteitä ja tarkoituksia aineiston edetessä.

Samalla kun julkinen puhetapa uskonnosta kokee muutoksia, populaarikulttuurin kontekstissa keksityn uskonnon kategoria saa osaltaan entistä enemmän tutkimuksellista huomiota (Taira 2013, 477). Populaarikulttuurin uskontokuvausten kehitys on tietyillä tavoilla rinnastettavissa populaarikulttuuria ympäröivän todellisuuden kehitykseen. Nykymaailmassa uudet uskonnolliset liikkeet usein jäljittelevät perinteisen uskonnon malleja, esimerkiksi rituaalien tasolla. Samoin populaarikulttuurissa kuvattu uskonto ja henkisyys jäljittelevät jo todellisuudessa olemassa olevia malleja (Lewis 2003, 28).

Tieteisfiktion genre käsittelee usein todellisuudesta meille tärkeitä eettisiä kysymyksiä ja moraalisia pohdintoja tarinoidensa osina. Tällöin eettiset ja moraaliset kysymykset ottavat uudenlaisia muotoja tarinoissa, jotka sijoittuvat vieraisiin, futuristisiin maailmoihin. Esimerkiksi ensimmäinen Star Trek-sarja 1960-luvulla tunnetusti käsitteli yhteiskunnallisia teemoja, kuten rasismia ja seksismää, kätkien ne osiksi tieteisfiktivisiä tarinoita. Vaikka sarjassa näitä ilmiöitä esitettiin ajoittain vertauskuvien kautta, olivat viittaukset usein myös suoria. Fiktiivisessä kontekstissa esitetyt maailmankatsomuksen konstruktiot antavat katsojalle myös mahdollisuuden oman maailmankatsomuksensa kehittämiseen. (Pesonen ym. 2011, 10–11, 14). Tämä on osasy sille, miksi uskontokuvauksia populaarikulttuurissa on tärkeää tutkia. Toinen syy on Baharin aikaisemmin esiteltyssä näkemyksessä ilmaistu: median tavasta käsitellä uskontoa voimme oppia sekä uskonnon että median jatkuvasti uusiutuvista kapasiteeteista.

Star Trek -universumia yleisesti sekä *Deep Space Nine* -sarjaa on molempia tutkittu monen eri tieteenalan näkökulmasta. Tutkimusta on tehty muun muassa uskontotieteen, kulttuurihistorian, mediatutkimuksen ja filosofian tieteenaloilla. Tähänastinen tutkimus on kuitenkin keskittynyt käsittelemään joko koko Star Trekin maailmassa ilmenevää uskontoa, tai on lähestynyt *Deep Space Nine* -sarjan uskonnollisuutta esimerkiksi tietyn hahmon tai jakson kautta. Itse pyrin tutkimuksellani avaamaan uskontotieteellisessä kontekstissa sarjan esittämää uskontoa ja henkisyyttä ilman, että linkitän tuloksiani muihin Trek -sarjoihin tai -elokuviin. En myöskään etsi mitään tiettyä representaatiota tai prototyyppiä, vaan pyrin tulkitsemaan aineistoa mahdollisimman monipuolisesti. Käsitelen aikaisempien tutkimusten tapaa käsitellä Star Trekiä ja *DS9* -sarjaa luvussa 1.3.

Olen kiinnostunut tästä sarjasta tutkimuksen aiheena, koska uskon sen tarjoavan omalaatuisen tavan käsittää uskonto ja henkisyys ilmiöinä, jotka osaltaan vaikuttavat muiden yhteiskunnallisten ilmiöiden, kuten tieteen ja politiikan, muotoutumiseen fiktiivisessä kontekstissa. Lisäksi sarjan esittämät representaatiot uskonnosta ja henkisyudesta ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa tieteisfiktion genrelle tyypillisten elementtien, kuten futuristisen teknologian ja avaruusmatkustuksen, kanssa.

1.2 Tutkimusaiheen taustaa: Star Trekin kulttuurihistoriallinen merkittävyys

Star Trekin suosio alkoi 1960-luvulla, kun Gene Roddenberry (1921–1991) kehitti *Star Trek* -sarjan². Roddenberry oli vuosia aiemmin jättänyt työnsä lentäjänä keskittyäkseen haaveeseensa toimia kirjoittajana³. Ennen Trek-aikaa Roddenberry loi uraa usean eri televisio-ohjelman tuotannossa käsikirjoittajana ja tuottajana, mutta halusi muodostaa yhteyden kirjoittamistyön ja oman tieteisfiktiokiinnostuksensa välille. Tästä lähti kehittymään idea 2200-luvulle sijoittuvasta tarinasta avaruusalukselta ja sen miehistöstä.

Star Trekistä kehittyi 1960-luvun lopulla Yhdysvalloissa merkittävä kulttuuri-ilmiö, jota on kutsuttu tutkimuksessa jopa populaariuskonnoksi. (Jewett & Lawrence 1977, 23). Sarja käsitteli monesti aiheita, jotka olivat ajankohtaisia tuolloin erityisesti

² Nykyään monien eri *Star Trek* -kokonaisuuksien seurauksena tuo ensimmäinen sarja tunnetaan myös nimellä *Star Trek: The Original Series* (1966–1969).

³ Lähde: ”Gene Roddenberry”. IMDb Mini Biography.

amerikkalaiskatsojille, kuten rasismia, seksismiä ja uskontoa, usein kuitenkin mainitsematta niitä nimeltä. Roddenberry saattoi myös käsikirjoituksiensa kautta kommentoida ja reflektoida 1960-luvun loppupuolen maailmantilannetta (Jewett & Lawrence 1977, 9). Sarjan Enterprise -avaruusaluksen miehistö koostui monikulttuurisesta joukosta, jollaiseen amerikkalaiset televisiokatsojat eivät olleet tottuneet. Sarja esitti erilaisia ihmisiä ja avaruuden muita olioita diplomaattisessa, melkein utopistisessa valossa.

Trek, kuten monet tieteisfiktio esimerkit jo 1960-luvun loppupuolelle tultaessa, antoivat katsojilleen mahdollisuuden kuvitella tulevaisuuteen maailma, jossa monet nykyisyyden epäonnit ja epäoikeudenmukaisuudet oli ylitetty (Grigg 2018, 26). Samalla sarjan suuri suosio muotoutui itsessään muistuttamaan uskonnollista kokemusta sen faneille, jolloin se tietyllä tavalla korvasi perinteisen, konservatiivisen uskonnon populaariuskonnolla. *Star Trekin* merkitys ulottui siis jopa yhteiskunnalliselle tasolle. (Jewett & Lawrence 1977, 20, 24–25). Myös avaruusmatkustuksen taso *Star Trekissä* muistutti arkista, pitkänmatkan matkustusta sarjan hahmoille. Todellisuudessa 1960-luvun loppupuolella Yhdysvalloissa valmistauduttiin vasta ensimmäiseen kuulentoon (Barrett & Barrett 2001, 2).

Vaikka *Star Trek* alkoi 1960-luvulla melko vaatimattomana televisiotuotantona, joka lopetettiin vain kolmen tuotantokauden jälkeen, se nousi jo 1970-luvun aikana uuteen, entistä laajempaan suosioon erityisesti korkeakouluopiskelijoiden ja tieteisfiktiofanien keskuudessa (McCormick 1996, 46). Ensimmäisen sarjan loputtua *Star Trek* -elokuvia tuotettiin muutama 1970- ja 1980-luvulla, mutta suuren uudelleenheräämisen *Trek* koki vuonna 1987, kun toinen televisiosarja, *Star Trek: The Next Generation*, alkoi. Uusi sarja nosti myös alkuperäisen 1960-luvun sarjan kulttiklassikon maineeseen (McCormick 1996, 46–47). Uudistumisen merkeissä *Next Generation* sijoittui sata vuotta myöhempään aikaan kuin *The Original Series*, eli 2300-luvulle. *Next Generation* on jäänyt monien katsojien mieleen vielä vahvemmin uudistusmielisenä ja utopistisena kuin alkuperäinen *Star Trek*, joka innovatiivisuudestaan huolimatta sisälsi joitakin melko selkeitä 1960-luvulle tyypillisiä kulttuuripiirteitä ja yleistyksiä (Jewett & Lawrence 1977, 8).

Koska itse keskityn käsittelemään kolmatta sarjaa, *Star Trek: Deep Space Nine*, on tärkeää mainita, miten kyseisen sarjan kulttuurinen merkityksellisyys eroaa sen edeltäjistä. Uudistukset, joita *DS9* toi osaksi Star Trek -ilmiötä olivat sellaisia, joita aikaisemmat sarjat eivät olleet samassa mittakaavassa toteuttaneet. *Deep Space Nine* on ensimmäinen Star Trek-sarja, jonka päähenkilö on tummaihoisen. Sarjan aloitus ajoittui 1990-luvun alkupuolelle, joka oli Yhdysvalloissa poliittisesti kireä ja jännittynyt ajanjakso esimerkiksi Los Angelesin vuoden 1992 mellakoiden⁴ myötä. Tätä oli edeltänyt Ronald Reaganin presidenttikausi, ja poliitikon uransa aikana Reagan oli popularisoinut ivallisella sävyllä nimityksiä *rikollinen* ja *welfare queen* (suom. sosiaalietuuksia ylellisesti hyödyntävä henkilö) puhuessaan erityisesti tummaihoisista ihmisistä. Tällaiset jyrkät stereotypiat vahvistivat tietynlaista vääristynyttä yhteiskunnallista ymmärrystä Yhdysvaltojen afrikkalaistaustaisesta väestöosasta, eikä tämä ongelma ole vielä nykypäivänäkään täysin ylitetty. Tässä historiallisessa kontekstissa *Deep Space Nine* -sarjan tuottajien päätös palkata tummaihoisen näyttelijä sarjan avaruusaseman johtajahahmoksi ei ollut pelkästään Star Trekin, vaan myös silloisen yhteiskunnallisen ilmapiirin kontekstissa historiallisesti teko, joka resonoi sarjan katsojien kokemusten ja muistojen kanssa vielä vuosia sarjan päättymisen jälkeen.⁵

Star Trekin positiiviset vaikutukset ovat myös monissa konkreettisissa esimerkeissä läsnä. Amerikkalainen astronautti Mae Jemison oli alkujaan Trek-fani (eng. *trekkie*), josta vuosia myöhemmin tuli ensimmäinen afroamerikkalainen nainen, joka matkusti avaruuteen. Jemison on todennut useaan otteeseen, kuinka merkittävä vaikutus Star Trek -sarjoilla ja elokuvilla on ollut hänelle. Vuonna 1993 Jemison esiintyi *Star Trek: The Next Generation* -sarjan kuudennella kaudella yhdessä jaksossa lyhyesti.⁶

DS9:n tapaa kuvata naishahmoja on pidetty moninaisempina kuin edeltäneissä sarjoissa ja elokuvissa. Vaikka Star Trekin ilmenee tietynlaisia hierarkioita, *DS9* -sarjan päähahmot eivät käsikirjoitusten perusteella vaikuta olevan erityisessä

⁴ Los Angelesin mellakat saivat alkunsa huhtikuussa 1992, reilu vuosi sen jälkeen kun paikallisen LAPD:n poliisikonstaapeli pahoinpiteli tummaihoisen Rodney Kingin. Mellakat kestivät kuusi päivää ja niiden lopulla 50 ihmistä oli menehtynyt ja tuhansia oli pidätetty. Lähde: Karlamangla 2022: "Remembering the 1992 Los Angeles Riots". *The New York Times*.

⁵ Lähde: Bastien 2018: "Deep Space Nine Is TV's Most Revolutionary Depiction of Black Fatherhood". *Vulture*.

⁶ Lähde: Memory Alpha-sivusto: Mae Jemison (actress).

tärkeysjärjestyksissä. Mielestäni edellä mainittuihin yksityiskohtiin perustuen on varteenotettava argumentti, että *Deep Space Nine* oli ensimmäinen Star Trek-sarja, jossa kattavasti heijastuu tieteisfiktio kontekstissa sarjan utopistinen luonne. On kuitenkin huomioitava, ettei Star Trek -sarjoja tai -elokuvia yleensä määritellä tai kuvailla puhtaasti utopistisina (Grigg 2018, 28). Tutkija Kathy E. Fergusonin mielestä *DS9* on Trek-sarjoista ajoittain synkin ja eettisesti haastavin: hyvät hahmot eivät aina toimi hyveellisesti ja pahoina kuvatut hahmot ovat kiinnostavan monimutkaisia (Ferguson 2002, 182).

1.3 Aikaisempi tutkimus

Uskonnon suhdetta median ja populaarikulttuuriin on viime vuosina tutkittu runsaasti. Mediatutkija Stig Hjarvard on kehittänyt tutkimukseensa pohjautuen uskonnon mediatisaation teorian. Teorian mukaan medialla on nykymaailmassa tärkeä rooli niin uskonnollisen aineiston jakamisessa, että myös sen tuottamisessa sekä uskonnollisten aiheiden kehystämisessä (Hjarvard & Lövheim 2012, 21). Uskonnon mediatisaatio populaarikulttuurin kontekstissa nousee keskeiseksi oman tutkimukseni teoreettisessa viitekehysessä.

Uskontotieteilijä Richard Grigg on tuottanut merkittävää tutkimusta juuri uskonnon, henkisyyden ja pyhän ilmaisuista populaarikulttuurissa, erityisesti tieteisfiktio kentällä. Teoksessaan *Science Fiction and the Imitation of The Sacred* (2018) Grigg lähestyy tieteisfiktio esimerkkejä erityisesti *pyhä* -käsitteen kontekstissa. Teos on oman tutkimusaiheeni kannalta merkittävä viitekehysten ja käsitteistön kontekstissa. Griggin teos esittelee monia aiheelleni keskeisiä käsitteitä sekä perustelee populaarikulttuurissa esitetyn uskonnon merkityksellisyyttä moninaisesti (Grigg 2018, 13).

Kuten jo aikaisemmassa alaluvussa totesin, Star Trek on yksi tieteisfiktio parhaiten tunnetuista kokonaisuuksista ja myös monipuolisesti tutkittu aihe monella eri tieteenalalla. Star Trek-tutkimus on pääasiassa englanninkielistä ja kansainvälistä. Sosiologi Michèle Barrett ja kirjailija Duncan Barrett tutkivat teoksessaan *Star Trek: The Human Frontier* (2001) erityisesti merenkulkuun liittyviä metaforia, joita Star Trek -sarjoissa ilmenee. He myös vertailevat ja linkittävät sarjoista löytämiään tuloksia perinteisiin ja tunnettuihin merenkulun kuvauksiin usean tunnetun

kirjailijan, kuten Herman Melvillen ja Jules Vernen, teoksista. (Barrett & Barrett 2001, xviii.). Barrettien teos on tutkimuksessaan sekä sosiologisesti että kulttuurihistoriallisesti suuntautunut. Näkökulma tutkimuksessa on diskursiivinen ja vertaileva. Pyrin myös omassa tutkimuksessani eri representaatioiden vertailuun jotta niiden analyysi muodostuu mahdollisimman monipuoliseksi.

Uskontotieteilijä Ross Kraemer on tutkinut 2000-luvun alussa teoksessaan *Religions of Star Trek* (2003) sitä, miten historiallisessa kontekstissa Trek on kehittynyt amerikkalaisen julkisen uskontodiskurssin rinnalla ja miten nämä ovat vaikuttaneet toisiinsa. Kirja myös osittain käsittelee uskonnollisia hahmoja, joita eri *Star Trek* -sarjoissa ja elokuvissa esiintyy. (Kraemer 2003, 1). Amerikkalaisen uskontokulttuurin ja julkisen diskurssin kautta aihetta on tutkinut myös Jon Wagner, jonka teos *Deep space and sacred time: Star Trek in the American mythos* (1998) on sosiologiselle tieteenalalle keskittynyt. Myös Star Trekin ”uskontomaisuutta” on tutkittu sitä ympäröivän fanikulttuurin kautta. John Tulloch käsitteli *Star Trekiä* ja *Doctor Who* -sarjaa niiden suuren suosion lähtökohdasta teoksessaan *Science fiction audiences: watching Doctor Who and Star trek* (1995). Robert Jewett ja Shelton Lawrence kutsuivat jo vuonna 1977 Star Trek -ilmiötä populaariuskonnoksi teoksessaan *The American Monomyth* (Jewett & Lawrence 1977, 26).

Suomessa tutkimusta samasta aiheesta on tuottanut Johan Savola, joka pro gradu-tutkielmassaan, *Profeettojen polku: Star Trekin käsityksiä jumalista ja uskonnosta* (2013), tutki laajemmalla tasolla eri sarjoissa ja elokuvissa esitettyjä kuvauksia. Monet Savolan tutkimuksellisista kiinnostuksista ovat samantyyppisiä kuin itselläni. Koen silti, että oma rajaukseni *Deep Space Nine* -sarjan sisäisiin kuvauksiin sekä seuraavaksi esiteltävät tutkimuskysymykseni luovat tarpeeksi erottuvan viitekehyksen verrattuna edellä mainittuihin tutkimuksiin. Populaarikulttuurin kontekstissa esitettyä uskontoa käsittelee Sandra Wallenius-Korkalo väitöskirjassaan *Esitetty lestadiolaisuus Uskonto, ruumiillisuus ja valta populaarikulttuurissa* (2018). Omassa tutkimuksessani tärkeä erottelu tapahtuu eletyn ja esitetyn uskonnon välillä, joista jälkimmäistä Wallenius-Korkalo tutkii myös representaatioiden kautta.

Oma tutkimukseni eroaa aikaisemmasta Trek -tutkimuksesta oleellisesti näkökulmassaan ja lähestymistavassa. Tieteisfiktio uskontotieteellisissä ja

kulttuurihistoriallisissa tutkimuksissa käsitellään usein erityisesti katsojien roolia. Esimerkiksi tieteisfiktion genreä tutkittaessa erilaisia fanikulttuureita on pidetty useiden tutkimusten lähtökohtina. Itse pyrin faniryhmien tutkimisen sijaan tuottamaan yksityiskohtaista ja tarkkaa analyysia *DS9*-sarjassa ilmenevistä representaatioista sekä pohtimaan niiden merkityksiä mahdollisimman monipuolisesti.

Osa aiemmasta *DS9*-tutkimuksesta on käsittelee sarjan uskontorepresentaatioita, mutta omasta tutkimuksestani hyvin eroavilla metodeilla ja rajauksilla. Tutkija Roger Sneed rinnastaa artikkelissaan “Far beyond those distant stars: Star Trek: Deep Space Nine and an Afrofuturistic approach to religion” Yhdysvalloissa kärjistynyttä poliisiväkivaltaa yhden *DS9*-jakson kuvaukseen samankaltaisesta ilmiöstä. Savola käsittelee gradussaan uskontotieteellisesti sarjoissa ja elokuvissa ilmeneviä uskontoja ja jumalkäsityksiä laajemman aineiston pohjalta. Tutkija Matthew Kapell lähestyy omassakin tutkimuksessaan keskeisesti esillä olevia bajorilaisia ja cardassialaisia artikkelissaan “Speakers for the dead: Star Trek, the holocaust, and the representation of atrocity”, mutta luoden niille valmiiksi historiallisen vastakkainasettelun juutalaisuuden ja holokaustin konteksteissa. Edellä mainituista tutkijoista Kapell on lähimpänä oman tutkimukseni kenttää, mutta hänen analyysinsä eroaa periaatteiltaan selkeästi omastani. Palaan näihin eroihin uudestaan analyysiosiossa.

1.4 Tutkimuskysymykset

Olen rajannut tutkimukseni lähtökohdaksi kaksi tutkimuskysymystä, joista ensimmäisellä on kolme alakysymystä. Tarkentavat alakysymykset ovat aineistolähtöisiä kysymyksiä, jotka ohjailevat tutkimustani ja ylläpitävät rajausta. Rajatessani aineistoon kuuluvia jaksoja kehitin kysymykset sen perusteella, minkälaisia representaatioita ja niiden kehityksiä uskon sarjan tarjoavan. Tarkoitukseni on nostaa esille tarkoilla kysymyksillä mahdollisimman monipuolisia esimerkkejä *Star Trek: Deep Space Nine*-sarjasta löytyvistä uskonnon ja henkisyiden representaatioista. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten uskonto ja henkisyys näkyvät *Star Trek: DS9* -sarjassa?
 - 1.1 Minkälaista uskontoa ja henkisyyttä sarjassa kuvataan?
 - 1.2 Millaisia jumalkäsityksiä sarja sisältää?

1.3 Miten sarja kuvaa uskonnon ja henkisyyden harjoittamista?

2. Minkälaisia muutoksia *Star Trek: DS9* -sarjan uskonnon ja henkisyyden representaatioissa tapahtuu?

Tarkoitukseni on keskittyä tutkimusaineiston sisällä mahdollisesti toteutuviin muutoksiin ja vertailla uskonnon ja henkisyyden representaatioita esimerkiksi eri jaksojen välillä. Aineistoni koostuu jaksoista sarjan eri tuotantokausilta, joten on mielenkiintoista tutkimuksellisesti arvioida, kokevatko representaatiot muutoksia esimerkiksi tuotantokausien välillä. Lisäksi sarjassa esitetyt käsitykset tietynlaisen uskonnon ja henkisyyden positiivisista tai haitallisista puolista voidaan nostaa edellä esiteltyjen kysymysten avulla osaksi tutkimusta.

1.5 Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijan positio

Olen nähnyt *Star Trek: Deep Space Nine*-sarjan useaan otteeseen alusta loppuun. Tämä voi vaikuttaa tapaani tarkastella ja huomioida tiettyjä sarjan sisältöjä. Mahdollisesti se voi johtaa myös asioiden turhaan ylianalysointiin tai pahimmassa tapauksessa väärin ymmärtämiseen. Sen lisäksi, että tutkimuksessa mahdollistuu sarjan sekä sitä ympäröivän sosiohistoriallisen kontekstin tarkastelu, sarjan kuvaukset voivat vaikuttaa myös katsojan oman ajattelun uudelleenmuotoutumiseen (Pesonen ym. 2011, 10, 14). Olen viimeisen kymmenen vuoden aikana katsonut ja aktiivisesti seurannut ilmiön eri tuotoksia. Koska olen nähnyt tutkimani sarjan jo ennen tätä tutkimusta, olen luonut jonkinlaisia ennakko-oletuksia siitä, mitä mahdollisia tuloksia tutkimukseni tulee tuottamaan.

Oman tutkijapositioni huomiointi on siis tärkeää aineiston ollessa itselleni näin tuttua. Huomioin tutkielmassani myös sen, ettei johtopäätöksissäni ole välttämättä kyse sarjan tekijöiden tarkoittamista kuvauksista, mielipiteistä tai argumenteista. Koska tutkimukseeni ei sisälly yleisesti sarjan katsojien näkökulmaa, enkä tutkimusmetodeina käytä esimerkiksi haastattelua, käsittelemäni tieto ei ole eettisesti arkaluontoista tai henkilökohtaista. Aineistoni on rajattu kokonaisuus julkisesti esitetystä mediatuotteesta. Oman tutkimukseni johtopäätökset tulevat perustumaan lähiluvun keinoin tehtyihin päätelmiin.

Sarjan kertaamisessa on tärkeää, etten astu itse laatimieni tutkimuskysymysten rajauksen ulkopuolelle tai sisällytä tutkimukseeni ylimääräisiä, tutkimuksen aiheelle kuulumattomia sarjan ominaisuuksia. Toisaalta mahdollinen virhe olisi myös olla huomioimatta uskontotieteellisen tutkimukseni kontekstille merkittäviä sisältöjä, joita aineistosta löytyy. Pyrin tutkijana siis yleiseen huolellisuuteen ja tarkkuuteen tuottaessani tutkimusta sekä arvioidessa saamiani tuloksia.

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Uskonnon mediatisaatio populaarikulttuurissa

Uskonnon, median ja populaarikulttuurin tutkimus on erityisen tärkeää nykyaikana, jossa erilaiset uskonnollisen ilmauksen muodot ja dynamiikka ovat jatkuvassa muutoksessa (Wallenius-Korkalo 2018, 26). Tutkielmani asemoituu uskontotieteellisen mediatutkimuksen kentälle. Olen rajannut käsiteltävän aiheen hyödyntäen uskontotieteestä merkittäviä käsitteitä, joita esitellään seuraavissa alaluvuissa tarkemmin. Tutkielman viitekehystä käsitteiden lisäksi on rajaamassa teoria uskonnon mediatisaatiosta. Tätä tutkimusteoriaa hyödynnän tutkielmani tuloksia jäsentävänä kehyksenä, jota vasten analysoin aineistoa.

Stig Hjarvardin mukaan uskonnon mediatisaatioon liittyy perinteisen institutionaalisen uskonnon auktoriteetin väheneminen. Tämän tapahtuessa media nousee tilalle uutena auktoriteettina. Vaikutusvallan vaihtuessa uskonnon mediatisaatio myös reflektoi uskonnollisten mielikuvien jatkuvaa läsnäoloa, muuttuvaisuutta ja merkityksellisyyttä sekulaareissa yhteiskunnissa. (Hjarvard & Lövheim 2012, 24). Tätä todistaa myös uskonnollisten ja henkisten elementtien rooli fiktiivisessä mediassa.

Uskonnon mediatisaation teoria kattaa laajimmassa mittakaavassaan niin faktamedian kuin erilaiset fiktiivisen median muodot, kuten populaarikulttuurin. Oman tutkimukseni taustalla teoreettista viitekehystä luo fiktiivisen median esittämä uskonto, erityisesti tietesisfktion genressä. Populaarikulttuurissa uskonto esitetään esimerkiksi viittauksina uskonnollisiin perinteisiin tai toimintaan (Pesonen & Rautalahti 2020, 242). Uskonnon mediatisaatio sisältää käsityksen siitä, että populaarikulttuuri osaltaan vaikuttaa institutionaalisen uskonnon muokkautumiseen. Fiktiivisessä mediassa esitetty uskonto on viime vuosina alkanut saamaan enemmän akateemista huomiota varsinkin uskontotieteen ja mediatutkimuksen aloilla. (Forbes & Mahan 2017, 2). Erilaisten tutkimusjaotteluiden ja rajausten kehittäminen antavat ilmi, että myös fiktiivisen median alalta uskotaan löytyvän monia uskonnon ja median välisten suhteiden sisäisiä merkittäviä tutkimusaiheita (Hoover 2006, 6; Taira 2020, 223).

Suomessa uskonnon mediatisaatiota tutkinut Teemu Taira argumentoi teoksessa *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia* (2020), että nykyaikana, eli niin sanottuna

”medioiden runsauden ja yltäkylläisyyden aikana” eri mediatyypit ovat uudella tavalla alkaneet vaikuttaa toisiinsa (Taira 2020, 223). Media pystyy osaltaan myös muuttamaan uskonnon toiminta- ja esitystapoja, sekä sitä, millä tavalla uskonnot nähdään (Taira 2020, 223). Vain tietyt osat uskonnosta nousevat mediassa käsiteltäviksi aiheiksi, joka osaltaan vaikuttaa siihen, millä tavalla uskonnot nähdään. Nykyaikainen mediankäyttö on rinnastettavissa historian aikaisempiin medioihin ja siihen, miten uskonnot ovat aikakaudesta riippumatta pyrkineet osaltaan hyödyntämään ajalle tyypillisiä viestintävälineitä (Taira 2020, 224). Uskonnon mediatisaatio on siis kaksisuuntaisesti toimiva ilmiö, jossa uskonto vaikuttaa ja muokkaa mediaa, kuin myös media uskontoa (Paasonen 2010, 24; Taira 2020, 223–224).

Mediasta on noussut uskontotieteen alalla tärkeä tutkimuskohde. Tähän vaikuttaa esimerkiksi se, että aivan kuten uskonnot, myös media on nykypäivänä olennainen osa jokapäiväistä elämäämme ja arkea. Median ja uskonnon vuorovaikutusta on mahdollista lähestyä esimerkiksi merkitystutkimuksen kautta. Merkitystutkimus on fiktiivisen median tapauksessa yleisin uskontotieteellisen mediatutkimuksen muoto. Mediaan kohdistuvia uskontotieteellisiä tutkimuksia on mahdollista jaotella faktamedian ja fiktiivisen median eroavaisuuksien perusteella. (Taira 2020, 225–226). Merkitystutkimuksen linja keskittyy huomioimaan vallan, jonka myötä nykyaikainen media pystyy ohjailemaan ja kontrolloimaan uskonnollisia yhteisöjä sekä niiden sisältöjä. Käsite mediatisaatio kuvaa tätä uskonnon ja median suhdetta ja vaikutusvaltaa toisiinsa. (Taira 2020, 225).

Uskonnon mediatisaation teoria omassa tutkimuksessani toimii taustoittavana teoriana fiktiivisen median tarkastelussa. Uskontotieteellisessä mediatutkimuksessa tämä tutkielma asemoituu niin sanotun mediadiskurssien ja -sisältöjen tutkimuksen alalle (Taira 2020, 227). Tällainen tutkimus pyrkii selvittämään, miten media kuvaa ja jäsentää uskontoa ja minkälaisia vaikutuksia medialla puolestaan voi olla uskonnon muovautumiselle. Oman tutkielmani tutkimuskysymykset pyrkivät selvittämään varsinkin median tapaa kuvata ja jäsentää uskontoa ja henkisyttä. Samankaltaisia pyrkimyksiä on myös elokuvatutkimuksen teorioilla, jotka jakautuvat karkeasti klassisiin ja moderneihin teorioihin (Pesonen ym. 2011, 18–19). Näitä teorioita on hyvä huomioida myös uskontotieteellisessä populaarikulttuuriin kohdistuvassa tutkimuksessa. Tutkijan käytössä voi olla esimerkiksi teologinen

tarkastelutapa. Tämä tapa hyödyntää kristillisen teologian käsitteitä ja metodeja tutkittaessa populaarikulttuurissa ilmenevää uskontoa. (Pesonen ym. 2011, 31). Muita tarkastelutapoja, jotka voivat olla hyödyllisiä, ovat mytologinen tarkastelutapa, joka keskittyy myyttisiin kertomuksiin, sekä ideologinen tarkastelutapa, joka tarkastelee elokuvien uskonnollisia viitteitä suhteessa siihen, mitä ne kertovat yhteiskunnasta (Pesonen ym. 2011, 34). Vaikka mikään edellä mainituista teorioista ei ole omassa tutkimuksessani pääosassa, ne luovat hyödyllistä teoreettista taustaa fiktiivistä mediaa tutkittaessa.

Fiktiivisen median uskontorepresentaatiot herättävät katsojissa usein tunteita ja mahdollisesti konnotaatioita yhteiskunnassa olemassa oleviin uskontoihin. Fiktion vaikutus näihin uskontoihin ei kuitenkaan toteudu samalla tavalla kuin faktamedian tapauksessa. Onkin todennäköistä, että median yhteiskunnalliset vaikutukset uskontoihin ovat vahvimmillaan faktamedian, kuten uutisten tai keskusteluohjelmien kontekstissa. Tutkimuksellisesti fiktiivinen media tyypillisesti erillistetään käsittämään populaarikulttuurin uskontokuvauksia (Taira 2020, 227).

Uskontotieteellistä mediatutkimusta on kuitenkin tehty esimerkiksi siitä, millä tavoin kuluttajat muodostavat uskonnollisia identiteettejä suhteessa mediakulttuuriin. Tällöin tutkimus olettaa, että mediakulttuurilla on jonkinlainen vaikutus näiden identiteettien muodostumiseen. (Hoover 2006, 4–6).

Uskonnon mediatisaatio fiktiivisen median kontekstissa voi näkyä jonkun tietyn uskonnon representaatioina tai joinakin uskonnonkaltaisina kuvauksina. Jos kyseessä on täysin fiktiivinen uskonnonkaltainen tuotos, niin sitä tutkittaessa mediatisoitumisen käsite on välttämätön. Tuolloin media on tuottanut kaiken kyseiseen uskontoon liittyvän aineiston. Vaikka mediatisaatio on toisinaan kyseenalaistettu ilmiö, jolla voi faktamediassa olla uskontojen olemassaololle negatiivisiakin seurauksia, fiktiivisen median tutkimuksessa käsite saa melko päinvastaisen merkityksen (Taira 2020, 224, 227). Esimerkiksi fiktiivinen televisiosarja tarjoaa samanaikaisesti mahdollisuuden esittää uskontoa ilman todellisuuden rajoitteita, sekä mahdollistaa katsojan pohtia omia näkemyksiään esitettyjen representaatioiden kautta.

2.2 Representaatio

Representaatiotutkimus nousi 1980-luvulla kulttuurintutkimuksen saralla akateemisesti merkittäväksi tutkimuslinjaukseksi (Paasonen 2010, 45).

Yksinkertaisimmassa määritelmässään tutkijat selittävät representaation käsitteen merkitsevän jonkin tietyn asian uudelleen esittämistä. Representaatiota voidaan pitää samanaikaisesti niin edustavana, esittävänä kuin myös tuottavana ilmiönä, sillä tarkasti rajautunutkin representaatio on itsessään osa laajempaa kokonaisuutta. (Paasonen 2010, 40). Representaation käsite on myös merkittävä kulttuurin ylläpitämiselle ja sen kehitykselle, sillä kulttuurin toteutuu suurelta osin erilaisten representaatioiden kautta (Hall 1997, 1). Keskeinen representaation tehtävä on kaivaa esiin aineistoihin upotettuja ja piilotettuja tarkoituksia. (Webb 2009, 1).

Susanna Paasonen on lähestynyt aihetta niin sanotun representaatiojärjestelmän kautta. Tällä tarkoitetaan historiallisesti rakentuvaa kokonaisuutta, jossa kulttuuriset representaatiot eivät pelkästään heijasta yhteiskunnan arvoja ja normeja, vaan myös osallistuvat kyseisten arvojen ja normien muotoutumiseen ja edelleen kehitykseen (Paasonen 2010, 41–42). Representaatio ei siis pelkästään kuvaa tiettyä kohdetta, vaan omalta osaltaan myös muokkaa kohdetta. Representaatiojärjestelmät muodostuvat sen seurauksena, että yksi representaatio pohjautuu aina toiseen aikaisempaan representaatioon. Representaatioiden kaikissa toteutuksissa on tärkeää kysyä, kuka representaatiota on tekemässä, mitä sillä tarkoitetaan ja minkälaisia vaikutuksia sillä on. (Webb 2009, 2).

Kulttuurintutkija Stuart Hall argumentoi, että representaatio on sidoksissa kulttuurin ja kielen käsitteisiin. Maailmassa ilmenevät ”todelliset asiat” ovat olemassa itsenäisinä kokonaisuuksina ja niillä on omat määritelmänsä, eli representaation kyky kuvata todenmukaisesti aihettaan on kyseenalaistettavissa. (Hall 1997, xvii–xxi). Myös Richard Grigg on käsitellyt representaation ilmiötä kriittisestä näkökulmasta. Hän perustelee, etteivät populaarikulttuurin representaatiot esimerkiksi pyhän kokemuksesta voi olla muuta kuin ”imitaatiota”, sillä kyseinen representaatio rakentuu fiktiivisessä tuotoksessa. Tämän vuoksi populaarikulttuurin esittämä kuva pyhästä ei pysty ilmentämään samankaltaista autenttisuutta, joka uskontoperinteissä kuuluu osaksi käsitettyä ja koettua pyhää. (Grigg 2018, 7,11).

Grigg ja Hall ovat molemmat kriittisiä median representaatioiden aitoutta kohtaan, joskin heidän kriittisyytensä muodostuvat eri lähtökohdista. Siinä missä Grigg ei

usko representaation tavoittavan aitoa kokemuksen ydintä, Hall kritisoi erityisesti representaatiojärjestelmien kautta rakentuvia valtasuhteita. Tutkimuksissa kuitenkin huomioidaan, että media esittää usein itsensä “ikkunana maailmaan”. Tämän käsityksen mukaan se pystyy näyttämään asiat sellaisina kuin ne todellisuudessa ovat. (Webb 2009, 107). Ajatuksen ovat kuitenkin kyseenalaistaneet useat tutkijat, kuten Jen Webb. Hänen mukaansa massamedia on suuren määritellyn vallan areena (Webb 2009, 108). Tämä johtuu siitä, että massamedian eri muodot joillakin tavoin koskettavat meitä kaikkia. Samojen tarinoiden ja ideoiden toistuesssa uudelleen ja uudelleen massamedian esittämät representaatiot voivat hyvin helposti alkaa vaikuttamaan totuuksilta. (Webb 2009, 109).

Aiemmin esitelty representaatiojärjestelmä perustuu myös siihen ajatukseen, ettei olennainen osa representaatioiden tutkimusta ole se, kuinka tarkkoja kuvauksia representaatiot ovat. Oli kyseessä sitten jokin ilmiö, asia, tai ihmisryhmä, olennaista tutkimuksessa tulisi olla pohdinta siitä, miten tietyt representaatiot ovat kehittyneet ja minkälaisessa kulttuurisessa ympäristössä ne ovat rakentuneet.

Omassa tutkimusaiheessani keskeinen näkökulma kohdistuu populaarikulttuuriin ja tarkemmin tieteisfiktioin genren tapaan representoida uskontoa ja henkisyttä. Line Nybro Petersenin tutkiessa *Supernatural* -televisiosarjaa hän argumentoi, että populaarikulttuurissa voi esiintyä hyvin monenlaisia uskonnon representaatioita. Uskonnon representaatioita käytetään usein tarinankerronnan välineenä, jolloin sama representaatio voi olla läsnä osana aineistoa usean jakson ajan. Tapa, jolla uskonnon representaatiota hyödynnetään, on kuitenkin irrotettu sen alkuperäisestä ympäristöstä, kuten esimerkiksi perinteisen uskonnon kontekstista. (Petersen 2010).

Fiktiivisen median ja populaarikulttuurin tapauksessa representaatioita todennäköisesti luodaan jotakin tiettyä kohdeyleisöä ajatellen, joille representaation tarkoitus ja aihe on selvillä. Tässä tutkimuksessa omat johtopäätökseni eivät ole välttämättä yhdenlinjaisia *DS9* -sarjan kirjoittajien kanssa. Pyrin tutkimusaineistoa analysoidessani kuitenkin huomioimaan edellä esitetyt representaation tarkoitukset ja vaikutukset.

2.3 Fiktiivinen uskonto, uskonnon prototyyppi ja henkisyys

Fiktiivisen uskonnon käsite on kehitetty tutkimuksessa, jonka lähtökohtana on fiktiivisen median luoma uskontorepresentaatio, joka ei suoraan edusta mitään tiettyä maailmanuskontoa, mutta voi sisältää sellaisen ominaisuuksia ja piirteitä. Käsitteen tarkka nimitys on kokenut lieviä muutoksia eri tutkimuksissa. Kansainvälisellä areenalla käytetyimmät termit ilmiöstä ovat eng. *invented religion* ja *fiction-based religion* (Cusack 2010, 11; Davidsen 2012, 378).

Uskontohistorioitsija Carole M. Cusack määrittelee fiktiivisiksi, eli kuvitelluiksi uskonnoiksi sellaiset tietoisesti fiktiiviset liikkeet, jotka nousevat esille vaihtoehtoisista alakulttuureista 1950-luvulta eteenpäin. Oman tutkimukseni kohdalla tämä määritelmä mukailee sitä historiallista kontekstia, jossa tieteisfiktio suosion noustessa 1950-luvulta eteenpäin sen esittämät fiktiiviset uskonnot tulivat myös entistä enemmän esille. Populaarikulttuurissa kehitetty fiktiivinen uskonto voidaan nähdä esimerkkinä välttämättömästä kehityskulusta, jonka uskonto kokee mediassa kehittyessään. (Cusack 2010, 11–12).

Fiktiivinen uskonto toimii siis tietynlaisena teoreettisen pohjan laajentajana siinä mielessä, että nykymaailman uskontojen kehityskulussa fiktiivisten uskontojen mukaantulo on yksi osa kehityksen jatkumoa. Cusackin teos *Invented Religions: Imagination, Fiction and Faith* (2010) ansaitsee noteerauksen, sillä se on hyvin mahdollisesti ensimmäinen tutkimusteos joka käsittelee fiktiivistä uskontoa kokopitkän kirjan muodossa (Taira 2013, 477).

Samalla kun fiktiiviset, kuvitellut uskonnot herättävät entistä enemmän tutkimuksellista kiinnostusta, maailmassa uskonnon julkinen diskurssi muuttuu. Muutoksen myötä tutkimukset kiinnittävät entistä enemmän huomiota siihen, minkälainen ilmiö voidaan laskea uskonnoksi ja mitä uskonnolla tarkoitetaan. (Taira 2013, 477–478). Oma tutkimukseni mukailee tutkija Steve Brucen määritelmää uskonnosta. Hänen mukaansa uskonto koostuu teoista, uskomuksista ja instituutioista joiden mukaan jokin yliluonnollinen toimija pystyy moraalisella tarkoituksella asettamaan ehtoja (Petersen 2010; Bruce 2009, 107).

Otan oman tutkimukseni teoreettisessa viitekehyksessä huomioon, että fiktiivisen uskonnon käsite voi näkyä myös populaarikulttuurin ulkopuolella. Nykyään on olemassa monia ryhmiä, joiden jäsenet identifioituvat fiktiivisen uskonnon

harjoittajiksi, eli ryhmän uskonto mukailee fiktiivistä teosta ja on täysin keksitty. Viime vuosikymmeninä esimerkiksi *The Matrix* ja *Star Wars* -elokuvien sisältöihin perustuvat Matrixismi ja Jedismi ovat suosituiksi nousseita fiktiivisiä uskontoja. (Taira 2013, 477–478; Pesonen ym. 2011, 17). Tällöin fiktiivinen uskonto on elettyä. Uskontotieteellisessä tutkimuksessa *eletyllä uskonnolla* tarkoitetaan arkiseen elämään ja realiteetteihin linkittyvää uskonnollista käytäntöä ja mielikuvitusta (Wallenius-Korkalo 2018, 25). Sandra Wallenius-Korkalo erottaa väitöskirjassaan *eletyn* ja *esitetyn* uskonnon käsitteet toisistaan, mikä on myös oman tutkimukseni kannalta tärkeää, sillä tutkin näistä vain jälkimmäistä.

Tutkittaessa esitettyä uskontoa on mahdollista käsitellä esimerkiksi median suhdetta uskonnollisen elämän esteettisiin ja eettisiin lähtökohtiin. Esitetyn uskonnon tutkimusta on ajoittain kutsuttu myös nimityksillä medioidun tai välittyneen uskonnon tutkimus. Tutkimuskohteena ovat uskonnon sisällöt osana laajempia yhteiskunnallisia kokonaisuuksia, kuten taloutta, politiikkaa ja erilaisten hierarkioiden rakentamista. Samalla tutkimus käsittelee sitä, miten erilaiset kulttuurituotteet audiovisuaalisesti ammentavat ja tuottavat kollektiivista mielikuvitusta sepitetyn maailman kontekstissa, vaikka se linkittyy elettyyn uskontoon ja yhteiskuntaan. (Wallenius-Korkalo 2018, 25–26).

Antropologi Benson Saler on pyrkinyt uudelleenmäärittelemään uskonnon käsitettä akateemisen tutkimuksen välineenä prototyypin käsitteen kautta: prototyypillä hän tarkoittaa selkeintä esimerkkiä jostakin kategoriasta. Uskonnon tapauksessa tämä tarkoittaa, että tietyt uskonnot nousevat toisia nopeammin kategorisiksi esimerkeiksi siitä, mitä uskonto on. (Saler 2008, 221). Länsimaalaisessa yhteiskunnassa uskonnolla on käsitteenä historiallisesti juurtuneita tarkoituksia, jotka voivat rajoittaa tapaa ymmärtää, mikä lasketaan uskonnoksi (Saler 2008, 222).

Länsimaalaisille tutkijoille selkeimmät prototyypiset uskonnot ovat suuria länsimaalaisen monoteismin esimerkkejä, kuten abrahamilaiset uskonnot: juutalaisuus, kristinusko ja islam. Nämä uskonnot, vaikka tärkeitä viittauksien ja vertailun kohteita, eivät kuitenkaan ole riittäviä esimerkkejä uskonnon kategorian toimivaan muodostamiseen. Uskonnon käsitteen malli toimii ongelmitta tutkimuksessa vasta, kun se kykenee huomioimaan kaiken opitun tiedon uskonnoista kaikkialla maailmassa. (Saler 2008, 223). Uskontotieteilijä Suzanne Owen on kirjoittanut *maailmanuskontojen* käsitteen kritiikistä ja jakanut muiden tutkijoiden

näkemyksiä siitä, että käsite tuottaa liian länsimaalaiskeskeistä tutkimusta. Tämän näkemyksen mukaan uskontotieteellisessä tutkimuksessa perinteitä määritellään uskonnoiksi pääasiassa silloin, kun ne mukailevat tarpeeksi kristinuskon mallia uskonnosta. (Owen 2011, 254). Koska maailmanuskonnot nähdään usein tutkimuksessa prototyypisinä, näkemykset siitä, mikä on uskontoa, usein vääristyvät (Owen 2011, 255).

Maailmanuskonnon käsite ei siis toimi tutkimuksen työkaluna ongelmitta, koska se voi sulkea ulkopuolelleen monia uskonnon kategorian ominaisuuksia, jotka eivät ole esimerkiksi abrahamilaisille uskonnoille keskeisiä. Tästä syystä oman aineistoni analyysissä maailmanuskontoihin viittaamisen ja vertaamisen lisäksi hyödynnän prototyypin käsitettä. Uskon, että aineistosta esiin nousevat representaatiot voivat olla rinnastettavissa niin laajoihin uskontoperinteisiin kuin myös länsimaalaisista uskontokäsityksistä poikkeaviin uskontokulttuureihin. Sarjan esittämällä fiktiivisillä uskonnoilla voi olla historiallisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä, jotka rinnastuvat jonkinlaiseen uskontoperinteeseen tai prototyyppiin. Jotta pystyn käsittelemään näitä merkityksiä, on tutkimuksessa otettava huomioon uskonto-käsitteen monialaisuus maailmanuskontoja laajempina kategoriana.

Henkisyydellä tässä tutkielmassa tarkoitan sellaista pyhään tai ylikuonnolliseen liittyvää tunnelman, kokemuksen tai perinteen representaatiota, joka saattaa esiintyä joko osana jotakin uskontoa tai jäädä institutionaalisen uskonnon ulkopuolelle. Henkisyys ei automaattisesti tarkoita uskonnollisuutta, ja voikin toimia vaihtoehtona sille. Sen lisäksi, että henkisyuden voi määrittää institutionaalisen uskonnon ulkopuolelle, siihen liittyy myös yksilön oma rooli hengellisten valintojen tekijänä. 1960-luvulta eteenpäin yleistynyttä uushenkisyyttä tarkoittaa juuri sellainen henkisyuden muoto, jossa yksilön omat näkemykset ja kokemukset ovat keskiössä⁷. Tutkijat Tommy Ramstedt ja Terhi Utriainen ovat määritelleet uushenkisyyden sateenvarjokäsitteenä, joka viittaa ”väljärajaiseen uskomusten ja käytäntöjen verkostoon ja kulttuuriseen suuntaukseen, jossa haetaan inspiraatiota ja virikkeitä monen eri uskonnon ja katsomuksen käsitysten ja rituaalien piiristä” (Ramstedt & Utriainen 2017, 213).

⁷ Lähde: Tieteen termipankki: Uskontotiede: uushenkisyys.

Viime vuosina henkisyyttä ja uushenkisyyttä on tutkittu entistä enemmän populaarissa mielessä, osana esimerkiksi yksilön henkistä kasvua ja hyvinvointia tukevana elementtinä ja perinteisen uskonnollisuuden korvaajana (Grénman ym. 2014, 48.) Tätä ennen käsite on kokenut paljon muutoksia. Aiemmin tutkimuksessa henkisyydellä on viitattu perinteiseen uskonnollisuuteen, jonka jälkeen määritelmä laajentui sisältämään niin uskonnollisen kokemuksen hakemisen kuin hyvinvoinnin ja onnellisuuden etsimisen myös sekulaarissa kontekstissa. (Koenig 2008, 349).

Haluan omassa tutkimuksessani huomioida sekä uskontorepresentaatiot että henkisyiden representaatiot, sekä näiden mahdollisen vuorovaikutuksen ateististen ja sekulaarien ilmiöiden kanssa. Kuten uskonnon tapauksessa, myös henkisyiden representaatioita tutkiessa on mielenkiintoista selvittää, minkälaista henkisyyttä sarjassa esitetään myönteisenä tai haitallisena.

Tutkija Sofia Sjö käsitteli samaa kysymystä tutkiessaan uskonnollisuutta ja henkisyyttä pohjoismaisissa elokuvissa artikkelissaan ”Bad religion/good spirituality? Explorations of religion in contemporary Scandinavian films”. Hänen mukaansa kyseisissä elokuvissa tapahtui sekä uskonnon kritisointia että vahvistusta (Sjö 2012, 33). Erityyppisten henkisyiden ja uskonnon muotojen esittäminen valaisevat, missä valossa kyseisiä ilmiöitä silloisessa todellisuudessa nähdään ja mitä niistä ajatellaan. Kuten aiemmassa uskonnon mediatisaatiota käsittelevässä luvussa pyrin avaamaan, medialla on nyky maailmassa tärkeä rooli niin uskonnollisen ja henkisen aineiston jakamisessa, kuin myös sen tuottamisessa sekä uskonnollisten aiheiden kehystämisessä (Hjarvard & Lövheim 2012, 21).

3 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

3.1 Lähiluku

Tässä tutkimuksessa käytän keskeisenä metodina lähilukua. Lähiluku on tarkkaa ja yksityiskohtaista analyysiä, jonka tarkoitus on kehittää mahdollisimman syvä aineiston ymmärrys (Fisher & Frey 2014, 34). Käytettäessä lähilukua tutkimusmenetelmänä on tärkeää ottaa huomioon niin historiallinen kuin tekstuaalinen konteksti, josta aineisto on peräisin. Metodin on lisäksi huomioitava yleisöperspektiivi, josta lukeminen tapahtuu. (Brummett 2019, 23). Tämän tutkielman aikaisemmissa luvuissa olen käsitellyt Star Trekin historiallista kontekstia, sekä huomionut oman perspektiivini sekä sarjan katsojana että aineiston tutkijana.

Lähilukua käsittelevät tutkimusteokset usein yleistävät sen metodiksi, jota hyödynnetään varsinkin kirjallisuutta ja erilaisia tekstejä tutkittaessa. Tämä johtuu siitä, että lähiluku on alun perin levinnyt tutkimustapana kirjallisuudentutkimuksesta muille aloille. Tutkija Jyrki Pöysän mukaan lähiluvun metodi on muuntunut nykytutkimuksessa tarkoittamaan väljästi kaikkea huolellista ja ymmärtävää teoksen tulkintaa. (Pöysä 2010, 331).

Tutkijoiden Douglas Fisher ja Nancy Freyn mukaan lähiluku koostuu kolmesta tekijästä: lukemisen toistamisesta, kognitiivisesta rakentamisesta ja keskustelusta. Nämä kolme yhdessä auttavat monimutkaistenkin tekstien avaamista. (Fisher & Frey 2014, 35). Lähiluvun metodologia sisältää myös monia sen toteutuksen kannalta tärkeitä käsitteitä. Viestintäopin tutkija Barry Brummett argumentoi, että lähiluvulla on pyrkimys ymmärtää sosiaalisesti jaettuja tarkoituksia, joita esimerkiksi sanat, teot ja viestit tukevat. Tarkoitus tässä kontekstissa on sanojen, tekojen ja viestien ehdottama ajatus tai assosiaatio. Lähiluvun tutkima aineisto koostuu tämän ajattelun mukaan siis sosiaalisesti opituista oletuksista. (Brummett 2019, 22–23).

Lähiluku on tietoista ja kurinalaista kohteen lukemista useaan kertaan. Aineistoa tutkittaessa lähiluvun keinoin tarkoitus on lopulta päätyä parempaan, kattavaan ymmärrykseen sen tarkoituksista. (Brummett 2019, 23, 25). Lähilukua voidaan

kuitenkin hyödyntää erilaisin tavoin. Sen on mahdollista olla tutkimustyyppistä riippuen joko deduktiivista tai induktiivista. Deduktiivinen tarkastelutapa alkaa tutkimukselle sopivan teorian rakentamisesta, ja siirtyy vasta tämän jälkeen käsittelemään aineistoa. Induktiivinen tarkastelutapa taas toimii niin sanotulla ‘alhaalta ylös’-periaatteella. Tämä tarkastelutapa aloittaa aineistosta ja sen tarkastelun myötä löytää tutkimukselle merkittävät ominaisuudet. Näiden tekijöiden pohjalta induktiivinen tapa alkaa rakentamaan tutkimukselle sopivaa teoriaa. (Brummet 2019, 27).

Vaikka lähilukua on mahdollista toteuttaa monella eri tavalla, on tärkeää määritellä ja operationalisoida ne lähiluvun tekniikat, jotka ovat milloinkin tutkimukselle keskeisiä (Brummet 2019, 28). Induktiivisessa tavassa tekniikat kehittyvät yleensä ensin aineiston pohjalta, jonka jälkeen ne voivat kehittyä metodeiksi ja teorioiksi. Deduktiivinen tapa aloittaa teoriasta, ja kehittää siitä hyödyllisiä metodeja ja tekniikoita. (Brummet 2019, 28). Lähiluku on mielekäs tutkimusmetodi siinä mielessä, ettei se tarvitse toimiakseen välttämättömästi täsmällistä taustateoriaa tai metodologiaa. Se voi toimia osana tutkijan intuitiivista ajattelua tutkimusprosessissa (Brummet 2019, 26).

Koen lähiluvun omalle tutkimukselleni hyödyllisimmäksi tutkimusmetodiksi. Tätä perustelen sillä, että lähilukua on hyödynnetty menneisyydessä laajalti semiotiikan eli kielen merkityksiä tutkivalla tieteenalalla. Semiotiikka on myös merkittävä osa aikaisemmin mainitsemiani elokuvateorioita (Pesonen ym. 2011, 21).

Nykytutkimuksessa on siis yleistä, että kielen ja tekstin tutkimus liittyy myös visuaalisen aineiston, kuten populaarikulttuurin, tutkimukseen. Televisiosarjan kaltaisessa mediassa kielen ja visuaalisten esitysten kautta on muodostettavissa assosiaatioita. Star Trek on pyrkinyt luomaan assosiaatioita erilaisista yhteiskunnalle merkittävistä ilmiöistä tieteisfiktio kontekstissa. Uskontoon liittyvät esitykset ovat myös erittäin yleisiä, minkä vuoksi niiden lähiluku on tarpeellista kattavan tutkimustuloksen takaamiseksi.

Lähiluvun tarkastelutavoista varsinkin induktiivinen, aineistolähtöinen tapa vaikuttaa oman tutkimukseni kannalta erityisen hyödylliseltä. Induktiivisesti aineistoa käsitellessä tutkija niin sanotusti ‘hyppää’ aineiston keskelle. Vasta jälkikäteen

vedetään yhteen metodeja ja teorioita, jotka voivat auttaa samankaltaisen aineiston analyysissä (Brummet 2019, 40). Koska oma aineistoni on itselleni jo entuudestaan hyvin tuttu, olen pohtinut aineistolähtöisesti keskeisiä käsitteitä ja mahdollisia tapoja tuottaa analyysiä. Olen siis jo tietyllä tavalla toteuttanut aikaisemmin mainittua intuitiivista lähilukua osan tutkimusprosessiani.

3.2 Aineiston kategorisointi

Laajan aineiston käsittelyä helpottaakseni olen päättänyt tutkimuskysymyksiin perustuvaan kategoriajakoon aineiston analyysin alaluvuissa. Jokainen alaluku käsittelee tietyn tutkimuskysymyksen kautta uskonnon ja henkisyyden representaatioita. Tutkimuskysymys 2 on kaikissa analyysin luvuissa keskeisesti mukana, sillä representaatioissa tapahtuvat mahdolliset muutokset liittyvät jokaisen luvun käsittelemiin aiheisiin. Pyrkimyksenäni on jäsentää ja pilkkoa aineistosta löydettäviä tuloksia mahdollisimman selkeiksi osiksi, jotka yhdessä muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden.

Viestintätieteiden professori Tanja Sihvosen mukaan mediarepresentaatioita on mahdollista jäsentää erilaisiksi vallan ulottuvuuksiksi, joista keskeisiä esimerkkejä ovat luokka, sukupuoli, kansallisuus ja etnisyys (Sihvonen 2006, 130). Oman tutkimukseni kontekstissa samankaltainen jako on käypä, sillä esimerkkejä näistä teemoista ja muista uskonnon ja henkisyyden representaatioiden eri kategorioista esiintyy aineistossani monipuolisesti. Tutkimukseni keskiössä on näiden representaatioiden lokerointi ja niiden merkitysten tarkastelu. Tällaista lokerointia olen pyrkinyt muodostamaan jo tutkimuskysymyksissä.

Esittelen tulevassa alaluvussa 3.3 *DS9*-sarjan keskeisen juonen ja aineiston, jonka olen muodostanut sarjan yhdestätoista jaksosta. Pidän jaksojen juonien kuvauksen tässä vaiheessa tutkielmaa melko tiivistettynä, sillä palaan aineiston analyysissä juoniin tarkemmin. Lisäksi tutkielma sisältää liitteenä linkit aineiston jaksojen tarkempaan juonenkuvauksiin (Liite 1).

Luku 4 analysoi sarjan uskonto- ja henkisyysrepresentaatioita. Alaluvussa 4.1 olen pyrkinyt analysoimaan ja jäsentämään tutkimusaihetta erityisesti tutkimuskysymyksen 1.1 (*minkälaista uskontoa ja henkisyyttä sarjassa kuvataan?*)

näkökulmasta. Fiktiiviset uskontokuvaukset sisältävät esimerkiksi bajorilaisten ja klingonien uskonnot, mutta näiden lisäksi käsittelen erilaisten uskontojen prototyyppisiä fiktiivisissä representaatioissa sekä uskontokuvauksia, jotka eivät ole osa fiktiivisiä kuvauksia vaan enemmän viittauksia tietynlaiseen uskontoon tai henkisyteen. Esimerkiksi bajorilaista uskontoa on mahdollista perustellusti vertailla joihinkin maailmanuskontoihin sen sisältöjen perusteella. Maailmanuskonnoista selkein esimerkki sarjassa on Maasta saapuneiden hahmojen, kuten Benjamin Siskon ja Miles O'Brienin, viittauksiin kristinuskosta ja omasta taustastaan. Tällaiset uskonnot ovat analyysissä suuressa roolissa myös sen kannalta, miten joitakin niille tyypillisiä ominaisuuksia on havaittavissa, vaikka itse uskonto ei näyttäytyisi sen laajemmin. Aineisto sisältää esimerkiksi toteamuksia, jotka ovat alkuperäisesti Raamatusta lainattuja lauseita, sekä tapoja, jotka ovat verrattavissa uskonnollisiin tapakulttuureihin.

Alaluvussa 4.2 *Jumala- ja messiasrepresentaatiot DS9:ssä* käsittelen representaatioita tutkimuskysymyksestä 1.2 (*millaisia jumalkäsityksiä sarja sisältää?*) käsin. Argumentoin tässä luvussa, että tietyt sarjan hahmot, kuten päähahmo Benjamin Sisko, representoivat messiasmyyttiä joka perustuu esimerkiksi kristinuskon ja juutalaisuuden prototyyppisiin. Tämän esimerkin kohdalla on tärkeää analysoida, minkälaisia merkityksiä messiasmyytti sisältää. Tällöin analyysi keskittyy Siskon hahmon kristilliseen tematiikkaan ja Jeesukseen liittyvään symboliikkaan (Pesonen ym. 2011, 32).

Myös aineistossa havaittavat hahmojen tavat harjoittaa uskontoa tai esittää kriittisyyttä uskontoja tai hengellisyyttä kohtaan ovat myös tärkeitä analyysin osia. Tämä johtuu siitä, että hahmot itsessään representoivat elettyä uskontoa kuin myös erilaisia näkemyksiä uskonnon ja henkisyyden yhteiskunnallisista statuksista. Messiasmyytin yhdistän myös klingonien uskonnon henkismyyttiseen jumalkuvaukseen. Näiden lisäksi luku käsittelee fiktiivisen uskonnon esittämiä jumalia ja muita yliluonnollisia henkiä.

Alaluku 4.3 pyrkii vastaamaan tutkimuskysymykseen 1.3 (*miten sarja kuvaa uskonnon ja henkisyyden harjoittamista?*). Luvussa käsittelen ensin aineistossa ilmeneviä rituaalien ja juhlien representaatioita, joiden jälkeen tutkin uskonnon ja

henkisyiden vaikutusvaltaa politiikkaan ja päätöksentekoon. Viimeiseksi analysoin sarjan esittämiä uskonnollisesti ja henkisesti merkittäviä paikkoja.

Viimeisessä analyysiosion alaluvussa 4.4 käsittelen uskonnon ja sekulaarin vuorovaikutusta *DS9*:ssa. Tämä on mielestäni kiinnostava ja varteenotettava analyysin osa varsinkin siitä syystä, että aineistoni rakentuu tieteisfiktion genressä. Tieteisfiktio käsittelee monia asioita, kuten myös uskonnollisia ja henkisiä ilmiöitä, usein tieteellisen linssin takaa. Genre pystyy käsittelemään uskonnon ja henkisyiden kaltaisia ilmiöitä kontekstissa, jossa ne ovat vuorovaikutuksessa maallisen ja epäuskonnollisen kanssa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että uskonto ja henkisyys nähtäisiin tieteen näkökulmasta aina kritisoitavana ilmiönä tai muutenkaan negatiivisesti. Pyrin tässä luvussa käsittelemään sekä uskonnon ja sekulaarin ongelmallisen vuorovaikutuksen esimerkkejä että myös tilanteita, joissa uskonto ja henkisyys ovat tavalla tai toisella rakentavia osia ongelmanratkaisussa tieteen ohella.

Star Trek: DS9 sisältää monipuolista vuorovaikutusta uskonnollisten ja tieteellisten selitystapojen välillä, ja sen aihepiirit rakentuvat niin uskonnollisista, henkisistä kuin myös kriittissävyisistä ja ateistisista elementeistä. Tästä syystä argumentoin, että kaikkien näiden näkökulmien ottaminen osaksi analyysiä on erittäin tärkeää, jotta on mahdollista saada selkeä käsitys edes yhdestä. Tässä tieteisfiktiiivisessä aineistossa uskonto ja henkisyys ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa, eivät pelkästään vastakkainaseteltuina, ateismin ja teknologian kanssa. *DS9* esittää, kuinka aika ajoin uskonnollisia ilmiöitä pyritään selittämään tieteen keinoin, ja kuinka tieteelle tuntemattomat asiat selittyvät joskus hengellisen tiedon kautta.

3.3 Aineiston esittely

Olen rajannut tämän tutkimuksen aineiston koostumaan yhdestätoista *Star Trek: Deep Space Nine* -sarjan jaksosta. Tämän aineiston lisäksi aion hyödyntää Terry J. Erdmannin ja Paula M. Blockin toimittamaa yleisteosta *Star Trek: Deep Space Nine – Companion* (2000). Kyseinen teos sisältää sarjan jokaisesta jaksosta tiivistetyn juonenkuvauksen, sekä käsikirjoittajien ja muiden sarjan tuotannossa työskennelleiden ihmisten näkemyksiä jaksosten sisällöistä. Erdmann ja Block eivät itse kuulu sarjan tekijöihin, mutta ennen kirjan julkaisua he toimivat tiedottajana ja

toimittajana televisioalalla. *DS9*:n seitsemän vuoden tuotannon aikana he dokumentoivat sarjan prosessia ja haastattelivat sen tekijöitä *Companion* -kirjaa varten. Vaikka omassa analyysissäni eivät nouse erityisesti sarjan tekijöiden henkilökohtaiset kannanotot esille, pidän tätä teosta hyödyllisenä apuvälineenä aineistoni avaamisessa.

Koska tämä televisiosarja on itselleni entuudestaan tuttu, aloitin aineistoni rajaamisen selaamalla *Deep Spave Ninen* Internet Movie Database -sivustolta löytyviä jaksoiden juonikuvauksia, joista rajasin ensin noin neljäkymmentä, jotka mielestäni selkeimmin käsittelivät jollakin tasolla uskontoa tai henkisyyttä. Tämän rajauksen koin vielä aivan liian laajaksi, joten tein toisen rajauksen näiden neljäkymmenen jakson pohjalta. Lopputuloksena rajaus päättyi yhteentoista jaksoon, jotka ovat sarjan kuudelta eri tuotantokaudelta.

Aineistoon lukeutuvat jaksot ovat seuraavat: ensimmäiseltä tuotantokaudelta aineistossa ovat mukana jaksot 1. Lähettiläs (*Emissary*) ja 19. Profeettain huomassa (*In the Hands of the Prophets*). Kolmannelta tuotantokaudelta mukana on jakso 15. Kohtalo (*Destiny*). Neljänneltä tuotantokaudelta mukana on jakso 16. Profeettain lähettiläät (*Accession*), ja viidenneltä tuotantokaudelta jakso 10. Näkyjä (*Rapture*). Kuudennelta tuotantokaudelta aineistoon lukeutuvat jaksot 6. Uhrauksia (*Sacrifice of Angels*), 11. Valssi (*Waltz*), 21. Sovitus (*The Reckoning*) ja 26. Profeettain kyynelät (*Tears of the Prophets*). Seitsemänneltä tuotantokaudelta tutkimuksessa ovat mukana jaksot 18. Kunnes kuolema meidät erottaa (*Til Death Do Us Part*) ja koko sarjan päättävä jakso 25. Mitä taakse jää (*What You Leave Behind*). Käytän tutkimuksen edessä selvyden vuoksi jaksoista niiden suomennettuja nimiä. Esittelen tässä luvussa ensin tiivistetysti, mistä *DS9* kertoo, jonka jälkeen käsittelen pintapuolisesti aineistooni lukeutuvien jaksoiden juonet. Tutkimukseni sisältää linkit jaksoiden IMDb-sivuille, joista löytyy tarkemmat kuvaukset jokaisesta jaksosta.

Star Trek: DS9 sijoittuu Deep Space Nine -nimiselle avaruusasemalle 2300-luvulla. Asemalle saapuu Tähtiliiton komentaja Benjamin Sisko (Avery Brooks), joka on lähetetty paikalle tehtävänänsä yhtenäistää aseman väestöä sodanjälkeisessä palautumistilassa. Erityistä huomiota Tähtiliitto kiinnittää aseman bajorilaisiin, jotka ovat edeltäneessä sodassa kokeneet viisikymmentä vuotta kestäneen miehityksen

cardassialaisten vallan alla. Miehityksen kerrotaan aiheuttaneen miljoonien bajorilaisten joukkotuhon. Bajorilaisia kuvataan erittäin henkisenä ja uskonnollisena kansana, toisin kuin cardassialaisia miehittäjiä, jotka suhtautuvat bajorilaisten uskonnollisuuteen kyynisesti. Sodan aikana cardassialaiset rakennuttivat aseman ja kutsuivat sitä Terok Nor-nimityksellä. Tuona aikana asemaa on komentanut cardassialainen Gul Dukat, joka toimi miehityksen aikana Bajor-planeetan prefektinä⁸. Deep Space Nine -nimityksen asema on saanut vasta sodan päätyttyä.

Bajorilaisten kotiplaneetta Bajor sijaitsee avaruusaseman lähimaastossa, minkä vuoksi aseman etäisyydellä on myös poliittista ja militaristista merkityksellisyttä. Bajorin miehityksen loppuessa bajorilaiset ovat saaneet asemalla vallan, pakottaen cardassialaiset vetäytymään. Komentaja Sisko joutuu uuden työtehtävänsä myötä erikoiseen välimaastoon Tähtiliiton tehtäviensä ja bajorilaisten vahvojen uskomusten kunnioittamisen, sekä mahdollisesti vielä uudelleen kehittyvän cardassialaisen uhan keskellä.

Teen tarkennuksia hahmoista ja jaksojen tapahtumista aineiston analyysissä.

Aineistoni ensimmäinen jakso on koko *DS9*-sarjan aloittanut jakso, *Lähettiläs* (K1J1). Kuten jo edeltävässä sarjan yleiskuvauksessa kuvasin, sarja alkaa Benjamin Siskon saapumisella asemalle. Tätä ennen *Lähettiläs* kuvaa takautuvasti, kuinka kolme vuotta aikaisemmin Siskon vaimo on kuollut traagisesti hyökkäystilanteessa, jonka myötä Sisko on jäänyt yksin poikansa Jaken kanssa. Ennen Siskon saapumista asemaa on johtanut bajorilainen komentaja Kira Nerys, joka avoimesti esittää vastahakoisuutensa Tähtiliiton läsnäolosta asemalla. Samaa vastahakoisuutta näyttää myös aseman turvallisuudesta vastaava muodonmuuttaja⁹ Odo.

Sisko tapaa tämän jälkeen Bajorin henkisen johtajan, Kai Opakan. Opaka kertoo Siskon olevan kauan odotettu bajorilaisten Lähettiläs, jonka saapumista on ennustettu muinaisissa bajorilaisissa kirjoituksissa. Bajorilla Opaka esittelee Siskolle pyörre - laatikon, jonka kautta profettojen kanssa kommunikointi on mahdollista. Viimeisen

⁸ Prefekti tässä kontekstissa tarkoittaa hallinnollista titteliä henkilölle, jonka tehtäviin kuului valvoa esimerkiksi työleirejä tai kokonaisen planeetan väestöä. Lähde: Memory Alpha-sivusto: Prefect.

⁹ Muodonmuuttajat ovat *DS9*:ssa alkuperältään nestemäisessä olomuodossa eläviä olioita, joilla on kyky ottaa humanoidien ja muiden elävien olentojen, sekä elottomien asioiden, muotoja. Lähde: Memory Alpha-sivusto: Changeling.

kymmentuhannen vuoden aikana yhdeksän pyörrettä on Opakan mukaan ilmestynyt Bajorin taivaalle. Miehityksen aikana cardassialaiset ovat varastaneet kahdeksan ilmestyneistä pyörteistä, eli Bajorilla on jäljellä enää yksi. Nämä pyörteet nousevat aineiston myöhemmissä jaksoissa myös keskeisiksi hengellisen kommunikaation välineiksi. Palattuaan takaisin asemalle Sisko tapaa myös muita Tähtiliiton asemalle lähettämiä upseereja, kuten tietesupseeri Jazia Daxin, Julian Bashirin, joka on lähetetty toimimaan aseman lääkärinä, sekä insinööri Miles O'Brienin.

Profeettain huomassa (K1J19) käsittelee eri hahmojen välillä heräävää kiistaa siitä, miten bajorilaista uskontoa opetetaan aseman koululaisille. Bajorilainen uskonnollinen auktoriteetti, Vedek Winn, saapuu asemalle ja seuraa oppituntia, jota opettajana toimiva Keiko O'Brien pitää madonreiän aiheesta koululaisille. O'Brien kertoo lapsille madonreistä keskittyen sen rakentumiseen liittyviin tieteellisiin ominaisuuksiin. Winn pitää tätä tarkastelutapaa bajorilaisen uskonnon herjaamisena. Tilanne kärjistyy yhä suuremmaksi konfliktiksi, jonka pohjalla piilee kysymys siitä, pitäisikö bajorilaisten lasten käydä eri koulua kuin aseman muiden lasten, jotta uskonnon harjoittaminen toteutuisi täydellisesti aseman opetuksessa.

Kohtalo (K3J15) keskittyy konfliktitilanteeseen, jossa Benjamin Sisko joutuu pohtimaan omaa rooliaan Tähtiliiton upseerina sekä bajorilaisen uskonnon Lähettiläänä. Tähtiliitto on aikeissa toteuttaa cardassialaisten kanssa yhteisen tieteellisen hankkeen avaruusaseman läheisyydessä. Muinainen bajorilainen teksti (*Trakorin kolmas ennustus*) kuitenkin ennustaa, että tämä projekti tulee tuhoamaan madonreiän, minkä myötä bajorilaiset eivät enää kykenisi kommunikoimaan jumalallisten profeettojen kanssa. Ensin sekä Sisko että Kira sivuuttavat ennustuksen todenperäisyyden, mutta erilaisten ennustusta mukailevien tapahtumien myötä Kira alkaa uskoa ennustuksen olevan mahdollisesti totta. Ennustuksen osien käydessä yhä enemmän toteen Siskon on tehtävä päätös siitä, toimiiko hän ensisijaisesti Tähtiliiton edustajana vai bajorilaisten Lähettiläänä.

Profeettain lähettiläät -jaksossa (K4J16) madonreistä saapuu vuosisatoja vanha avaruusalus. Asemalle saapuessaan aluksesta löytynyt bajorilaismies väittää olevansa profeettojen Lähettiläs, jonka on tähän asti ajateltu olevan Benjamin Sisko. Kyseinen

mies tunnustetaan bajorilaiseksi runoilijaksi nimeltään Akorem Laan, joka on kadonnut Bajorilta yli kaksisataa vuotta aikaisemmin. Sisko ei lähde kiistämään Laanin tarinaa, ja onkin ensin mielellään luovuttamassa Lähettilään tittelin toiselle, sopivammalle henkilölle. Tämä ajattelu kuitenkin muuttuu, kun Laan alkaa tekemään radikaaleja uskontopoliittisia muutoksia Lähettiläänä.

Näkyjä -jaksossa (K5J10) palataan jälleen käsittelemään Benjamin Siskon roolia bajorilaisten Lähettiläänä. Sisko alkaa nähdä näkyjä, jotka opastavat häntä auttamaan Bajoria ja bajorilaisia. Näkyjen lisääntyessä on kuitenkin selvää, että ne ovat vaarallisia Siskon terveyden kannalta. Tilanteen kärjistyessä Siskon pojan Jaken on tehtävä päätös tämän puolesta. Hän antaa myönnötyksensä aivoleikkaukselle, joka pelastaa Benjamin Siskon hengen mutta samalla lopettaa profeetalliset näyt.

Uhrauksia (K6J6) käsittelee Tähtiliiton ja Dominionin välillä kärjistynyttä sotatilannetta, jonka aikana Sisko pyrkii hyödyntämään profeettoja jumalallisena apuvälineenä taistelutilanteessa. Jakso eroaa aineiston edellisistä siten, että edeltäneen sotimisen seurauksena Sisko on miehistöineen paenneet DS9-asemalta, joka on väliaikaisesti Dominionin ja cardassialaisten miehittämänä.

Valssi (K6J11) kuvaa Benjamin Siskon ja Gul Dukat in haaksirikkoutuneina autiolla planeetalle. Odottaessaan pelastusta Bajorin miehityksen aikaiset hirmuteot tulevat kaksikolla puheeksi, jonka myötä Dukat esittää denialistisen kantansa ja kieltäytyy ottamasta vastuuta joukkotuhosta. Jakson representaatioita on mahdollista jäsentää niin tiettyjen uskonnon prototyyppien kuin ateismin ja denialismin prototyyppien kautta.

Sovitus (K6J21) -jaksossa Benjamin Sisko kutsutaan Bajorille tutkimaan vanhaa kivitablettia, jonka uskotaan sisältävän salaisen viestin profeetoilta. Asemalla tarkemman tutkimuksen myötä käy ilmi, että tabletti ennustaa tulevia tuhoja madonreiän, Bajorin ja DS9-aseman lähetyvillä.

Profeettain kyynleet (K6J26) palaa käsittelemään jatkuvaa sotatilannetta Tähtiliiton ja Dominionin välillä. Sisko on valittu johtamaan tulevaa Tähtiliiton hyökkäystä Cardassiaa vastaan. Profeetat ilmestyvät hänelle taas näyssä, varoittaen suuresta

tuhosta, joka toteutuu, jos Sisko lähtee asemalta. Sisko jättää tämän varoituksen huomioitta ja keskittyy Tähtiliiton tehtäviinsä.

Kunnes kuolema meidät erottaa -jaksossa (K7J18) Sisko suunnittelee menevänsä naimisiin pitkäaikaisen kumppaninsa, Kasidy Yatesin, kanssa. Profeetat kuitenkin ilmestyvät hänelle varoittaen, ettei avioliitosta tule koitumaan muuta kuin surua. Sisko empii jonkin aikaa, mutta lopulta päättää seurata omaa tunnettaan ja jättää profeetat huomioitta. Jakson yhdessä sivujuonessa Gul Dukat saapuu avaruusasemalle bajorilaiseksi naamioituneena, tarkoituksenaan soluttautua Kai Winnin¹⁰ tuttavaksi ja palauttaa pahat pah wraith -henget takaisin madonreikään.

Mitä taakse jää (K7J25) on koko *Deep Space Nine* -sarjan päättävä jakso, joten monet jatkuvista juonista, kuten Benjamin Siskon rooli profeettojen Lähettiläänä, tuodaan ainakin jonkinlaiseen päätökseen. Sota Dominionia vastaan on loppumassa, Tähtiliiton ja sen liittolaisten voitoksi. Kai Winn vapauttaa Dukatın suostuttelemana pah wraithit bajorilaisesta tuliluolasta takaisin vapauteen. Dukatın todellinen henkilöllisyys on paljastunut Winnille, joka koittaa uhrata Dukatın pah wraith -hengille myrkyttämällä tämän. Henget eivät kuitenkaan hyväksy Winniä vaan palauttavat Dukatın eloon, nimeten tämän omaksi Lähettilääkseen. Sisko taistelee Dukatia vastaan, jonka jälkeen profeetat tuovat hänet Taivaalliseen temppeliin.

Takaisin asemalla Kasidy Yates tietää, että jotain on tapahtunut, muistellen profeettojen varoitusta naimisiin menemisestä. Sisko ilmestyy Yatesille näyn muodossa, selittäen, ettei hän ole palaamassa asemalle. Nyt Sisko toteaa Lähettiläs -roolinsa tärkeyden, kuinka hänellä on vielä paljon opittavaa ja tehtävää. Hän kuitenkin vannoo Yatesille palaavansa joskus. Profeettojen epälineaarisen olemuksen vuoksi Sisko toteaa, että paluun aika voi koittaa “vuoden päästä, tai ehkä eilen”.

¹⁰ Kai Winn on edellisissä aineiston jaksoissa tunnettu nimellä Vedek Winn. Kai- ja Vedek -nimitysten ero tulee ilmi aineiston analyysissä.

4 Uskonnon ja henkisyyden representaatiot *Star trek: Deep space nine* -sarjassa

4.1 Uskonto- ja henkisyysrepresentaatiot

4.1.1 Bajorilainen uskontohierarkia: Vedekit, Kait ja muut bajorilaiset hahmot

Bajorilaiset palvovat jumalina madonreiässä asuvia profeettoja, jotka ovat lähettäneet aika ajoin Bajorin taivaalle pyörrelaatikoita ja ilmestyneet valikoiduille bajorilaisille näkyjen muodossa. Pyörrelaatikoista suurin osa on menetetty miehityksen aikana cardassialaisille, mutta *Lähettiläs*-jakso (K1J1) esittelee yhden pyörrelaatikon, jota pidetään Bajorilla temppelissä. Bajorin uskonnolla on myös merkittävä rooli planeetan yhteiskunnallisissa ja poliittisissa päätöksissä. Henkisenä ja poliittisena johtajana toimii Kai, ja tämän tutkielman aineistossa esiintyy kahden eri Kai-henkilön esimerkit, Kai Opaka ja hänen seuraajanaan Kai Winn. Hierarkisesti Kain alapuolella toimivat Vedekit.

Aineistosta nousee esille neljä merkittävää bajorilaista hahmoa, jotka kaikki edustavat erilaisia uskonnon harjoittajia: Kira Nerys, Kai Opaka, Vedek Bareil ja Vedek Winn. Näiden hahmojen representoimasta uskonnosta on löydettävissä taustalla piileviä prototyyppisiä esimerkiksi juutalaisuudesta ja katolisuudesta. Näiden lisäksi bajorilaisesta uskonnosta löytyy myyttishenkisiä elementtejä. Argumentoin myös, että muunlaisten kuvausten ohella bajorilaisten hahmojen tavoista ja retoriikasta on pääteltävissä, minkälainen rooli uskonnolla on heidän planeetallaan. Pyrin myös tuomaan esille, miten bajorilaisten hahmojen suhde uskontoon ja henkisyyteen eroaa ihmisistä ja muista sarjan avaruusolennoista.

DS9-sarjan päähahmoista ainoa bajorilainen on Kira Nerys, jonka on tarkoitus miehityksen jälkeisesti rakentaa Siskon kanssa paremmat suhteet Bajorin ja Tähtiliiton välille. Miehityksen aikana Kira on toiminut militaristisessa vastarintaliikkeessä, joka on turvautunut ajoittain terroritekoihin pyrkimyksenä taistella cardassialaisia miehittäjiä vastaan. Tutkija David K. Seitz on lähestynyt Kira Nerysin hahmon kautta tuotettuja representaatioita myös lähiluvun metodilla: hän argumentoi artikkelissaan “Second Skin, white masks: Postcolonial reparation in Star

Trek: Deep Space Nine”, että Kiran hahmon voidaan nähdä representoivan postkolonialistisen henkilön tunnetilaa, jossa aggressio entisiä miehittäjiä kohtaan ei ole kadonnut, minkä seurauksena henkilön kyky siirtyä eteenpäin hankaloituu (Seitz 2017, 402–403). Tällaisen representaatiokäsityksen taustalta on löydettävissä esimerkiksi juutalaisen uskonnon prototyyppi, sekä muiden miehitettyjen tai valtiottomien ihmisryhmien prototyyppi (Seitz 2017, 405).

On aineiston alusta asti selvää, että uskonnolla ja henkisyydellä on erityinen paikka Kiran elämässä. Tämä käy ilmi esimerkiksi sarjan aloitusjaksosta *Lähettiläs* (K1J1), jossa Kira korostaa Siskolle Kai Opakan tärkeyttä Bajorin henkisenä johtajana. Kiran mukaan ilman Kaita tai uskontoa he eivät olisi selvinneet miehityksestä. Hän toteaa, että miehityksestä parantuakseen Bajorin ainoa toivo on Opaka. Kain merkitys korostuu myös siinä mielessä, että Kira uskoo miehitystä seuraavan sisällissota, todeten, että “vain uskomme pitää kansani koossa”. Usko Bajorilla ei siis ole vain yksilön, vaan koko yhteisön ja väestön yhteinen voimavara. Kira uskoo, että jos Kai kehottaa kansaa yhtenäisyyteen, häntä kuunneltaisiin ja sisällissota voitaisiin välttää.

Vaikka bajorilainen uskonto on selkeä yhteiskunnallinen instituutio, se muistuttaa osittain myös uushenkisyyden prototyyppiä, jossa on tärkeää uskoa jatkuvasti niin yksilön kuin yhteisön henkiseen kehitykseen. Uushenkisyyden keskeinen periaate on holismi, jonka mukaan maailmankaikkeus, kuten myös jokainen yksilö, on kokonaisuus, jonka eri osat voivat vaikuttaa toisiinsa. Bajorilaiset ovat siis myös uushenkisyyden prototyypin edustajia. Monet uskonnon osat liittyvät niin yhteiskunnalliseen instituutiomalliin kuin mytologiseen uskomukseen siitä, että profeetat vaikuttavat kaikkeen olemassaoloon. Samoin bajorilaiset uskonnon harjoituksellaan uskovat vaikuttavansa useisiin eri asioihin. (Ramstedt & Utriainen 2017, 213, 221).

Yksi merkittävä uskontoon liittyvä erottelu löytyy Kiran ja toisen bajorilaisen hahmon, Vedek Winnin, väliltä. Ensimmäisellä tuotantokaudella *Profeettain huomassa* -jakso (K1J19) asettaa Kiran ja Winnin hahmot ja heidän erilaisen tapansa harjoittaa uskontoa vastakkain. Ei ole selvää, uskooko kumpikaan heistä vielä tässä vaiheessa Siskon todella olevan Lähettiläs. Kiran hahmolla on aineiston alussa paljon erimielisyyksiä Siskon kanssa koskien tämän tapaa johtaa avaruusasemaa. Kira on

aineiston alussa myös hyvin tähtiliittovastainen, joten ajatus ei-bajorilaisesta Lähettilästä tuntuu ehkä hänestä mahdottomalta.

Profeettain huomassa (K1J19) alkaa käsittelemällä uskonnonopetusta avaruusasemalla. Uskonnonopetuksen tärkeydestä Kira ja Winn ovat samaa mieltä. Molempien mielestä suuri bajorilaisväestö oikeuttaisi uskonnonopetuksen myös silloin, kun puhutaan aseman läheisestä madonreiästä, eli uskonnon kontekstissa profeettojen Taivaallisesta temppelistä. Vaikka uskonnonopetuksen kysymyksen kohdalla Kira ja Winn ovat vielä samoilla linjoilla, tilanteen kärjistyessä Kira ei ole valmis yhtä radikaaleihin vaikuttamiskeinoihin kuin Winn.

Kiran hahmon kautta esitetyt uskontorepresentaatiot muuttuvat merkittävästi bajorilaisia ennustuksia käsittelevässä jaksossa *Kohtalo* (K3J15). Sisko keskustelee Kiran kanssa siitä, miten tutkimusprojektia cardassialaisten kanssa jatketaan, kun bajorilainen ennustus on todennut siitä seuraavan tuhoa. Sisko kysyy Kiralta uskooko tämä ennustuksen toteutuvan, johon Kira vastaa myöntävästi. Kiran kutsuessa keskustelun aikana Siskoä Lähettiläksi tämä kysyy turhautuneella sävyllä ”Uskotko todella, että olen Lähettiläs?”. Kira vastaa ”Olen tainnut aina uskoa, en vain halunnut myöntää sitä itselleni. On vaikeaa työskennellä uskonnolliselle ikonille”. Tämä toteamus aiheuttaa Siskolle selvästi kiusaantumista.¹¹

Tässä vaiheessa aineistoa näiden kahden hahmon väliseen suhteeseen alkaa vahvemmin liittymään uskonnolliset elementit – siinä missä Kira Nerys ja Benjamin Sisko ovat ennen kaikkea olleet kollegoita, *Kohtalon* (K3J15) jälkeen he ovat myös uskonnon harjoittaja ja uskonnon määrittämä auktoriteetti, joka kykenee välittämään viestejä jumaliksi uskotuilta profetoilta. Jakson loppupuolella aseman henkilökunta on toteuttamassa tutkimusprojektia madonreiän lähistöllä. Projekti kuitenkin epäonnistuu ja näyttää vaarantavan madonreiän tasapainon. Sisko on lähtemässä sukkula-aluksella korjaamaan tilannetta, kun Kira pyytää lähteä hänen mukaansa. Hän perustelee pyyntöään ”Haluan tulla mukanne. En pelkästään, koska olen perämiehenne. Uskon, että minun tulee auttaa Lähettilästä”. Kiran motiivi on yhdistelmä ammattimaisuutta ja uskonnollista vakaumusta.

¹¹ Ikoni sana esiintyy erilaisessa käytössä aineiston myöhemmässä jaksossa *Näkyjä* (K5J10), kun Sisko tutkii B’halan muinaista kaupunkia kuvaavaa maalausta.

Esimerkkejä tapauksista, joissa ihmiset seuraavat tai luottavat tietyn henkilön kommunikoivan yliluonnollisten henkien tai jumalien kanssa löytyy nykypäivänäkin. Ero *DS9*-aineiston kuvauksiin on usein se, että todellisuudessa nämä seurattavat henkilöt, esimerkiksi meediat ja oraakkelit, luovat itse imagoaan tällaisena henkien kommunikaation ammattilaisena. Benjamin Sisko ei itse ole ottanut Lähettilään roolia, mutta bajorilaiset ovat omaksuneet hänet lähettilääksi koska profeetat puhuvat hänelle näyssä heti hänen saavuttuaan *DS9*-asemalle.

Kira eroaa myös materiaalisten representaatioiden puolesta muista bajorilaisista hahmoista. Hahmot kuten Vedek Bareil, Vedek Winn ja Kai Opaka ovat kaikki Bajorin uskonnollisia auktoriteetteja, ja pukeutuvat sen mukaisesti kaapuihin. Kira pukeutuu armeijan uniformuun. Ainoa yhdistävä materiaallinen esimerkki on bajorilainen korvakoru, jota kaikki bajorilaiset pitävät toisessa korvassaan.

Ajoittain sarjassa esiintyvät myös Vedek Bareil ja Vedek Winn, jotka toimivat aluksi toisilleen selkeinä vastakohtina. Vedek Bareil on nuori ja muutoksenhaluinen bajorilaismunkki, kun taas Vedek Winn edustaa konservatiivista ja perinteisiin lukittautunutta Bajorin väestöä. Tätä asettelua nähdään *Profeettain huomassa* -jaksossa (K1J19) eniten. Siinä missä Winn pyrkii säilyttämään perinteistä bajorilaista uskontoa ja vaalimaan sen opetusta asemalla, Bareil on valmiimpi luopumaan vanhoista traditioista ja haluaa uskon muuntautuvan aikojen mukana. Siskon vieraillessa Bajorilla Bareil toteaa olevansa valmis luopumaan uskonnon vanhasta Pagh-perinteestä, jossa toista ihmistä tartutaan korvasta. Winn on selkeästi konservatiivisempi bajorilainen, joka pitää tärkeänä niiden perinteiden ylläpitoa, joista Bareil olisi valmis luopumaan vanhanaikaisina turhakkeina. Bareil ja Vedek Winn, vaikka molemmat bajorilaisia, edustavat hyvin erilaisia näkemyksiä poliittisilla ideologioillaan. Samanlaista vastakkainasettelua liberaalien ja konservatiivisten perinteiden välillä on nähtävissä myös Benjamin Siskon ja Akorem Laanin vuorovaikutuksessa jaksossa *Profeettain lähettiläät* (K4J16).

Ennen bajorilaisen uskonnon tarkempaa analysointia on tärkeää avata, mitä *DS9*:ssa kuvatut Vedek- ja Kai-roolit tarkalleen ovat. Vedekit ovat bajorilaisessa uskontohierarkiassa munkkeja, jotka ovat omistaneet elämänsä profeettojen

palvelemiselle. Vedek-roolia on mahdollista verrata roomalaiskatolisen kirkon kardinaaleihin. Kardinaali on kirkon toiseksi korkein arvonimi Paavin jälkeen, ja kardinaalit kokoontuvat niin kutsutussa konklaavissa valitsemaan Paavin (Heininen 2004, 8–9). Samoin *DS9*-kontekstissa Vedekit vetäytyvät kokoukseen, joissa tehdään Bajorin yhteiskunnallisia päätöksiä ja myös Kain lopullinen valinta. Bajorilaiset äänestävät Vedekit, jotka kokouksessa valitsevat Kain. Tämän näkökulman perusteella olisi siis perusteltua sanoa, että bajorilaisen uskontorepresentaation taustalla piilee selkeä katolisuuden prototyyppi.

Siinä missä Vedekin roolia on mahdollista verrata kardinaaleihin tai piispoihin, Kai on *DS9*-sarjan kontekstissa Paavin kaltainen hengellinen johtaja Bajorilla. Vaikka Paavin valtarooli nykyaikana ei ulotu poliittisiin päätöksiin, historiallisessa kontekstissa kyseinen asema on ollut erittäin merkittävä myös muuten kuin kirkon johtajana. Paavius on vanhin kristillinen jatkuvasti voimassa ollut instituutio, jonka historia kantautuu katkeamattomasti Antiikin Roomaan. (Heininen 2004, 8). Myös bajorilaisen uskonnon hierarkiset hahmot, Kait ja Vedekit, kuvaillaan vuosituhansia vanhoiksi sosiaalisiksi rakenteiksi Bajorilla. Kuten Paavina myös Kaina voi toimia vain yksi henkilö kerrallaan, ja Kaiksi päästään poliittisen äänestyksen seurauksena, jota edeltää Vedekeille kohdistettu vaalikampanja.

Kai Opakan ensiesittelystä jaksossa *Lähettiläs* (K1J1) käy ilmi Kai-johtajuuden kaksinaisuusluonne; Kai on samanaikaisesti bajorilaisten hengellinen ja poliittinen johtaja. Kun Bajor on valitsemassa uutta Kaita, asiasta äänestetään eri puolueiden välisissä vaaleissa. Myös Kain pukeutuminen on erottuvaa muiden bajorilaisten vaatetuksista: Kai Opakan vaatetus on samalla tavalla uskonnollinen kuin aineistossa nähdyllä bajorilaisilla vedekeillä, mutta tämän lisäksi hän pitää päässään hiukset kokonaan peittävää hattua, jonka alla on myös huivi. Hattu muistuttaa ulkomuodoltaan katolilaista Mitra-päähinettä, joka tunnetaan myös piispanhiippana¹².

Yleisesti Kain vaatetus, viittoineen ja hattuineen, on verrattavissa katolilaisten auktoriteettien pukukoodiin. Myös hiusten peittäminen monissa uskonnoissa

¹² Lähde: Britannica.com: Miter.

keskeinen vaatetuksen osa, varsinkin naispuolisille henkilöille. Bajorilaisten hahmojen tapauksessa on kuitenkin mainittava, etteivät kaikki bajorilaiset pukeudu tietyn koodin mukaisesti, vaikka olisivat uskonnollisia. Edellä esitelty Kira Nerys on tästä hyvä esimerkki.

Kunnes kuolema meidät erottaa (K7J18), sisältää katolisuuden prototyyppiä tukevan representaation bajorilaisesta uskonnosta dialogin muodossa. Benjamin Sisko on menossa kyseisessä jaksossa naimisiin, ja ennen häitä Kai Winn saapuu asemalle tarjoamaan apuaan hääjärjestelyissä. Keskustelun päättyessä Kai Winn nimittää Siskoa Lähettilääksi, joka vastaa nimittämällä Winniä *eminenssiksi*. Katolisessa kirkossa kardinaaleja nimitetään *eminensseiksi* (Heininen 2004, 9). Vaikka Kai ei muuten representoi kardinaaleja vaan pikemminkin katolisuuden kontekstissa Paavia, voidaan argumentoida, että Kai on tietyllä tavalla profeettojen Lähettiläälle avustaja siinä missä Vedekit ovat samaa Kaille.

Edellä kuvaillun perusteella Kain asemaa on mahdollista vertailla Paaviin historiallisesti tunnetun uskonnollisen ja poliittisen vallan, sekä pukeutumistyylin, vuoksi¹³. Toisin kuin Paavin tapauksessa, fiktion kontekstissa Kaiksi voidaan äänestää niin mies kuin nainen. Kun Kai on valittu, eri puolueet Bajorilla koittavat saada istuvaa Kaita juuri oman puolueensa keulahahmoksi, eli edustamaan vain tiettyä osaa väestöstä. Tämän ilmiön Vedek Bareil mainitsee Benjamin Siskolle *Profeettain huomassa*-jakson (K1J19) aikana, kun he keskustelevat Vedek Winnin vaalityöstä ja kärjistyneestä uskonnonopetuksen kysymyksestä. Kuten Paavius, myös Kain virka on elinikäinen¹⁴.

Pukukoodin lisäksi Kain roolissa Paaviutta muistuttava piirre on vallan määrä. *Profeettain huomassa* (K1J19) käsittelee erityisesti uskonnon ottamista osaksi kouluopetusta, aihe, joka oli jo *DS9*-sarjaa edeltäen kiistanalaisesti esillä Yhdysvalloissa. Julkisenä puheenaiheena uskonnon osuus amerikkalaisessa kouluopetuksessa räjähti 1960-luvulla. Tuolloin kiistan osapuolet jakoutuivat

¹³ Näiden aineistosta nostettujen esimerkkien lisäksi Kain toimikuva on elinikäinen, kuten Paavin tapauksessa. Lähde: Memory Alpha-sivusto: Kai.

¹⁴ Paaviudesta on historiallisesti eronnut eläessään vain seitsemän henkilöä, joista viimeisimmät ovat Gregorius XII (1325–1417) ja Benedictus XIV (s.1927). Lähde: Eveleth 2013: ”In the Entire History of the Catholic Church, Only a Handful of Popes Have Resigned”. *Smithsonian Magazine*.

liberaaleihin ja konservatiivisiin koulukuntiin koskien luomisoppia eli kreationismia sekä Raamatun ääneen lukua kouluissa¹⁵. Amerikkalainen Madalyn Murray O’Hair tuli 1960-luvulla tunnetuksi vahvoista ateistista kannanotoistaan, joiden perusteella hän sai lempinimen ”Amerikan vihatuin nainen” (Le Beau 2003, 153).

Poliittiset ja ideologiset erimielisyydet saman ryhmän sisällä ovat tuttu ilmiö monista kulttuurisista ja uskonnollisista yhteisöistä. Bajorilaista uskontoa on katolisuuden prototyypin lisäksi helppo rinnastaa esimerkiksi juutalaisuuteen. Ei pelkästään sen esittämien rituaalien ja muiden sisältöjen vuoksi, vaan myös eri bajorilaisten hahmojen vertailun kautta. Kuten tämän luvun alussa totesin, Kiralle uskonnolla on rakenteellinen asema, sillä hän uskoo koko planeettansa yhteiskunnan pysyvän koossa pelkästään uskon ansiosta. Hän on kuitenkin näkemyksiltään usein äkkipikaisempi ja militaristiseen ongelmanratkaisuun valmiimpi kuin Vedekit tai Kait, jotka tyypillisesti pitäytyvät rauhallisessa toimintatavassa. Juutalaisuuden prototyyppi nousee analyysissä uudelleen esille esimerkiksi alaluvussa 4.4.2, jossa käsittelemme Gul Dukatin hahmon kautta uskontokriittisyyttä ja denialismia. Nämä ovat aineistossa kuitenkin linkittyneinä erityisesti bajorilaiseen uskuntoon, jolloin prototyypit juutalaisuudesta ja antisemitismistä ovat selkeästi esillä.

Profeettain huomassa (K1J19) esittelee eri bajorilaishahmoille keskeisiä uskon periaatteita, ja erottelee niitä toisistaan. Vedek Winn saattaa ajoittain teeskennellä halukkuutta diplomaattisille kompromisseille ajaessaan uskonnonopetuskysymystä. Alusta lähtien on kuitenkin selvää, että hän haluaa bajorilaista uskontoa opettavan avaruusaseman koulun kaikille oppilaille ainoana totuutena madonreiän luonteeseen liittyen. Winnin protestoidessa koulun opetustapoja vastaan hän tapaa Siskon useaan otteeseen. Bajorin entinen hengellinen johtaja, *Lähettiläs* -jaksossa (K1J1) nähty Kai Opaka on menehtynyt, ja Winn ilmaisee Siskolle kaipaavansa tätä. Tällöinkään Winnin tunne ei vaikuta aidolta, vaan pikemminkin siltä, että hän yrittäisi luoda itsestään Siskon edessä parempaa kuvaa ennen Vedekien äänestystä tulevasta Kaista. Winn ei vaikuta aidosti ikävöivän entistä Kaita, vaan huojentuneelta, ehkä sen vuoksi, että entinen uskontopoliittinen kilpailija on eliminoitunut. Tästä

¹⁵ Lähde: Mislin 2020: ”An old debate over religion in school is opening up again”. *The Conversation*.

näkökulmasta voitaisiin ajatella, että vastakkainasettelussa Vedek Bareil astuu Kai Opakan tilalle.

Opakan hahmossa korostuu aina muihin bajorilaishahmoihin verrattuna se, että hän on vahvempi uskonnollinen auktoriteetti, mutta ei pelkästään Kai-nimityksensä vuoksi. On myös selvää, että hän on kokenut jonkinlaisen kommunikaation profettojen kanssa, ja pystyy tämän myötä jakamaan kyseiseen kommunikaatioon liittyvää tietoa eteenpäin Siskolle. Monet merkittävät bajorilaiset hahmot sarjassa eivät ole kokeneet näkyä profetoilta, mutta näyn kokeminen tekee yksilöstä arvostetun ja tietäväisemmän. Yksi näistä hahmoista on Vedek Winn, joka myöhemmin kohoaa arvoasteikolla Kaiksi. Profetat eivät kuitenkaan ikinä puhu suoraan hänelle. Vaikka hän kipuaa bajorilaisen uskonnon arvostetuimpaan rooliin, hänelle ei suoda samaa kykyä puhua profetoille, kuin mikä Kai Opakalle, sekä ehkä järkyttävämmiin, Maasta saapuneelle Benjamin Siskolle, on myönnetty. Aineiston loppupuolella, jaksossa *Kunnes kuolema meidät erottaa* (K7J18), nähdään ainoa hengellinen kommunikaatio, jonka Winn saa näkyjen muodossa. Se kuitenkin tulee pah wraith -hengiltä, jotka hän väärinkäsittää profetoiksi.

Bajorilaisen uskonnon roolit ja asemat ovat siis selkeän politisoituneita ja uskonto on perustavanlaatuisen yhteiskunnan rakenne. Bajorilaisen uskonnon poliittista tärkeyttä kuvataan *Profeettain lähettiläät*-jaksossa (K4J16), jossa uskonnon valta näkyy yhteiskunnallisten muutosten toteuttamisessa. Kyseisessä jaksossa Benjamin Sisko luovuttaa Lähettiläs-roolin bajorilaiselle miehelle, joka palauttaa kaksisataa vuotta aiemmin vallinneen kastisysteemin Bajorille. Bajorilaisen uskonnon kuvauksissa on löydettävissä elementtejä sekä katolisuuden että juutalaisuuden prototyypeistä, esimerkiksi arvohierarkian ja historiallisten tapahtumien kautta. Lisäksi monet uskonnon piirteet linkittävät sen uushenkisyyden prototyyppiin. Näitä prototyyppiä käsitellen tulevaisakin analyysiluvuissa, linkittäen niitä muihin uskonnon ja henkisyyden representaatioihin sekä sekulaareihin ilmiöihin.

4.1.2 Klingonien soturiuskonto

Toinen fiktiivinen uskonto aineistossani on klingonien uskonto. Klingoneilla ja bajorilaisilla on paljon yhteistä: molemmat kansat ovat jossakin määrin militaristisia. Miehistyksen aikana bajorilaiset kehittivät vastarintaliikkeen, joka toteutti

hyökkäyksiä cardassialaisia vastaan. Klingoneille tärkein arvo ja hyve on olla kunniallinen soturi. Kumpikin kansakunta näkee uskon prioriteettina ja tekojensa motivaattorina. Tätä periaatetta kuvaa hyvin jakson *Näkyjä* (K5J10) esittämä keskustelu Kira Nerysin ja Worfin välillä. Kun Benjamin Sisko on alkanut saada profeetoilta näkyjä, moni aseman henkilöstöstä, kuten Odo, ovat skeptisiä ja ivallisia puhuttaessa profeetoilta saaduista viesteistä. Odo pitää näkyjen todentuntuisuutta enemmän tuurina. Worf kuitenkin toteaa Kiralle näyistä ”jumalanne ovat antaneet kapteenille vahvan kyvyn”. Vaikka Worf edustaa eri uskontoa, hän ei kiellä profeettojen roolia bajorilaisille tai kyseenalaista niiden kykyä vaikuttaa todellisuuteen madonreiästä käsin.

Klingonien uskonto muistuttaa bajorilaista uskoa polyteistisen luonteensa vuoksi. Siinä missä monet eri profeetat ovat bajorilaisille kaikki jumalia, klingonien uskontoon kuuluu myös useita myyttisiä ja yliluonnollisia hahmoja. Eniten näistä hahmoista nousee esille Kahless, jonka luonne on myyttishistoriallinen. Kahless on rinnastettavissa kristinuskon mytologisoimaan Jeesukseen. Klingonilaiset tekstit kertovat legendojen muodossa, kuinka Kahless nousi kuolleista pelastettuaan veljensä ja varmistettuaan tämän pääsyn tuonpuoleiseen Sto-vo-koriin. Kaikki kunniallisesti kuolleet klingonit uskovat matkaavansa Sto-vo-koriin, jossa Kahless tervehtii heitä. Hahmoon liittyy niin historiallisia kontakteja kuin myyttisiä piirteitä¹⁶. Tämänkaltaiset ominaisuudet tuovat mukanaan uskontoon sopivaa yliluonnollisuutta, mutta samalla luovat historiallisen hahmon tutkimiselle ongelmia (Kuula & Nissinen 2008, 207). Sekä klingonien että bajorilaisten uskonnot perustuvat laajalti erilaisten rituaalien harjoittamiseen, joita kuvaan tarkemmin alaluvussa, joka käsittelee uskonnon ja henkisyyden harjoittamista *DS9*-sarjassa.

Toisin kuin edellä esitellyssä bajorilaisten uskonnossa, klingonien uskonnollismyyttiset legendat pitäytyvät menneisyyden kertomuksissa, jotka ovat sittemmin muotoutuneet mytologisemmiksi kansantaruiksi. Bajorilaisten muinaisilla teksteillä on yhteiskunnassa aktiivisempi rooli, sillä bajorilaiset uskovat niiden toimivan ennustuksina tulevasta. Epälineaarisesti elävät profeetat ovat jo vuosituhansia aiemmin tienneet, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Bajorilaisten tapa

¹⁶ Lähde: Memory Alpha-sivusto: Kahless the Unforgettable.

tulkita muinaisia tekstejä eroaa selkeästi siis klingoneista. Bajorilaiset asettavat muinaiset tekstit samanlaiseen asemaan kuin esimerkiksi varhaiskristityt asettivat kreikankielisen Raamatun eli Septuagintan, koska he tulkitsivat sen sisältämät kirjoitukset ennustuksiksi tulevasta pelastuksesta Kristuksen ylösnousemuksen jälkeen (Kuula & Nissinen 2008, 182). Aineistossa esiintyvät esimerkit muinaisista bajorilaisista teksteistä representoivat samankaltaista uskoa teksteihin ainoastaan fiktiivinen konteksti erottavana tekijänä.

Mitä taakse jää (K7J25) sisältää sotatilannetta kuvaavan hetken, jossa klingonien ero ihmisiin ja sarjan muihin avaruusolioihin on selkein juuri heidän uskontonsa perusteella. Tähtiliiton amiraali Ross ja Benjamin Sisko ovat klingonilaisen kenraali Martokin kanssa edenneet Cardassiaan, jossa sodan tuhot ovat aiheuttaneet miljoonien kuoleman. Tätä edeltäen kolmikko on sopinut juovansa maljan planeetalle saavuttuaan. Martokin tarjotessa klingonilaista veriviiniä Siskolle ja Rossille nämä kuitenkin kieltäytyvät juomasta, todeten, että vaikka cardassialaiset ovat vihollisia, eivät miehet halua juoda näiden kuoleman kunniaksi. Martok ei näe asiaa samalla tavalla, ja juo voiton maljan yksin.

4.1.3 Muiden uskontojen representointi

Merkittävin suorasti aineistossa esiintyvä esimerkki uskonnon prototyypisistä esittämisestä on kristinuskosta lainattujen teemojen käyttö. Monet Maasta kotoisin olevat hahmot, kuten Benjamin Sisko ja Miles O'Brien, antavat erilaisin tavoin ilmi omat taustansa kristillisissä ympäristöissä. On kuitenkin todettava, ettei aineisto sisällä esimerkkejä hahmoista toteamassa suoraan olevansa kristittyjä. Tämä on johdettavissa eri tavoin heidän puheestaan ja tavoistaan, kuten Raamatun lainaamisesta, rukouksien ja runojen lausumisesta sekä erilaisten kristinuskoon yhdistettyjen arvojen ja tapojen esittämisestä. Monia kristillisiä assosiaatioita on siis löydettävissä.

Yksi lainausesimerkki tapahtuu *Uhrauksia* -jaksossa (K6J6), kun aseman väki on valmistautumassa sotahyökkäykseen. O'Brien on hyökkäysaluksen komentosillalla muiden Tähtiliiton upseerien kanssa, ja ennen hyökkäyksen alkua hän lausuu osan

runoilija Alfred Tennysonin¹⁷ 1850-luvulla kirjoittamasta runosta, Kevyen prikaatin hyökkäys (eng. *The Charge of the Light Brigade*, 1854).¹⁸ O'Brienin lausuttua runon alkuosan Tohtori Bashir liittyy lausumaan siitä loput. Jaksossa lausuttu osa *Kevyen prikaatin hyökkäyksestä* on runon kolmas säkeistö, joka kuuluu seuraavasti:

Heidän on pakko kuolla:
 tykkejä täällä ja tuolla,
 patteri joka puolla
 ampuu ja lataa.
 Sauhuun ja pauhinaan
 peittyissä järkkyvän maan,
 rohkeina kuoleman kitaan,
 hornan kattilaan
 ratsasti kuus sataa.¹⁹

Vaikka runo tai sen konteksti ei olisi jakson katsojalle tuttu, sen merkitys juuri Maasta tulleeille hahmoille verrattuna muuhun miehistöön on selkeä. O'Brienin ja Bashirin lausussa pahaenteistä runoa ferengiläinen Nog keskeyttää heidät todeten hermostuneesti ”Mitä ikinä olettekin lausumassa, toivoisin, että lopetatte!”.

Uhrauksia -jaksoon (K6J6) sisällytetty runo luo tositapahtumasta legendamaisen uudelleenkeronnan, jolla on myös kristillisiä piirteitä, kuten alkuperäiskielellä Helvetin maininta²⁰. Tennysonin ja *DS9*-kuvauksen tapauksessa kaaos liitetään sodankäyntiin. Runossa kuvattu epätoivo rinnastuu *DS9*-jaksossa sen kuvaamaan sotatilanteen lähestymiseen, jossa Tähtiliittoa vastassa on ylivoimaiseksi arvioitu Dominioni. Ylivoimaisen vihollisen kohtaaminen on rinnastettavissa esimerkiksi kristilliseen legendaan Daavidin ja Goljatin taistelusta, joka on kuvattu Raamatussa ensimmäisessä Samuelin kirjassa²¹. Sekä *DS9*- että Goljat -esimerkki ovat tarinoina

¹⁷ Tennysonin runo kertoo tositarinan Krimin sodassa tapahtuneesta epäonnistuneesta hyökkäysyrityksestä. Tennyson sisällytti runoihinsa mytologisia ja henkisiä elementtejä (Ahmad 2017, 67). Monet hänen runoistaan käsittelevät varsinkin englantilaisessa kontekstissa tunnettuja legendoja, mutta tämän lisäksi Tennyson on kirjoittanut antiikin Kreikan ja Rooman mytologioihin ja niissä kuvattuihin hahmoihin perustuvia runoja (Ahmad 2017, 71).

¹⁸ Runo kuvaa brittiläistä ratsuväkiprikaattia, joka joutui kohtaamaan ylivoimaisen vihollisen paremmin varustautuneissa venäläisissä niin kutsutussa Balaklavan taistelussa lokakuussa 1854. Lähde: National Archives-sivusto: Battle of Balaklava.

¹⁹ Runon on suomentanut Yrjö Jylhä ja se on osa runokokoelmaa *Runon pursi: Maailmankirjallisuuden kertovaa runoutta*. WSOY (1934).

²⁰ *Helvetin* Jylhä on suomennoksessa vaihtanut *'Hornankattilaksi'*, jolla voidaan viitata todelliseen tai ylikuonnolliseen kaaokseen ja kauheuteen.

²¹ Raamattu, 1992 suomennos.

representaatioita, jotka ovat rakentuneet sosiaalisesti ankkuroituneesta näkökulmasta käsin (Sihvonen 2006, 130). Vaikka nämä kaksi representaatiota ovat osia kahta hyvin erilaista aineistoa, niiden sisällöstä on löydettävissä hyvin samanlaisia merkityksiä.

Toinen tapa, jolla maailmanuskonnot ovat näkyvillä, on edellä mainittua epäsuorempi. Kuten mainitsin bajorilaisen uskonnon kohdalla, on sitä mahdollista verrata sisällöiltään esimerkiksi katolisuuden tai juutalaisuuden prototyyppeihin. Maailmanuskontojen piirteitä esiintyy sarjassa laajasti, vaikka itse uskonnot eivät suorasti esiintyisikään. Uskontojen merkittävät hahmot, kuten edellä mainittu klingonien Kahless, edustavat messiaanisia ja sankarimyyttisiä hahmoja, joita löytyy useista uskonnoista (Harjula 2011, 12–16). Monet fiktiivisten uskontojen kuvaamat rituaalit ja juhlat muistuttavat joiltakin piirteiltään maailmanuskontojen tapakulttuuria. Esimerkiksi bajorilainen uskonto sisältää rituaaleja ja juhlia, joille on löydettävissä vastineita juutalaisuudesta. Näitä esimerkkejä käsitellen tarkemmin tulevassa kappaleessa uskonnon ja henkisyyden harjoittamisen representaatioista.

Erilaiset uskontodialogit, uskontokriittisyys ja henkisyyteen liittyvät asiat ovat jatkuvasti aineistossa läsnä. Niitä ei aina kuitenkaan määritetä koskemaan vain yhtä tiettyä uskontoa tai henkisyyden tyyppiä. Esimerkiksi monet sarjan hahmot lähestyvät bajorilaisten käsitystä profeetoista hyvin skeptisesti, eivätkä itse näe niitä muina kuin madonreiässä asuvina avaruusolioina. Kuitenkin nämä samat hahmot, jotka kritisoivat osaltaan bajorilaista uskontoa, saattavat edustaa itse muita uskontoja ja jumalakäsityksiä, eli heidänkään lähtökohtansa ei ole puhtaan ateistinen. Tai, kuten aikaisemmassa esimerkissä Worfin tavasta käsitellä bajorilaisten uskoa profeettoihin totesin, hahmot osoittavat ajoittain kiinnostusta uskontoja kohtaan myös niiden ulkopuolelta. Benjamin Sisko on yksi näistä hahmoista. Aineiston edetessä hän alkaa omaksumaan rooliaan profeettojen Lähettiläänä entistä enemmän, mikä näkyy myös hahmon kasvavana kiinnostuksena bajorilaisten uskontoa ja kulttuuria kohtaan.

4.2 Jumala- ja messiasrepresentaatiot *DS9*:ssa

4.2.1 Benjamin Sisko: Ennaltavalittu avaruussmessias vai Tähtiliiton komentaja

Sarjan päähahmo Benjamin Sisko on aineistossa merkittävässä roolissa tämän tutkielman esittämien kysymysten kannalta. Tässä luvussa aion perustella Siskon hahmoon liittyviä uskonnollisia ja henkisiä elementtejä, joista vahvimmin nostetaan esille hahmon messiasmyyttinen luonne. Lisäksi argumentoin, että Sisko on aineiston perusteella dualistinen hahmo. Samalla kun hän edustaa Tähtiliiton sekulaareja ja tieteellisiä motiiveja, hän toimii bajorilaisille jumalallisena profeettojen Lähettiläänä, eräänlaisena henkisenä ja uskonnollisena auktoriteettina. Myös hänen oma kokemuksensa Lähettilään roolista muuttuu aineiston edetessä.

Media- ja kulttuurintutkimuksessa messiasmyytti tarjoaa omintakeisen näkökulman esimerkiksi televisiosarjan hahmojen olemukseen. Sana Messias tarkoittaa hepreaksi 'voideltua', ja sillä on merkityksellinen rooli kristinuskossa, juutalaisuudessa ja islamissa (Harjula 2011, 40). Modernit messias kuvaukset esimerkiksi populaarikulttuurissa yleistävät sanan tarkoittamaan erityisesti kristillisiä periaatteita noudattavaa ja Jeesus Kristuksen käytöstä mukailevaa henkilöä, joka on ennalta valittu. Vaikka uskontotieteellinen populaarikulttuurin tutkimus käsittää messiasmyytin erityisesti kristillisten ominaisuuksien representaatioiksi, on huomioitavaa, että messiaanisia hahmoja löytyy useista muistakin uskontoperinteistä. Tällaisina on pidetty esimerkiksi islamin Muhammedia ja buddhalaisuuden Siddhartha Gautamaa (Harjula 2011, 13).

Monia erilaisia messiasmyyttejä löytyy useista eri uskonnoista, niistäkin, joissa itse messias -sana ei ole yhtä lailla tunnettu kuin abrahamilaisissa uskonnoissa. Käsitys uskonnollisesta auktoriteetista ja yliluonnollisesta pelastajasta on itse sanavalintaa universaalimman idean representaatio. Benjamin Siskon messiaaninen rooli sisältää useanlaisia kristinuskosta ja monista muista maailmanuskonnoista tuttuja piirteitä. Hän on samanaikaisesti niin Isä-hahmo, että ennalta määrätty jumalien lähettämä pelastaja. Kristillisessä kerronnassa pelastajana on pidetty Jumalan poikaa eli Jeesus Kristusta (Akala 2014, 58).

Aineiston alusta asti on selkeää, että päähahmo Benjamin Sisko on luonteeltaan dualistinen henkilö. Vaikka hänen perimmäinen tarkoituksensa Deep Space Nine -asemalle saapuessaan on toimia maallisena komentajana Tähtiliiton puolesta, erittäin nopeasti hänen nimityksensä Lähettiläeksi luo uuden konnotaation rooliin komentajana ja johtajana. *Lähettiläs* (K1J1) kuvaa ensin, kuinka Sisko ei ole erityisen innoissaan tehtävästään asemalla. Hän on pettynyt joutuessaan muuttamaan kauas Maasta teini-ikäisen poikansa Jaken kanssa, eikä miehityksen jälkeinen sekava tilanne asemalla auta asiaa.

Siskon epäinnokkuutta uskonnollista auktoriteettiroolia kohtaan kuvaa hyvin *Lähettiläs* -jaksossa (K1J1) hetki, jona Kai Opaka antaa Siskolle uuden tittelin, todeten “Ironista. Hän, joka ei halua olla keskuudessamme, on oleva Lähettiläs”. Samalta tuotantokaudelta *Profeettain huomassa* (K1J19) sisältää hetken, jossa Vedek Winn toteaa Siskolle, että on kunnia tavata profeettojen Lähettiläs. Sisko reagoi tähän todeten vastahakoisesti “Toivon, ettet kutsuisi minua siksi. Olen Komentaja Sisko tai Benjamin.” Winn ihmettelee Siskon vastahakoisuutta hengelliseen titteliin, jolloin Sisko toteaa yksinkertaisesti, ettei ole varma, pukeeko se rooli häntä.

Myöhemmin samassa jaksossa Sisko syyttää Winniä bajorilaisen ääriajattelun lietsomisesta, jonka myötä asemalla on tapahtunut terroriteko. Lisäksi Sisko syyttää häntä uskonnon hyödyntämisestä omassa vaalityössään Bajorilla. Winn kysyy “pitääkö Profeettojen Lähettiläs minua syyllisenä tähän terroritekoon?” johon Sisko vastaa “tämän aseman komentaja pitää.” Hahmon dualistisuus näkyy tässä sananvaihdossa hyvin, sillä hän joutuu tekemään erotuksen Tähtiliiton komentajan ja profeettojen Lähettilään välillä. Saman erottelun hän joutuu tekemään useaan otteeseen sarjan aikana. Mitä enemmän aineisto edetään, sitä haastavampaa tästä tulee, sillä Sisko itse alkaa hiljalleen omaksumaan myös Lähettilään roolia, jolloin hän ei enää voi olla toimimatta myös sen mukaisesti.

Siskon muuttaessa tapaansa käsitellä Lähettiläs-rooliaan myös hänen tapansa toimia Tähtiliiton komentajana muuttuu. Kuten *Profeettain huomassa* (K1J19), myös monet muut aineiston jaksot sisältävät hetkiä, joissa Benjamin Siskon on valittava kahden erilaisen roolin ja siten erilaisten toimintatapojen välillä. *Kohtalo* (K3J15) kuvaa, kuinka bajorilainen ennustus maalaa uhkakuvan tulevasta Tähtiliiton projektista, jota

Siskon on määrä toteuttaa kolmen cardassialaistutkijan kanssa. Lopputulos määrittyy sen mukaan, pitääkö Sisko Liiton tehtäviään painavampina kuin Lähettilään tarvetta huomioida bajorilaiset tekstit ja profectoilta saadut ennustukset. Ennustuksen maalaamasta kauhukuvasta huolimatta Sisko päättää jatkaa projektia, koska hän on ensisijaisesti Tähtiliiton upseeri. Tämä rakentaa jaksolle dramaattisen jännitteen, jossa Sisko asettuu niin bajorilaisia että Lähettilään roolia vastaan. (Erdmann & Block 2000, 211).

Jakson kuvaama keskustelu Benjamin Siskon ja Kira Nerysin välillä kiteyttää tämän dualistisuuden. Kiran kutsuttua Siskoä uskonnolliseksi ikoniksi tämä vastaa selvästi turhautuneena ”Toivon etten loukkaa uskoasi, mutta en näe itseäni ikonina, uskonnollisena tai muunlaisena. Olen Tähtiliiton upseeri, ja minulla on tehtävä hoidettavana”. Tähtiliiton upseerin rooli on aineiston alkupuolella siis ainoa, jonka Sisko todella sisäistää.

Profeettain lähettiläät (K4J16) asettaa Siskolle kilpailijan Lähettiläs -tittelistä, kun menneisyydestä tunnettu bajorilainen runoilija Akorem Laan matkustaa ajassa kaksisataa vuotta ja päätyy näin DS9-asemalle. Hän uskoo, että profeetat pelastivat hänet osana ”jumalallista suunnitelmaa”, jonka mukaan hän sai elää toimiakseen Lähettiläänä (Erdmann & Block 2000, 318). Laan edustaa menneisyyden Bajorin ajattelutapaa, jolloin planeetan uskonnollinen hierarkia on perustunut nykyistä tiukempiin säännöksiin. Kysymys siitä, kuka on profeettojen todellinen Lähettiläs, jakaa näkemyksiä asemalla, Benjamin Siskon oman näkemyksen mukaan lukien. Hän on alkuun erittäin valmis luopumaan tittelistä, mutta muuttaa mieltään, kun Laan alkaa harjoittamaan konservatiivisen bajorilaisuskonnon pakotteita.

Ajatus kahdesta mahdollisesta Lähettiläästä, tai ennalta valitusta henkilöstä on myös kristinuskosta tuttu. Kirjalliset lähteet ovat Jeesuksen lisäksi nimenneet vain muutamia vuosia hänen jälkeensä eläneen Apollonius Tyanalaisen henkilönä, jonka ajattelutavan vaikutusvalta jatkui pitkään hänen kuolemansa jälkeen. Samoin kuin Jeesuksesta kertovat tarinat Uudessa Testamentissa, Philostratuksen noin vuonna 220

kirjoittama elämäkerta Apolloniuksesta²² korostaa tämän roolia maagikkona ja 'ihmeiden tekijänä' erilaisten sankarilegendojen muodossa (Jones 2006, 83). Toisin kuin Siskon ja Laanin esimerkissä, Apollonius ei suoraan kilpaillut messiaanisesta roolista Jeesuksen tai kenenkään muun uskonnollisen hahmon kanssa.

Legendankaltaisuus kuvaa osaltaan sekä Benjamin Siskoä että Akorem Laania. Sisko on harvinainen esimerkki muusta kuin bajorilaisesta henkilöstä, jolle profeetat puhuvat. Laan on matkustanut menneisyydestä ja myös kommunikoinut madonreiässä profeettojen kanssa.

Myös Siskon rooli isänä ilmenee usein aineistossa. Sisko itse pitää rooliaan isänä tärkeimpänä elämänosanaan. *Profeettain huomassa* (K1J19) käsittelee bajorilaisen uskonnon opetusta asemalla. Kai Winn pitää opetusta liian tieteiskeskeisenä ja on organisoinut julkisen protestin asemalla. Jake on yksi aseman koululaisista, ja jakso sisältää hetken, jossa eettistä kysymystä uskonnonopetuksesta käsitellään keskustelussa isän ja pojan välillä. Kiinnostavan keskustelusta tekee myös se, että vaikka Jake on yksi koululaisista, hän ei ole bajorilainen oppilas, joten hänen näkökulmansa kyseisen uskonnon opetukseen eroaa muista. Bajorilaisten oppilaiden jättäytyttyä pois kouluopetuksesta Keiko O'Brien on korvannut aikaisemmat tunnit kertoen muutamalle paikalle saapuneelle, kuten Jake Siskolle, historiallisia esimerkkejä samankaltaisesta tilanteesta, joka nyt vallitsee asemalla:

Jake Sisko: Hän (Keiko) muutti oppituntia ja opetti meille Galileosta. Inkvisitio syytti häntä, koska hän opetti maapallon liikkuvan auringon ympäri.

Benjamin Sisko: Hänet tuomittiin ja hänen kirjansa poltettiin. - - Jälkeenpäin on helppo tuomita mikä oli oikein ja väärin.

Jake Sisko: Mutta sama tapahtuu nyt Taivaallisen temppelin ja madonreiän suhteen. Se on typerää.

Benjamin Sisko: Eikä ole. Sinun täytyy ymmärtää jotain: yli 50 vuoden ajan ainut asia, joka salli bajorilaisten selvitä, oli heidän uskonsa. Profeetat olivat heidän ainoa toivon ja rohkeuden lähteensä.

Jake Sisko: Mutta profeettoja ei ollutkaan. He olivat vain olentoja madonreiässä.

Benjamin Sisko: Niille olennoille tulevaisuus ei ole mennyttä vaikeampaa nähdä. Miksi heitä ei voisi pitää profeettoina? - - Pointtini on, että asia on tulkinnanvarainen. Et ehkä usko siihen, mutta se ei tarkoita, että se on väärin. Jos alat ajatella niin, käyttäydyt samoin kuin Vedek Winn.

²² Philostratuksen teoksen lisäksi Apolloniuksesta kirjoitettiin tarinoita vielä vuosisatoja hänen kuolemansa jälkeen. Myös Uusi Testamentti on kokoelma vuosisatojen aikana kirjoitetuista teksteistä (Jones 2006, 83).

Esimerkki isäroolin uskonnollisesta merkityksellisyydestä löytyy useista uskonnoista, kuten kristinuskosta, jossa Jumalaa kutsutaan usein myös Isäksi, joka on luonut maailman lapsilleen eli ihmisille. Tämä kuvastuu monissa rukouksissa ja virsissä, kuten Isä meidän-rukouksessa.

Siskon hahmon uskonnollisessa puolessa tapahtuu merkittävä muutos *Näkyjä* -jakson (K5J10) myötä. Jakson alussa Sisko tutkii Kiran ja Daxin kanssa maalausta, joka esittää muinaisen bajorilaisen kaupungin, B’halan. Kiran mukaan maalaus on ”tärkein bajorilainen ikoni²³, joka on koskaan maalattu”, sillä se on ainoa todiste siitä, että kyseinen kaupunki on koskaan ollut olemassa. Siskon kiinnostus kadonnutta kaupunkia kohtaan muuttuu pakkomielteiseksi. Tutkiessaan hologrammiaineistoa maalauksesta asemalla hän saa sähköiskun. Tämän jälkeen Sisko alkaa kokea näkyjä, joiden aikana hän ”lyhyen hetken ymmärsi kaiken” Ensimmäistä kertaa aineiston aikana Sisko omaksuu täysin Lähettiläs -roolin näkyjensä myötä sillä näyt antavat pilkahduksen siitä, mitä olisi olla profeetta (Erdmann & Block 2000, 404).

Uhrauksia -jaksossa (K6J6) Sisko vie Defiant -aluksen madonreikään tarkoituksenaan pyytää profetoilta apua kärjistyneessä sotatilanteessa. Profeetat ilmestyvät hänelle, todeten että ”pelin on jatkuttava”. Tällä he eivät kuitenkaan tarkoita sotaa vaan Siskon elämää, joka on vaarassa päättyä sodan myötä. Sisko on tässä tilanteessa ensimmäistä kertaa selkeästi vihamielinen profettoja kohtaan, todeten, ettei heillä ole oikeutta sekaantua hänen elämäänsä. Sananvaihdoissa korostuu se, kuinka Sisko on profettojen ennalta valitsema henkilö, sillä ennalta valituksi tuleminen merkitsee samalla sitä, ettei Siskolla itsellään ole sanavaltaa kohtalostaan, sillä profetat tietävät jo, mikä on tulevaa.

²³ Tämä on suora lainaus aineistosta, mutta huomioon tässä, että sanaa ’ikoni’ käytetään lievästi erilaisessa yhteydessä kuin esimerkiksi ortodoksisessa kristinuskossa, jossa ikonilla viitataan uskonnollisten henkilöiden kuviin, eikä itse henkilöihin. Aikaisemmin aineistossa ikoni-sana esiintyy Kiran ja Siskon keskustellessa Lähettiläs-roolista jaksossa *Kohtalo* (K3J15).

Omaksuttuaan *Näkyjä* -jakson (K5J10) tapahtumien myötä Lähettiläs-roolin paremmin, myös Benjamin Siskon tapa suhtautua profeettoihin muuttuu. Aineiston myöhemmissä jaksoissa, kuten kuudennen tuotantokauden *Uhrauksia* (K6J6), *Sovitus* (K6J21) ja *Profeettain kyyneleet* (K6J26) kaikki sisältävät hetkiä, joissa Sisko puhuu profeetoille joko pyytäen tai vaatien heiltä tiettyjä asioita. Tämä on merkittävä ero aineiston alkupuolen jaksoihin, joissa vuorovaikutus on tietyllä tavalla yksipuolisempaa: alkuaineiston jaksoissa kommunikaatio koostuu enimmäkseen profeettojen abstrakteista lausahduksista, joita Sisko ei vielä osaa tulkita.

Valssissa (K6J11) Siskon oma moraalinen pohdinta hyvästä ja pahasta on keskiössä. Hän on jumissa autiolla planeetalla Gul Dukatin, bajorilaisen miehityksen tuhoista syytetyn cardassialaisen, kanssa. Dukatiin liitetyistä kauhutarinoista huolimatta Sisko pohtii jakson alussa itsekseen, onko Dukat omilla menetyksillään jo maksanut synneistään, todeten "Hän menetti valtakuntansa. Hän menetti tyttärensä. Ja melkein järkensä. Eikö siinä riitä rangaistusta eliniäksi?". Jakson alussa hänellä on siis selkeää empatiaa Dukatia kohtaan, vaikka he ovat sodan vastakkaisilla puolilla. Siskon ajattelutapa Dukatin teoista ja rangaistuksesta kääntyy jakson aikana pääläelleen, kun hahmot päätyvät moraalisiin keskusteluaiheisiin. Tällöin hahmojen ideologiset erot astuvat esiin. Sisko kuvaa jakson lopussa Jadzia Daxille Dukatin paha luonnetta uskonnolliseen tekstiin nojaten. Siinä missä Miles O'Brien ja Tohtori Bashir lainasivat Tennysonin runoa valmistautuessaan sotahyökkäykseen, Benjamin Sisko rinnastaa Dukatin "todellisen pahan olemassaoloon" lainaten osaa Raamatun Psalmista 23:4, joka kuuluu "Vaikka minä vaeltaisin pimeässä laaksossa, en minä pelkäisi mitään paha".

Sovitus (K6J21) palaa käsittelemään aiemmin *Näkyjä* -jakson (K5J10) esittelemää B'halan muinaista kaupunkia. Sisko vierailee jakson alussa poikansa Jaken ja Kiran kanssa B'halan löytyneillä raunioilla, joiden alussa sijaitsevaan kiviseinään on kaiverrettu kymmeniä tuhansia vuosia aiemmin sanat "tervetuloa, Lähettiläs". Tämä hämmentää vierailijoita, ja Jake vaikuttaa jopa turhautuneelta isänsä tavasta ottaa Lähettilään rooli entistä vakavammin. Sisko koskee kiviseinää, jonka seurauksena hän kokee näyn. Näyssä profeetta toteaa "Sisko on palannut, Ympyrä on sulkeutunut. Sovitus voi alkaa". Samassa jaksossa nähdään kaksintaistelu profeetan ja pah wraith-hengen välillä, jotka ovat ottaneet 'alukseksen' aseman henkilöitä. profeetta

hyödyntää taistelussa Kira Nerysin kehoa ja pah wraith on valinnut Jake Siskon. Benjamin Siskon tapa puhua profeettojen kanssa ja ymmärtää heitä on tässä vaiheessa muuttunut. Hän yrittää vaatia pah wraithia päästämään poikansa mutta henki ei kuuntele häntä.

Siskon uusi tapa ottaa Lähettilään rooli huomioon nostetaan esille myös, kun hän keskustelee tapahtuneesta Daxin kanssa. Sisko toteaa profeettojen puhuneen hänelle niin usein, ettei uskonnollinen rooli enää häiritse häntä. Tähän Dax vastaa ivallisella sävyllä ”Muistan, kun vielä kutsuit heitä madonreiän muukalaisiksi” viitaten aikaan, jolloin Tähtiliiton upseerin tehtävät olivat Siskolle ensisijaisia. Siskon mielestä ei kuitenkaan ole tärkeää, millä nimikkeellä heitä kutsutaan, vaan tärkeää on oppia ymmärtämään, että profeetat elävät lineaarisen ajan ulkopuolella. Tämä pointti erottaa Siskon bajorilaisista hahmoista siinä mielessä, että vaikka hän on alkanut omaksumaan Lähettilään roolinsa, hän ei silti pidä profeettoja puhtaasti jumalina, vaan putoaa ajattelutavassaan johonkin tieteen ja uskonnon välimaastoon.

Profeettain kyyneleet -jakson (K6J26) alussa Sisko on valittu johtamaan hyökkäystä Cardassiaan. Profeetat ilmestyvät hänelle, joista ensimmäinen näyttäytyy Worfin muodossa todeten ”Sisko on Bajorista”, sama toteamus, joka kuultiin profeetoilta aikaisemmin jaksossa *Profeettain lähettiläät* (K4J16). Worfin jälkeen toinen klingonihahmo, kenraali Martok, esiintyy näyssä, jatkaen ”Hän kuuluu sinne”. Sisko kysyy näyn aikana, tarkoittavatko profeetat sanomallaan, etteivät he halua Siskon lähtevän johtamaan hyökkäystä Cardassiaan. Profeetat toistavat edelliset lauseensa lisäten vielä ”On vaarallista kulkea toista polkua – Sisko ei saa vaihtaa valittua polkua”. Tämä vahvistaa Siskon hahmon messiaanista luonnetta, käsitystä siitä, että Lähettiläs ja hänen kohtalonsa ovat ennalta määrättyjä.

Sisko on myös dualistinen useammalla kuin yhdellä tavalla. Aloitin tämän argumentin perustelemalla sitä Siskon roolina niin Tähtiliiton komentajana kuin profeettojen Lähettiläänä. Sarjan päätösjakso, *Mitä taakse jää* (K7J25), antaa hahmon dualistisuudelle uuden näkökulman. Neitseellinen tai muuten yliluonnollinen syntymä usein mytologioissa läsnä (Harjula 2011, 28). Siskon tapauksessa *Mitä*

taakse jää kuvaa profeettanäyn, jossa hänen äitinsä paljastuu profeetaksi²⁴. Sisko on siis puoliksi jumalallista syntymäperää. Profeetta ilmestyy Siskolle näyssä ilmoittaen, että Siskolle ennalta määritelty polku on tulossa päätökseen.

Jakson lopussa Sisko päätyy Taivaalliseen temppeliin, josta käsin hän keskustelee viimeisen kerran Kasidy Yatesin kanssa. Sisko on alkujaan ruumiillinen ja lineaarinen olento, ihminen Maasta. Lopuksi hän kuitenkin siirtyy ruumiittomien profeettojen kanssa paikkaan, jossa he eivät elä lineaarisessa ajassa. Tämä dualistisuus muistuttaa myös messiaanista käsitystä Jeesuksen ylösnoususta, sillä tietyissä uskontokunnissa Jeesuksen paluuta ennakoidaan yhä. Saman periaatteen mukaisesti Sisko sanoo palaavansa, vaikkei pysty kertomaan Kasidylle, milloin. Sankarimyyteille on tyypillistä, että sankarit taistelevat pahan voimia vastaan ja saattavat uhrata itsensä sankarillisessa kuolemassa (Harjula 2011, 11). Benjamin Siskon tapauksessa uhraus ei merkitse kuolemaa, mutta hahmo ei myöskään pääse nauttimaan onnellisesta lopusta muiden kanssa. Ainakaan välittömästi.

Dualistisuus esiintyy sarjassa muutenkin kuin Benjamin Siskon hahmon kautta. Koska *DS9* ei kuitenkaan kuvaa uskontoa tai henkisyttä pelkästään kritisoivalla tavalla, uskon, että dualistisuuden tarkoitus sarjan kontekstissa on tuoda esille uskonnollisuuden ja uskonottomuuden välisiä näkemyseroja ja tietyllä tavalla neuvotella näiden välillä. Niin populaarikulttuurissa kuin tosimaailmassa on yleistä, että myytit ja todellisuus asetetaan usein vastakkain (Harjula 2011, 26).

Vastakkainasettelua *DS9*-aineiston kontekstissa tapahtuu niin hahmojen, kuten esimerkiksi Benjamin Siskon ja Gul Dukatien, kuin myös instituutioiden, kuten Tähtiliiton ja Bajorilaisen uskontohierarkian, välillä. Ratkaisu, joka näiden eroaville näkemyksille löydetään, on joskus kompromissi, jossa pyritään ymmärtämään rinnakkain erilaisia ajattelutapoja, kuten sekulaaria tiedettä ja uskonnollisia katsomuksia. Esimerkiksi Worf, joka edustaa klingonien soturiuskontoa, on usein muita ateistisempia hahmoja valmiimpi hyväksymään myös bajorilaisen uskonnon

²⁴ Paljastus Benjamin Siskon profeetta-taustasta tehdään ensimmäistä kertaa jaksossa *Varjoja ja symboleja* (K7J2).

sisältöjen todenmukaisuutta, kuten *Profeettain lähettiläät* -jaksossa (K4J16) käydyn keskustelun myötä käy ilmi (ks. 38).

4.2.2 Profeetat ja Pah wraithit

DS9 esittelee profeetat bajorilaisten jumalina, jotka asuvat Taivaallisessa tempelissä, eli avaruusaseman viereisessä madonreiässä. Tarkempi määritelmä kuvaamaan bajorilaisten profeettoja voisi olla seuraavanlainen: profeetat eivät ole ruumiillisia tai lineaarisessa ajassa eläviä olentoja. Kommunikoidessaan ihmisten tai bajorilaisten kanssa ne ottavat aina näyissä henkilölle tuttujen hahmojen, kuten sukulaisten tai ystävien, muodon. Se, että profeetat elävät lineaarisen ajan ulkopuolella tarkoittaa, että he ovat samanaikaisesti tietoisia menneisyydestä, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Ruumiillisten olentojen, kuten ihmisten, tapa elää lineaarisesti on heille kummallinen käsite. He näkevät ruumiilliset olennot väkivaltaisena ja vaarallisena uhkana.

Päähahmojen esittelyn lisäksi *Lähettiläs* (K1J1) aloittaa koko sarjalle myöhemmin keskeiseksi kehittyvän juonen osan. Aseman lähellä avautuu madonreikä, josta ei ole aikaisemmin tiedetty. Bajorilaiset pitävät madonreikää mahdollisena porttina Taivaalliseen tempeliin, bajorilaisen uskonnon tuonpuoleiseen paikkaan, josta käsin bajorilaisten jumalina palvommat profeetat kommunikoivat. Tähtiliitto on taas hämmästynyt huomattessaan, että madonreikä ei vaikuta luonnolliselta, vaan pikemminkin keinotekosesti tuotetulta rakenteelta. Sisko lähtee tutkimaan madonreikää sukkula-aluksella, jolloin madonreiän olennot esiintyvät hänelle näyn kautta. Nämä olennot eivät elä lineaarisen ajan mukaisesti, mikä alkuun vaikeuttaa kommunikaatiota. Sisko tekee parhaansa selittääkseen omia ja *DS9*-aseman tarkoituksia oliolle, jotka palauttavat komentajan asemalle. Siinä missä bajorilaiset viittaavat madonreiässä eläviin olentoihin profeettoina, sarjan muut hahmot käyttävät useimmin niistä nimitystä ”madonreiän muukalaiset”.

Lähettiläs-jaksossa (K1J1) Sisko pyrkii selittämään profeetoille miten lineaarinen aika ja ruumiillinen olemassaolo toimivat. Näyssä Jake Siskona esiintyvä profeetta kuitenkin vastaa näihin selityksiin ensin epäileväenä, todeten ”ennen tätä hetkeä tapahtuva ei eroa tästä hetkestä – tai tulevasta. Kyse on olemassaolosta”. Tämä viittaa edellä mainittuun käsitykseen siitä, että profeetat eivät näe eroa menneen,

nykyisen tai tulevan välillä. Se, mitä bajorilaiset pitävät profettojen kykynä ennustaa, on Siskon mukaan ”ajatonta kommunikaatiota kohdasta, jossa DS9-asema ja Bajor eivät lineaarisesti vielä ole”.

Vaikka profettojen alkuperästä ei ole varmaa tietoa, *Lähettiläs* -jaksossa (K1J1) esittäytyessään he toteavat ”olevansa Bajorista”. Tämä selittää osaltaan bajorilaisten tapaa suhtautua profettoihin omina jumalinaan. Sama toteamus, “Olemme Bajorista”, toistuu aineistossa useissa eri näyissä ja saa hieman eri konnotaatioita aineiston edetessä. Kuten Benjamin Siskon hahmoa käsittelevässä luvussa todettiin, profettojen ilmestyessä hänelle myöhemmissä vaiheissa he liittävät saman lauseen koskemaan Siskoa. Alkuperäinen ”Olemme Bajorista” kuullaan jaksoissa *Lähettiläs* (K1J1) ja *Profeettain lähettiläät* (K4J16), joista jälkimmäinen tekee lausahdukseen uusia lisäyksiä.

Profeettain lähettiläät -jakson (K4J16) aikana Benjamin Sisko on luopumassa Lähettilään roolistaan. Hän saa kuitenkin näyn, jossa profetta esiintyy Kai Opakan hahmona. Hahmo on selvästi turhautunut ja kysyy Siskolta toistuvasti ”Kuka sinä olet?”, johon Sisko ei osaa vastata. Jakson lopussa profettojen kommunikoidessa Siskon ja Akorem Laanin kanssa käy ilmi, että Laan koittaa perustella omaa oikeuttaan Lähettiläs-rooliin lineaarisella ajalla. Laan on ollut Bajorilla ennen Siskoa, siispä hän on odotettu Lähettiläs. Tämä on kuitenkin päinvastaista ajattelua profettojen periaatteisiin verraten, sillä kuten luvun alussa esiteltiin, lineaarisella ajalla ei ole profetoille merkitystä. Lähetettyään Laanin takaisin omaan aikaansa, yksi profetoista esiintyy jälleen Kai Opakana ja lopettaa keskustelun Siskon kanssa seuraavasti:

Opaka: Me olemme Bajorista.

Sisko: Mitä se tarkoittaa?

Opaka: Sinä olet Bajorista.

Tämän jälkeen näky loppuu ja Benjamin Sisko palautuu sukkula-alukselle ilman Laania. Vaikka lausahduksen ”me olemme Bajorista - - sinä olet Bajorista” keskeisyyttä Benjamin Siskon ja profettojen kehitykselle ei vielä *Profeettojen lähettiläät* -jakson (K4J16) aikana täysin tiedetty (Erdmann & Block 2000, 320), siitä kasvoi keskeinen osa uskonnollisten representaatioiden muovautumista sarjan edetessä, esimerkiksi Benjamin Siskon hahmon kannalta. Profettojen tapa esiintyä

näyissä tietyille valikoiduille bajorilaisille myös tavallaan palauttaa heidät Bajorille, konkretisoiden ”Olemme Bajorista” lausahdusta.

Kuten representaation käsitteen avauksessa totesin, kaikissa fiktiivisissä toteutuksissa on tärkeää kysyä, kuka representaatiota on tekemässä, mitä sillä tarkoitetaan ja minkälaisia vaikutuksia kyseisellä representaatiolla on (Webb 2009, 2). Tapa, jolla esitetään esimerkiksi tiettyjä hahmoja vaikuttaa tapaan, jolla kyseisiin hahmoihin suhtaudutaan (Paasonen 2010, 45). Vaikka Akorem Laan ottaa Lähettiläs-roolin joksikin aikaa haltuunsa, tapa, jolla hänen näytetään hyödyntävän roolia korostaa hahmon omia motiiveja, eikä esitä Laania loppujen lopuksi pelastavana messiaana samoin kuin Benjamin Siskoa.

Koska bajorilaisten jumaloimat profeetat esiintyvät aina monikossa, on mahdollista tehdä vertailuja useisiin polyteistisiin eli monijumalisiin uskontoprototyyppeihin. Tässä tulee kuitenkin fiktiivisen bajorilaisen uskonnon kannalta nopeasti selkeitä eroavaisuuksia vastaan. Toisin kuin yleisesti polyteististen maailmanuskontojen tapauksessa, bajorilaisilla ei ole paljoa tarkkaa tietoa profeetoista. Niille ei ole annettu tarkkoja nimiä, eikä niitä eroteta tietynlaisia persoonallisuuspiirteitä omaaviksi yksittäisiksi olennoiksi. Pikemminkin profeetoista puhutaan tietynlaisen kollektiivin periaattein. Esiintyessään bajorilaisille näyissä profeetat ottavat aina jonkin ruumiillisen henkilön hahmon, joten profeetoille ei voida antaa edes selkeitä ulkonäöllisiä piirteitä.

Profeettojen ohella merkittäviksi olennoiksi aineistossa nousevat niin kutsutut pah wraith -henget. Madonreiässä elävien profeettojen tarkka lukumäärä ei käy aineistossa koskaan selville. *Sovitus* (K6J21) käsittelee kuitenkin sekä profeettoja että pah wraith -henkiä, joista jälkimmäinen on esitelty ensimmäistä kertaa tässä jaksossa. Pah wraithit ovat entisiä profeettoja, jotka on häädetty madonreistä pahojen tekojen seurauksena. Profeetat loivat näille pahoille hengille vankilan bajorilaisissa tuliluolissa. Bajorilaisten jumaloimien profeettojen on tämän perusteella mahdollista muuttua myös pahoiksi hengiksi.

Sovitus -jaksossa (K6J21) Sisko kutsutaan Bajorille, tarkoituksena esittää tälle kivitabletti, jossa näkyy tunnistamattomia merkkejä. Laatan teksti saadaan

käännettyä asemalla: kyseessä on ennustus, joka käsittelee tulevia katastrofeja koskien madonreikää, Bajoria ja DS9-asemaa. Samalla Siskon lähipiiri esittää kasvavan huolensa tämän roolista Lähettiläänä. *Sovitus* esittelee profeetoista uuden puolen, kun jakson loppupuolella nähdään taistelutilanne profeettahengen ja pah wraith -hengen välillä.

Edellä esitellyn perusteella pah wraith -henkiä on mahdollista verrata myös useissa uskonnoissa esitettyihin pahoihin henkiin ja langenneisiin enkeleihin. Tällaisia esimerkkejä löytyy esimerkiksi abrahamilaisista uskonnoista: kristinuskosta, juutalaisuudesta ja islamista. Kristillisen mytologian mukaan demonit eli pahat henget ovat langenneita enkeleitä, ja Paholainen karkotettiin Taivaasta sen jälkeen, kun tämä yritti kapinoida Jumalaa vastaan (Martin 2010, 657). Siinä missä bajorilaisen uskontorepresentaatiota taustoittavat esimerkiksi juutalaisuuden ja katolisuuden prototyypit, pah wraith -henkien palvonta on kyseisen uskonnon hylkäämää ja halveksimaa toimintaa. Vastaparina bajorilaiselle uskonnolle pah wraith -henkisyyttä voidaan rinnastaa esimerkiksi kristinuskon prototyypin kautta saatananpalvontaan. (Young 2016, 131–132).

Juutalainen käsitys eroaa tästä ja mukailee lähemmin islamin näkökulmaa. Heprealaisen Raamatun eli Tanakin²⁵ mukaan Taivaan enkeleiden on mahdotonta tehdä syntiä. Tämän myötä ajatus enkeleiden karkottamisesta minkäänlaisten rikkomusten seurauksena saatetaan nähdä juutalaisessa kontekstissa jopa herjauksena. Islamin pyhä kirja Koraani myötäilee tätä samaa ajattelutapaa. (Jung 2007, 16)²⁶. Fiktiivisiä profeettoja ja pah wraith -henkiä tutkiessa on huomioitavaa, ettei niiden keskuudessa ole löydettävissä hierarkioita. Yksi profeetta ei esiinny toista tärkeämmässä roolissa, vaan ne esitetään aina yhtenäisenä ryhmänä. Aineiston pah wraithit ovat taas yksilöllisiä, mutta niiden välillä ei ole huomattavia eroavaisuuksia.

²⁵ Tanak eli heprealainen Raamattu on Juutalaisuuden pyhä kirja. Se poikkeaa kristinuskon Raamatusta siten, ettei se sisällä Uutta Testamenttia tai Apokryfikirjoja (Kuula & Nissinen 2008, 19–21).

²⁶ Molempien uskontojen kirjallisuudessa on kuitenkin todettu, että tietyt piirteet, kuten liiallinen puheliaisuus, voivat pitää enkeleitä alemmilla tasoilla tuonpuoleisessa hierarkiassa (Jung 2007, 16–17).

Monista muistakin uskontoprototyypeistä on löydettävissä yhtäläisiä esimerkkejä. Jo aikaisemmin profeettojen kuvailun aikana mainitut hindulaisuus ja buddhalaisuus sisältävät tarinoita pahoista hengistä. Vaikka kumpikaan uskonto ei sisällä suoraa vertailukohtaa esimerkiksi Saatanalle, niillä on erilaisia 'pahan' hengellisiä representaatioita. Hindulaisuudessa pahuuden käsite on monimutkainen, koska tietyt uskonnolliset kirjoitukset kieltävät sen olemassaolon täysin. Tämä tunnetaan hindulaisuudessa Pahan ongelmana (Herman 1993, 1–2). Hindulaisuus lukee kuitenkin pahat henget sieluiksi, joiden karma on huonojen tekojen seurauksena ajanut heidän huonoihin olemassaolojen muotoihin. Näiden sielujen on kuitenkin mahdollista tehdä tilanteelleen parannuksia. Buddhalaisuus on käsitellyt pahuutta ja pahoja henkiä symbolismin kautta – esimerkiksi Mara on yksi uskonnon tuntemista pahoista hengistä, joka yhdistetään usein kuoleman ja uudelleensyntymisen teemoihin (Boyd 1971, 63). Tällaisten uskontojen prototyypit sisältävät kuitenkin paljon informaatiota, joka ei korreloidu pah wraith -henkien kanssa, kuten hengille annetut tarkat nimet ja persoonallisuuspiirteet. Pah wraith -hengille on bajorilainen nimitys, *Kosst Amojan*, mutta kyseinen nimi koskee kaikkia pahoja henkiä.

Näkyjen ohella yksi fyysisesti havaittava muoto, jonka profeetat ottavat, jos niillä ei ole ruumiillista 'alusta', on kirkas sininen valo. Tämä erottaa ne pah wraith -hengistä, jotka esiintyvät tyypillisesti punaisina, tulipallon kaltaisina valoilmioina. *Sovitus* -jakso (K6J21) esittää tämän muodon molemmista olennoista. Ennen kuin profeetta ja pah wraith ottavat Kiran ja Jake Siskon kehot käyttöönsä taistelutilanteessa, ne näkyvät sinisenä ja punaisena valona. Otettuaan ihmiskehot käyttöönsä, Kiran silmät muuttuvat profeetan hengen mukaisesti sinisiksi, kun taas Jake Siskon silmät ovat tulipunaiset. Gul Dukatın silmät muuttuvat myös tulipunaisiksi *Profeettain kyyneleet* -jaksossa (K6J26), kun Pah wraith -henki ottaa hänestä vallan.

Profeetoilla on siis kyky ottaa ruumiillinen olento käyttöönsä, mutta tässäkin on havaittavissa eroja: *Sovitus* -jakso (K6J21) esittää, kuinka profeetta, joka ottaa Kiran kehon käyttöönsä, on etsinyt "suostuvaista alusta". Tällä tarkoitetaan henkilöä, joka on halukas antamaan kehonsa väliaikaisesti profeetan käyttöön. Pah wraith, joka ottaa Jake Siskon käyttöönsä, ei toimi samanlaisten periaatteiden mukaisesti, eikä kysele lupia. Näin pahan hengen luonne muistuttaa enemmän katolisessa kirkossa

tunnettua käsitystä riivauksesta (Young 2016, 131), tuoden samalla takaisin elementtejä saatananpalvonnan prototyypistä.

Siinä missä profeetat ovat esillä koko aineistossa, pah wraithit tulevat vasta *Sovitus* - jaksossa (K6J21) esille. Tästä eteenpäin nämä kaksi luovat kuitenkin mielenkiintoisia uskonnollishenkisiä vastakohtia toisilleen. Siinä missä profeetat koittavat varmistaa 'määrätyn tien' mitä tulee Benjamin Siskon rooliin Lähettiläänä, pah wraithit ovat eristyksissä bajorilaisessa tuliluolassa. Ne nousevat erityisesti Gul Dukatın mielenkiinnonkohteeksi aineiston loppupuolella, kun hän lukee kiellettyä bajorilaista kirjallisuutta pah wraithien palvomisesta. Tämän myötä Dukat ymmärtää henkien potentiaalin sodankäynnin näkökulmasta. *Profeettain kyyneleet* (K6J26) kuvaa tätä tilannetta, kun pah wraithin valtaamana Gul Dukat saapuu DS9-asehalle varastamaan bajorilaisen pyörrelaatikon.

Aineiston loppupuolen jaksoissa *Profeettain kyyneleet* (K6J26) ja *Mitä taakse jää* (K7J25) nähdään pah wraith-henkien toimintaa erityisesti Gul Dukatın ja Kai Winnin hahmojen kautta. Yhdessä Dukat ja Winn vapauttavat pah wraithit tuliluolasta. Winn luulee saaneensa profetoilta näyn, mutta todellisuudessa Dukat on herättänyt Kosst Amojan -henget ja pyrkii palauttamaan ne madonreikään. Tämän tehdäkseen hän naamioituu bajorilaiseksi ja onnistuu ystäväystymään Winnin kanssa, väittäen että profeetat lähettivät hänet Kain luokse.

4.3 Uskonnon ja henkisyiden harjoittamisen representaatiot sarjassa

Tämän luvun alussa käsittelen uskonnon ja henkisyiden harjoittamista muutaman aineistossa kuvatun rituaalin esimerkeillä, joiden taustalla voidaan nähdä joitakin tiettyjä uskonnon prototyyppejä. Rituaalisesimerkkien jälkeen esittelen uskonnon harjoittamisen liittämistä poliittiseen toimintaan ja muuhun päätöksentekoon.

Viimeisenä tässä luvussa uskonnon harjoittamista *DS9*-sarjassa lähestytään uskonnollisten ja henkisten paikkojen kautta. Henkisyiden representaatiot sarjassa ovat usein uskontoon linkittyneitä, mutta pyrin tutkimuksessani myös erottamaan uskonnon ulkopuolisen henkisyiden kuvauksia, kuten edellisen luvun kuvaamien pah wraith -henkien palvomista bajorilaisen uskonnon ulkopuolisena henkisyidenä.

4.3.1 Rituaalit ja juhlat

Jo aikaisemmassa luvussa käsitellessäni *DS9*:n bajorilaisia hahmoja ja heidän suhdettaan uskontoon mainitsin aineiston alkupuolella esitellyn *pagh* -rituaalin. Aineiston ensimmäinen jakso, *Lähettiläs* (K1J1), kuvaa Benjamin Siskon ensitapaamisen silloisen Bajorin henkisen johtajan, Kai Opakan, kanssa. Melkein välittömästi Opaka tarttuu Siskoa korvasta kuin pyrkien arvioimaan tämän otteen avulla Siskon henkistä olemusta. Bajorilaisten käsitys *pagh*'sta, kaikille eläville olennoille luontaisesta henkisestä voimasta²⁷, esiintyy myös aineiston jaksoissa *Profeettain huomassa* (K1J19) ja *Profeettain lähettiläät* (K4J16), joista ensimmäisessä Vedek Winn ja jälkimmäisessä Akorem Laan tunnustelevat Siskon *paghia*. Aineiston esimerkeistä on pääteltävissä, että kyseisen rituaalin toteuttaa tyypillisesti bajorilainen johtohenkilö, kuten Vedek tai Kai.

Profeettain huomassa -jakson (K1J19) perusteella on pääteltävissä, että niin vanhoillisia kuin uudistuksellisia aatteita sisältävässä bajorilaisessa uskonnossa tämä kyseinen rituaali kuuluu pitkäikäisimpien joukkoon. Tässä jaksossa konservatiiviset aatteet ja uskonnon säilytys sellaisenaan kohtaavat liberaalit vastaehdokkaat Vedek Winnin ja Vedek Bareilin hahmojen vastakkainasettelussa. Kun Benjamin Sisko matkustaa tapaamaan Bareilia, hän odottaa tämänkin haluavan kokeilla, kuinka vahva *pagh* Siskolla on – tähänastiset tapaamiset Vedekien ja Kaiden kanssa ovat aina sisältäneet kyseisen rituaalin. Bareil ei kuitenkaan tee odotetusti, todeten, yhdeksi päätavoitteekseen ”luopua siitä ikivanhasta rituaalista”.

Bajorilaisen uskonnon harjoittamiselle muita keskeisiä osia ovat ennustusten lukeminen muinaisista kirjoituksista sekä pyörrelaatikon avaaminen, kun toivotaan suoraa kommunikaatiota profeettojen kanssa. Molemmista esiintyy esimerkkejä aineistossa. *Kohtalo* (K3J15) keskittyy kuvaamaan tilannetta, jossa Benjamin Siskon on tarkoitus toteuttaa cardassialaisten ja Tähtiliiton välillä diplomaattista tutkimustyötä. Jakson alussa asemalle saapuu Vedek Yarka, joka pyytää tapaamista Siskon kanssa kiireisen asian vuoksi. Muinainen bajorilainen ennustus, *Trakorin*

²⁷ Bajorilaiseen käsitykseen *Pagh*'sta liittyy myös se, että profeettojen uskotaan täydentävän elävien olentojen *pagh*'ta Taivaallisesta tempelistä (madonreiästä) käsin. Myös bajorilaisen uskonnon tapa selittää sielu liittyy *pagh* -termiin. Tämän mukaan henkilön kuollessa *pagh* jättää ruumiin, ”tyhjän kuoren”, jälkeensä. Lähde: Memory Alpha-sivusto: *Pagh*.

kolmas ennustus, on profeteoilta vuosituhansia aiemmin saatu viesti, jonka Yarka tulkitsee tarkoittamaan uhkaa, joka cardassialaisten tutkijoiden saapumisesta asemalle seuraisi. Ennustus kuullaan jakson aikana kokonaisuudessaan seuraavanlaisesti:

Kun joki herää ja nousee taas kerran Janirin puolelle, kolme kyytä palaa taivaan pesäänsä. Kun kyyt yrittävät tirkistää temppelein porttien läpi, tähtimiekka ilmaantuu taivaille, temppele palaa ja portit paiskautuvat auki.

Tämä on suora esimerkki muinaisesta uskonnollisesta tekstistä *DS9*-sarjassa. Yarka uskoo asemalle saapuvien cardassialaisten olevan ennustuksen mainitsevat kyyt, ja *DS9*-aseman olevan heidän *pesänsä taivaalla*. Heidän saapumisensa asemalle tarkoittaa Yarkan tulkinnan mukaan, että cardassialaiset häpäisevät Taivaallisen temppelein ja tuhoavat sen. Tämä merkitsisi ”Bajorin eristystä profeteoista ikiajoiksi”. Jopa Kira Nerys kiistää aluksi ennustuksen todenmukaisuuden kun ennustettujen ’kolmen kyyt’ sijaan asemalle saapuu vain kaksi cardassialaistutkijaa. Yarka on kuitenkin varma, että kyyt tulee olemaan kolme. Kira ja Sisko koittavat painottaa yhteisprojektin tieteellisiä hyötyjä, joiden myötä yhteistyö cardassialaisten kanssa on perusteltua. Tämä on vain yksi aineiston useista esimerkeistä, joissa Benjamin Sisko joutuu toimimaan Tähtiliiton ja Bajorin välillä tietynlaisena neuvottelijana.

Kohtalo (K3J15) antaa käsityksen myös siitä, minkälaisessa arvossa bajorilaiset pitävät muinaisia teksejä ja niiden hyvää tuntemusta. Vedek Yarkan mainittua *Trakorin kolmannen ennustuksen* ensimmäistä kertaa Kira vastaa todeten, ettei kyseinen ennustus ole hänelle tuttu. Alentavalla äänensävyllä Yarka vastaa tähän ”Sinun pitäisi opiskella kirjoituksia paremmalla ajalla, lapsi”. ’Lapsi’ on aineistossa usein esiintyvä termi, jota Vedekit ja Kait käyttävät puhutellessaan muita bajorilaisia, kuten Kiraa. Vedek Winn tekee tätä samaa. Hän puhuttelee Kiraa aina ’lapsena’ ja esimerkiksi *Näkyjä* (K5J10) kuvaa yhden tyypillisen Vedekien ja Kaiden käyttämän sanonnan, kun Winn ohjaa Kiraa sanoen ”Kulje Profettojen kanssa, lapsi”. Yleisyytensä vuoksi tätä sanontaa voisi verrata esimerkiksi kristinuskon omiin lausahduksiin, kuten *Jumalan siunausta*. Kiinnostavaa on myös, että aiemmin esitelty Winnin liberaalimpi vastakohta, Vedek Bareil, ei käytä tätä termiä

puhutellessaan muita bajorilaisia. Tämä saattaa merkitä hänen erilaista näkökulmaansa bajorilaisten hierarkkisiin rooleihin.

Toinen ennustuksen tärkeä ominaisuus, jonka *Kohtalo* (K3J15) tuo esille, on sen tulkinnanvaraisuus. Jakson lopussa käy ilmi, että Vedek Yarka, arvokkaasta asemastaan bajorilaisessa yhteiskunnassa huolimatta, on tulkinnut ennustuksen aivan väärin. Ennustus käy toteen, mutta ei tavalla, jonka Yarka uskoi toteutuvan. Kolme kyytä eivät tarkoittaneet kolmea cardassialaistutkijaa, vaan kolmea komeetan palaa, jotka lensivät madonreiälle. Tähtimiekka, joka ilmestyi taivaille, oli Benjamin Siskon johtama Tähtiliiton alus, jolta käsin tutkimusprojektia toteutettiin. Tämän myötä projektissa käytetty silitiumi sytytti madonreiän polttaen sen portit, eli ennustuksen mukaisesti temppele paloi ja sen portit paiskautuivat auki. Lopputuloksena madonreiän portit eivät enää sulkeudu lopullisesti. Jakso yhdistelee tieteellistä ja uskonnollista näkemystä madonreiästä ilman, että toteaa toisen olevan oikea ja toisen väärä. Syy sille, että ennustus kävi toteen, oli Siskon päättäväisyys jatkaa projektia bajorilaisten varoituksista huolimatta. Madonreiän ja ennustuksen tapauksessa hyödynnetään samaa ideaa tulkinnanvaraisuudesta, josta Benjamin Sisko puhuu pojalleen Jakelle *Profeettain huomassa*-jaksossa (K1J19) (ks. 46).

Rituaalit ja riitit liittyvät ajoittain myös sarjan kuvaamiin juhlallisuuksiin ja festivaaleihin. Myös useimmat tällaisista esimerkeistä liittyvät bajorilaisen uskonnon tarjoamiin representaatioihin. *Profeettain lähettiläät* (K4J16) kuvaa jakson alussa, kuinka vanha bajorilaismunkki, Vedek Porta, tuo DS9-aseman komentosillalle nuoren bajorilaisen pariskunnan Lähettilään siunattavaksi. Nuoripari on mennyt juuri naimisiin ja he toivovat nopeaa tapaamista Benjamin Siskon kanssa. On selkeää, että kyseessä on perinteinen häätjuhla nopeasti seuraava riitti, sillä ennen kuin Sisko tapaa kyseisen parin, Dax kysyy häneltä valmistavasti ”Muistatko sanat?” johon Sisko vastaa ”Avioliittosiunaukseenko? Luulen niin”. Tämän jälkeen pariskunta kutsutaan Siskon luo, joka ohjeistaa heitä tarttumaan toisistaan käsistä. Sisko lausuu muutaman lauseen kestoisen rukouksen Bajorin kielellä. Siunaus tapahtuu nopeasti avaruusaseman komentosillalla, eli keskeinen osa on siunauksen antaja eli Benjamin Sisko. Sitä varten ei siirrytty esimerkiksi aseman bajorilaiseen temppeleihin, eli paikalla ei ole rituaalin kannalta tässä tapauksessa selkeää merkitystä.

Muita aineistossa esiintyviä bajorilaisen uskonnon juhlia ovat *Peldor* sekä *Ih'tanu* -seremonia. Näistä ensimmäinen esiintyy kahdessa eri jaksossa, *Näkyjä* (K5J10) ja *Profeettain kyyneleet* (K6J26). *Näkyjä* (K5J10) käsittelee Benjamin Siskon hallusinaationkaltaisia aistihavaintoja, joista ensimmäistä hän kuvaa Kiralle. Sisko kertoo olleensa B'halassa *Peldor* -juhlan aattona. Hän sanoo kuulleensa temppelellöiden soittoa ja haistaneensa palavia bataret-lehtiä ja suitsukkeita ilmassa. Kertoessaan kokemastaan Kiralle tämä toteaa Siskon kokeneen *paghfemtar* -nimisen kokemuksen, bajorilaisen pyhän näyn.

Profeettain kyyneleet (K6J26) kuvaa samaa juhlaa uudelleen, mutta konkreettisemmin todellisuudessa. Jakso alkaa DS9-aseman bajorilaisen temppelellin sisäänkäynnillä, jolle on kokoontunut joukko lapsia ja heidän vanhempiaan. Yksi lapsista huomaa Benjamin Siskon kävelevän ohi ja huutaa tälle ”*Peldor joi, Lähettiläs*”. Sisko vastaa kaikille ”*Peldor joi teillekin*”²⁸. Kira kiittää Siskoja *Peldor* -juhlallisuuksien järjestämisestä asemalla jatkuvasta sodasta huolimatta. Sisko toteaa, että sota tai ei, heillä on paljon, mistä olla kiitollisia. Kiitollisuutta pidetään siis *Peldor* -juhlalle tärkeänä teemana, mikä saa sen muistuttamaan monia maailmanuskonnoista ja kulttuureista tutuista juhlista. Kiitollisuuden voidaan nähdä olevan merkittävässä roolissa monissa juhlapyhissä, kuten joulun tai pääsiäisen vietossa. Näitä ehkä konkreettisempi esimerkki on Pohjois-Amerikassa juhlittu Kiitospäivä, jonka keskeinen tarkoitus on tarjota kiitollisuutta. Kaikki edellä mainitut voidaan yhdistää esimerkiksi kristinuskon prototyyppeihin ja kristillisiin arvoihin.

Aineiston aikaisempi jakso, *Profeettain lähettiläät* (K4J16), sisältää kuvauksen bajorilaisesta *Ih'tanu* -seremoniasta. Kuvauksen perusteella seremonian sisältö on erityisesti verrattavissa juutalaisuudesta tuttujen bar ja bat mitsva -seremonioiden ominaisuuksiin. Jakson lopussa Sisko istuu Kiran kanssa, kun heitä tervehtimään saapuu bajorilainen mies tyttärensä kanssa. Mies selittää, että seuraavan päivän bajorilaisen jumalanpalvelushetken jälkeen on hänen tyttärensä *ih'tanu*-seremonian aika. Tyttö on täyttämässä neljätuloista. Mies pyytää Siskoja antamaan tytölle siunauksen seremoniassa, johon Sisko suostuu. Tämä eroaa saman jakson alussa

²⁸ *Peldor joi* on festivaalin aikana tyypillinen tervehtimistapa. Lähde: Memory Alpha-sivusto: Gratitude Festival.

kuvatusta avioliittosiunauksesta siinä mielessä, että Sisko kutsutaan *ih'tanu* -seremoniaa varten temppeliin.

Kunnes kuolema meidät erottaa (K7J18) eroaa juhlallisuuksien kuvauksessa edellisistä, sillä kyseessä on Benjamin Siskon ja Kasidy Yatesin häät. Maasta kotoisin olevien hahmojen omaa uskonnollista vakaumusta tai uskonnon harjoittamista ei nähdä aineistossa yhtä paljoa kuin bajorilaista uskontoa, joka on enemmistö uskontojen representaatioista. Tämä on harvinainen esimerkki tilanteesta, joka kuvaa kahden ihmisen häitä perustaen ne tietyillä tavoilla perinteisiin länsimaalaisiin häihin. Kasidy Yates on pukeutunut valkoiseen mekkoon. Kuten jakson nimi, myös vihkiminen sisältää parille vihkijän esittämät kysymykset lupauksesta rakastaa toinen toistaan ”kunnes kuolema heidät erottaa”. Sormustenvaihto tapahtuu myös perinteisesti. Jakson alkupuolella pari on suunnitellut bajorilaista seremoniaa, mutta muuttaa sittemmin mielensä. Seremonia on loppujen lopuksi Tähtiliitolle tyypillinen – vihkijänä toimii Tähtiliiton amiraali.

4.3.2 Uskontopoliitiikka ja päätöksenteko

Uskonnon osuutta poliittiseen päätöksentekoon nähdään useassa jaksossa, kuten *Profeettain lähettiläät* (K4J16). Menneisyydestä asemalle matkannut Akorem Laan saa Siskon luovuttaman Lähettiläs-tittelin, jonka seurauksena hän pitää asemalla ensimmäisen poliittisen puheensa koskien tarvittavia muutoksia bajorilaisten elämän parantamiseksi. Puheessaan Laan toteaa:

Aina siitä asti kun profeetat palauttivat minut kansani luokse olen kysynyt itseltäni samaa yhtä uudelleen. Miksi he pitivät minut luonaan niin kauan? Miksi he palauttivat minut kansalleni nyt? Nyt tiedän vastaukset. Bajor kärsi kovasti sillä aikaa, kun olin profeettojen luona. Cardassialaisten miehitys. Se Bajor, johon palasin, oli kadottanut itsensä. Ihmiset eivät enää seuraa polkua, jonka profeetat ovat valmistelleet heille. He eivät enää seuraa d'jarrojaan. Taiteilijoista on tullut sotilaista. Papeista on tullut kauppiaita. Viljelijöistä on tullut poliitikkoja. Meidän on parannettava miehityksen jättämät haavat. Meidän on palattava d'jarra-järjestelmään – ja seurattava polkua, jonka profeetat ovat meille valmistelleet.

Laanin puhe esittelee muinaisen bajorilaisen d'jarra-järjestelmän tiettyjen ammattien kautta. Kukin ammatti putoaa tietyn kastin sisälle²⁹. Sen lisäksi, että d'jarraan synnyttään ja näin henkilön ammatti määräytyy hänen perheensä ammatin mukaan, myös muiden sosiaalisten rakenteiden toteutuminen d'jarrojen perusteella muuttuu. Jakso esittää tästä esimerkin Laanin puheen jälkeen, kun Kira koittaa löytää istumapaikkaa aseman kahviossa. Toinen bajorilaisnainen nousee ylös ja tarjoaa paikkansa Kiralle, vaikka naisen ateria on vielä kesken. Kira huomaa tämän, johon nainen vastaa ”Etsin toisen istumapaikan. Olette ih'valla. Minä olen te'nari” tarkoittaen, että Kira kuuluu korkea-arvoisempaan kastiin kuin hän.

D'jarrat ovat representaatio uskonnon kyvystä rakentaa sosiaalinen hierarkia. Verratessa Laanin konservatiivista perinteisyyttä jopa Kai Winn vaikuttaa entistä modernimmalta uskonnollisessa ajattelussaan. Tähän asti aineistoa hänet on saattanut rinnastaa Vedek Bareilin konservatiiviseksi vastapariksi, kuten aikaisemmin tutkielmassa tein käsitellessäni hahmojen erilaisia lähtökohtia bajorilaisen uskonnon traditioihin. Bareilin kriittinen näkemys konservatiivisia uskontotraditioita ja politiikkaa kohtaan sekä hahmon uudistusmielisyys ovat rinnastettavissa esimerkiksi Martin Lutherin kritiikkiin katolisen kirkon toiminnasta 1500-luvulla (Heininen 2004, 62).

4.3.3 Uskonnolliset ja henkiset paikat

Uskonnollisesti ja henkisesti merkittävistä paikoista näkyvimvät *DS9*:ssa ovat bajorilaiseen uskontoon liittyviä, kuten asemalla sijaitseva temppeli sekä madonreikä, jota pidetään myös profeettojen Taivaallisena temppelinä. Aineistossa nousee esille, että yleinen syy bajorilaisessa temppelissä käymiselle on rukoilu. Useassa aineiston jaksossa kuvataan niin bajorilaisia kuin muita henkilöitä, jotka astuvat temppeliin tarkoituksenaan rukoilla profeetoille, yleensä jokin tietty pyyntö mielessä. *Profeettain kyyneleet* -jaksossa (K6J26) tällaisen motiivin kuvaus liittyy bajorilaisen uskonnon ulkopuoliseen henkilöön, Jazia Daxiin. Vaikka Dax ei itse edusta bajorilaista uskontoa, hän käy temppelissä esittämässä toiveen siltä varalta, että profeetat kykenevät auttamaan häntä. Tämä esimerkki liittyy perheenisäykseen, jota Dax suunnittelee aviomiehensä kanssa. Avunpyyntö rukouksen kautta on

²⁹ Esimerkiksi taiteilijat ja kuvanveistäjät kuuluivat Ih'valla-nimiseen kastiin. Lähde: Memory Alpha-sivusto: D'jarra.

monissa uskontoperinteissä motiivi uskonnollisilla paikoilla, kuten kirkossa tai temppelissä, käymiseen.

Temppelissä käymisen syiden lisäksi samanlaisuuksia maailmanuskontoihin löytyy bajorilaisen temppelin toiminnasta. DS9-aseamalla sijaitseva temppeli pitää jumalanpalveluksia useana kertana päivässä³⁰. Lisäksi aika ajoin asemalle saadaan bajorilaisten pyörre, jonka saavuttua asemalle sitä pidetään temppelissä, jolloin rukoilijat saattavat käydä kokeilemassa suoran kommunikaatioyhteyden luomista profeettojen kanssa. Tällainen pyörrelaatikko nähdään aseman temppelissä jaksossa *Profeetan kyynleet* (K6J26).

Henkisyiden representaatiot tutkielmani aineistossa voivat sisältää uskontojen ominaisuuksia, mutta saattavat myös erottua joko toteutustavan tai muun sisällön perusteella uskonnoista. Esimerkiksi monet sarjan hahmoista suorittavat aineistossa uskonnollisia rituaaleja, vaikka eivät itse harjoittaisi mitään tiettyä uskontoa tai katsomusta. Lisäksi monet henkiset ryhmät ovat selkeästi uskontojen ulkopuolella muodostuneita ryhmiä, joilla ei ole samanlaista organisaatiota ympärillään kuin uskonnoilla. Osaa tämän luvun esittämistä ryhmistä on myös kutsuttu mytologishenkisiksi tukilähteenä hyödyntämässäni *Companion* -teoksessa.

En tässä tutkielmassa laske pah wraith -henkiä osaksi perinteistä bajorilaista uskontoa, sillä bajorilaiset pitävät näitä itse oman uskontonsa kieltäminä 'pahoina' olentoina. Siispä pah wraith -kirjallisuuden lukemista tai minkäänlaista henkiin liittyvää toimintaa pidetään herjauksena. Tästä syystä pidän pah wraith-henkiä esimerkkinä henkisyiden representaatioista sarjassa. Myös niille tyypilliset paikat DS9:ssa lukeutuvat henkisyiden representaatioiksi.

Pah wraithien lokaatio aineiston mukaan on bajorilainen tuliluola, jonne henget on karkoitettu madonreiästä profeettojen toimesta. Kyseinen tuliluola mainitaan jo pah wraithien ensimmäisissä esiintymisissä jaksossa *Sovitus* (K6J21), mutta visuaalisesti tuliluolat tulevat osaksi sarjaa vasta aineiston lopussa. *Kunnes kuolema meidät*

³⁰ Aineistossa ei suoraan esitetä, että palveluksia tapahtui useana kertana päivässä, mutta tämä on todettu epäsuorasti ja ilmaistu myös Memory Alpha -sivustolla. Lähde: Memory Alpha: Bajoran Temple.

erottaa (K7J18) ja *Mitä taakse jää* (K7J25) molemmat sisältävät kuvaksia tuliluolassa tapahtuvista muutoksista, kun Gul Dukat alkaa harjoittamaan pah wraith-hengistä kertovien muinaisten tekstien lukemista.

Aineiston ja *DS9*-sarjan viimeisessä jaksossa, *Mitä taakse jää* (K7J25), esitetään muodonmuuttajille merkittävä henkisyteen viittaava paikka, Suuri linkki. Vaikka Odo, asemalla elänyt muodonmuuttaja, on monin tavoin tyyppillisesti kriittinen ihmisten ja muiden avaruusolioiden kulttuureita ja uskomuksia kohtaan, hän alkaa itse kokemaan henkistä vetoa kohti Suurta linkkiä tavattuaan muita muodonmuuttajia ensimmäistä kertaa. Sarjan päättyessä sota Dominionin kanssa on ohi, ja Odo päättää palata ”omiensa luo” Suureen linkkiin. Kyseinen paikka kuvataan valtameren näköisenä elementtinä, jossa muodonmuuttajat elävät yhdessä, kun he eivät ole kiinteässä, humanoidissa muodossa. Suureen linkkiin pääsemiseen linkitetään henkisyyttä, sillä se on muille muodonmuuttajille oletettu paluupaikka, jossa he palautuvat luonnolliseen olomuotoonsa.

4.4 Uskonnon ja sekulaarin vuorovaikutus sarjassa: uskonto, tiede, henkisyys ja ateismi

Tässä luvussa lähestyn *Deep Space Ninen* representaatioita uskonnosta ja henkisyydestä tieteisfiktioille tyyppisten piirteiden, kuten sekulaarin tieteen ja ateismin, näkökulmasta. Edellä esiteltyjen representaatioiden pohjalta voidaan todeta, että kiistanalaisin esimerkki uskonnon vuorovaikutuksesta tieteen ja ateismin kanssa tapahtuu jaksoissa kuten *Profeettain huomassa* (K1J19) ja *Näkyjä* (K5J10). Kyseisissä jaksoissa käsitellään uskonnon valtaroolia päätöksenteossa sekä sitä, kuinka uskonnolliset ja tieteelliset asiat jakavat laajalti mielipiteitä. *Profeettain huomassa* (K1J19) kuvaa aseman kouluopetusta ja kuinka siinä huomioidaan bajorilaisten uskonnollisina pitämät asiat tieteellisinä tosiasioina. Koulun opettaja Keiko O’Brien ei puhu opettaessaan profeetoista ja Taivaallisesta temppeleistä. Hän puhuu madonreiästä ja siellä asuvista avaruusolioista, pyrkimyksensä selittää koululaisille madonreiän rakenteen tieteellisiä periaatteita (Erdmann & Block 2000, 66). Vedek Winn pitää tätä uskonnon herjauksena. Tästä koko jakson perimmäinen juoni lähtee eskaloitumaan kiistaan siitä, minkälainen katsomusopetus olisi tarpeellinen ja reilu aseman kaikille lapsille.

Profeettain huomassa (K1J19) esittämille keskeisille kiistoille liittyen uskonnonopetuksen toteutustapoihin on helppo rinnastaa todellisuudesta tuttuihin historiallisiin esimerkkeihin. Yhdysvaltojen kontekstissa varsinkin kristinuskon harjoittaminen on ollut kouluopetukseen rinnastettuna kiistanalainen aihe. Vuonna 2004 toteutetun kyselyn mukaan 45 prosenttia amerikkalaisista uskoi, että luomisopin mukaisesti Jumala on luonut ihmisen nykyisessä muodossaan alle kymmenen tuhatta vuotta sitten (Diethelm & McKee 2009, 2). Vaikka Yhdysvaltojen korkein oikeus on nykyään kieltänyt luomisopin eli kreationismin opetuksen tieteenä, monet koulut ovat myös varautuneita evoluutioteorian opetuksen suhteen. Tämä varautuneisuus ylittää myös Yhdysvaltojen ulkopuolelle, esimerkiksi Iso-Britanniassa kreationismia ja evoluutiota on opetettu samanvertaisina ”uskon positioina”. (Diethelm & McKee 2009, 2–3).

Vaikka *Profeettain huomassa* -jakson (K1J19) kuvaamaa tarinaa uskonnonopetuksesta on pidetty uskonnonvastaisena kritiikkinä sekä antifundamentalismina, sen keskeinen viesti on tätä yksinkertaisempi. Jakson kuvaukset eivät ole minkään tietyn uskonnon fundamentaalisia periaatteita vastaan, vaan kritiikki rakentuu yleisesti omien arvojen toisille tuputtamista vastaan. (Erdmann & Block 2000, 68). Tämä periaate nähdään eri asemissa toimivien hahmojen vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi Tähtiliiton komentajana Benjamin Sisko tekee kaikkensa, jotta ei tuputtaisi omia arvojaan bajorilaisille, kun taas bajorilainen Winn päättäväisesti tuputtaa bajorilaista uskontoa ainoana tarpeellisena faktana koko avaruusasemalle.

4.4.1 Perustajat: Jumalia vai sodanlietsojia

Analysoidessa *DS9* -aineistossa esiintyviä Perustajia uskonnollisuutta tai henkisyyttä heijastavina hahmoina on tärkeää tehdä tarkempi jako henkisyyden ja uskonnollisuuden välille. Tämän tutkielman kannalta Perustajat putoavat henkisyyden ja mytologisuuden kentälle enemmän kuin uskonnon, koska he eivät edusta mitään institutionaalista uskontoa. Perustajat ovat luoneet muita kansakuntia keinotekoisesti tieteellisin menetelmin, jonka myötä nämä kansakunnat pitävät heitä jumalina. Esimerkiksi aineistossa esiintyy Jem’Hadar -niminen humanoidilaji, jonka Perustajat ovat kehittäneet keinotekoisesti. He muodostivat Perustajien käskystä aikaisemmin mainitun Dominionin armeijan.

Perustajien toimesta Jem'Hadarin geeniperimään kuuluu usko siitä, että Perustajat ovat jumalia, joita kuuluu palvoa.³¹ Tästä huolimatta perustajat ovat kuitenkin maan päällä olemassa olevia johtohahmoja, eivätkä he ole muodostaneet kirkonkaltaista instituutiota ympärilleen, kuten esimerkiksi bajorilaiset ovat tehneet. Geeniperimään sisällytetty usko voidaan perustella varmistuksena siitä, etteivät Jem'Hadar -joukot kykene ikinä kapinoimaan Perustajia vastaan. Tällä perusteella heidän muodostamaansa ryhmää ei voi kutsua uskonnoksi. Myös Perustajien muodostaman Dominion -ryhmän nimellä on uskonnollisia konnotaatioita. Kristinuskossa ja juutalaisuudessa on jaettu ymmärrys *dominionista*, niin sanotusta ylimmästä vallasta. Tämän käsityksen mukaan ihmisellä on Jumalalta saatu valta ja oikeus johtaa maailmaa. Kristinuskon eri suuntauksissa tapa tulkita dominionin luonnetta vaihtelee. Joissakin tapauksissa se ymmärretään kirjaimellisesti ihmisen oikeudeksi hyödyntää maailman luonnonvaroja omien tarpeidensa mukaisesti. (Konisky 2018, 267–268). DS9 -sarjan dominion -ryhmän johdossa olevat perustajat mukailevat tämänkaltaista ymmärrystä itsestään maailmojen johtajina.

Perustajien rooli jumalina Jem'Hadarille on sidottu selkeämmin keinotekoiisiin, teknologisiin asioihin kuin esimerkiksi bajorilaisten usko profeettoihin jumalina. Madonreikä, jossa profeetat asuvat, on todistettu jo *Lähettiläs* -jaksossa (K1J1) keinotekoiseksi. Profeetat eivät kuitenkaan ole olemassa lineaarisesti siinä mielessä kuin Perustajat. Tästä huolimatta profeetoilla ja Perustajilla on joitain yhtäläisyyksiä. Vaikka Perustajat ovat lineaarisia ja Dominionin ylläpitäjiä, he ovat osa-aikaisesti myös ruumiittomia ja epälineaarisia. Perustajat edustavat nimittäin samaa lajia kuin DS9-aseman turvallisuuspäällikkö Odo ja ovat muodonmuuttajia.³²

Muodonmuuttajat ovat alun perin kotoisin kaukaa tuntemattomasta avaruuden osasta, jossa kotipaikkaansa he kutsuvat Suureksi linkiksi. Suuri linkki on monilla tavoin kuin profeettojen Taivaallinen temppele, sillä siihen astuessaan Perustajat eivät

³¹ Lähde: Memory Alpha-sivusto: Jem'Hadar.

³² Muodonmuuttajista ei ole tiedetty asemalla tai sen lähiavaruudessa melkein mitään ennen Dominionin ilmestymistä ja sodan alkamista, jonka myötä myös Odo on saanut alkaa tietää enemmän omasta menneisyydestään.

myöskään ole yksilöllisiä tai ruumiillisia. Profeetoista eroten heillä on kuitenkin kyky astua Suuren linkin ulkopuolelle ja ottaa ruumiillisia olomuotoja.

4.4.2 Gul Dukat: denialistinen todiste todellisesta pahasta

Dukatin hahmon suhdetta uskontoon ja henkisytyteen nähdään laajimmin jaksoissa *Uhrauksia* (K6J6), *Valssi* (K6J11) ja *Profeettain kyyneleet* (K6J26). Näiden jakson välillä Gul Dukat hahmoon liittyvissä representaatioissa tapahtuu huomattavia muutoksia. Esimerkiksi hänen tapansa nähdä uskonto, henkisyys ja niiden potentiaaliset hyödyt muuttuvat aineiston edetessä. Dukatiin liittyvissä henkisytyden representaatioissa ilmenee esimerkkejä siitä, minkälaista henkisytyttä *DS9* kuvaa haitallisena tai pahana. Rinnastan tässä luvussa Dukatin suhdetta uskontoon ja henkisytyteen erityisesti denialismiin eli tieteellisesti todistettujen asioiden kieltämisen ilmiöön. Tällaista kieltämistä denialisti toteuttaa sellaisin retoriikan keinoin, jotka pyrkivät luomaan perusteltua väittelyä tyhjistä (Diethelm & McKee 2009, 2).

Argumentoin tässä luvussa, että Gul Dukat hahmo representoi denialismia tavassaan käsitellä omaa rooliaan niin nykyisenä Cardassian johtajana, että prefektinä Bajorin miehityksen aikana. Tämän lisäksi hän hyödyntää denialismille tyypillisiä ominaisuuksia omassa retoriikassaan liittyen uskontoon ja henkisytyteen. Denialismi on 1900-luvun aikana yleistynyt käsite. Laajalti tunnettuja historiallisia denialismien esimerkkejä ovat esimerkiksi usko siitä, että toisen maailmansodan aikana dokumentoitua Holokaustia ei oikeasti tapahtunut. (Diethelm & McKee 2009, 2).

Uhrauksia (K6J6) kuvaa sotatilannetta, jossa Dominion ja cardassialaiset ovat uudelleenvallanneet DS9-aseman, jonka johdossa Gul Dukat toimii. Jakson loppupuolella Siskon joukot saavat vallattua aseman uudelleen. Cardassialaisten vetäytyessä Gul Dukat tytär tulee ammutuksi. Järkyttynyt Dukat ei peräänny muiden cardassialaisten mukana vaan jää asemalle, jossa Tähtiliiton joukot pidättävät hänet sotavankina. Yleisesti uskonnoton Dukat käyttää *Uhrauksia* -jaksossa (K6J6) yllättäviä uskonnollisia ja henkisiä elementtejä oman hyväluonteisuutensa perusteluissa. Hän puhuu itsestään bajorilaisten vapauttajana, todeten ”Elämäni suurin pettymys saattaa olla se, etteivät bajorilaiset vielääkään käsitä, kuinka onnekkaita he olivat saadessaan minut vapauttajakseen. Suojelin heitä niin monella

tavalla. Välitin heistä kuin omista lapsistani. Mutta onko Bajorilla yhtäkään patsasta minusta?”. Tässä kontekstissa Dukat myös mainitsee Benjamin Siskon ”Mietitään vaikkapa Kapteeni Siskoa. Muuten älykäs ja tarkkanäköinen mies. Edes hän ei suo minulle ansaitsemaani kunnioitusta”.

Pettymyksen tunne, jota kohtauksessa kuvataan, on kiinnostava rinnastettaessa se aiemmin esiteltyyn Siskon rooliin bajorilaisessa uskontokulttuurissa. Tarkkana sanavalintana ”edes Sisko” on myös mielenkiintoinen. Jos Dukat todella puhuu itsestään kuin jumalallisesta pelastajasta ja isähahmosta, niin näin todetessaan hän saattaa tarkoittaa, että edes toinen messiaaninen henkilö, bajorilaisten Lähettiläs, ei noteeraa häntä tarpeellisella tavalla. *Uhrauksia* -jakson (K6J6) loppupuolella Tähtiliitto ottaa Siskon johtama DS9-aseman uudelleen haltuunsa. Dukat, joka on jo aiemmin pettynäänä todennut, ettei Sisko kunnioita häntä, kokee jakson loppuessa täydellisen hermoromahduksen tyttärensä Ziyalin kuoleman myötä. Jakson lopussa musertunut Dukat toteaa asemalle palanneelle Siskolle ”annan sinullekin anteeksi.”

On huomattavaa aiemmin esitellystä Dukatın puheesta komentosillalla, että hän todella pitää itseään pelastajahahmona, siinä missä bajorilaiset ja muu galaksi muistavat hänet diktaattorimaisena miehittäjänä. Dukat kuitenkin kokee, ettei hän miehityksen aikana Bajorin prefektinä toimiessaan koskaan saanut bajorilaisilta ansaitsemaan kunnioitusta tai kiitosta. Tämä heijastelee denialistista ajattelua liittyen siihen, minkälainen osuus hänellä on ollut Bajorin miehityksen aikaisiin joukkosurmiin, kysymys, jota *Valssi* (K6J11) käsittelee aineiston jaksoista eniten.

Valssi (K6J11) jatkaa juonellisesti siitä, mihin Siskon ja Dukatın tarina *Uhrauksia* -jaksossa (K6J6) jää. Cardassialaiset hyökkäävät Tähtiliiton alusta kohti, jolla Sisko ja Dukat ovat matkalla sota-oikeudenkäyntiin. Parin haaksirikkouduttua sukkula-aluksella vieraille planeetalle Dukat alkaa käyttäytyä psykoottisesti. Vuorotellen hallusinaatiot eri hahmoista kannustavat häntä tappamaan haavoittuneen Siskon. Kuten jo *Uhrauksia* (K6J6), myös *Valssi* (K6J11) ilmaisee, kuinka Dukatille on tärkeää ansaita Siskon kunnioitus. Tätä hän käyttää perusteluna sille, ettei ole vielä tappanut Siskoa, todeten tämän yhdelle hallusinaatioilleen, jossa hänelle puhuu toinen cardassialainen, Damar. Hallusinaatio yrittää kuitenkin taivutella häntä ”Kuvittele,

Cardassian johtaja tuo Lähettilään ruumiin takaisin Bajorille. He pitävät sitä merkkinä, että profeetat ovat hylänneet heidät.”

Jakson tapa käsitellä Bajorin miehitystä Dukatin vastuun kautta muistuttaa juutalaisuuden ja antisemitismin prototyypeistä, jotka ovat selvästi osaltaan rakentamassa niin bajorilaista uskontoperinnettä kuin Dukatin denialistisuutta. Tämä rinnastus on tehty myös aiemmassa *DS9*-tutkimuksessa: Matthew Kapell on rinnastanut tutkimuksessaan Bajorin miehityksen holokaustiin. Tässä rinnastuksessa bajorilaiset ovat aškenasijuutalaisia ja cardassialaiset natsi-saksalaisia (Kapell 2000, 110–111). Kapellin tutkimus eroaa kuitenkin omastani sen lähtökohdissa – hän sulkee rajaukseensa kuulumattoman informaation tutkimuksen ulkopuolelle, keskittyen pelkästään juutalaisuuteen ja holokaustiin viittaaviin representaatioihin. Vaikka bajorilaisten uskonnon rinnastus juutalaisuuteen on joiltakin osin toimiva, uskonnon fiktiivinen konteksti on sallinut sen yhdistellä myös monia muita uskonnon prototyypin piirteitä juutalaisten elementtien kanssa. Esimerkkinä tästä toimii aiemmin esittelemäni bajorilaisen uskonnon hierarkia ja sen samankaltaisuus katolisen kirkon auktoriteettien kanssa. Myöskään cardassialaisten ajattelu pelkästään natsisaksalaisten rinnastuksen kautta ei ole riittävä prototyyppi oman tutkimukseni taustoitukselle. Kansana he representoivat myös moninaisesti sekulaaria ja kriittistä näkökulmaa uskontoon ja henkisyysuuteen.

Dukatin vahvimmat denialistiset piirteet nähdään *Valssi* -jakson (K6J11) loppupuolella käydyssä keskustelussa Benjamin Siskon kanssa. Tätä ennen hän korostanut, etteivät miehityksen hirmuteot olleet hänen käsissään, pyrkien luomaan Siskon silmissä itsestään rauhaisan ja hyväksyttävän kuvan. Tämä rauhallinen olemus on *Valssia* edeltävässä osassa aineiston esimerkkejä Dukatille keskeinen luonteenpiirre, muutamaa kohtausta mukaan lukematta. Dukat vaatii Siskoä todistamaan, että hänen tekonsa miehityksen aikana Bajorilla todella tekevät hänestä pahan. Sisko syyttää Dukatia totuuden vääristelystä todeten, että tämä ”taivuttaa totuutta tahtonsa mukaisesti”, jonka jälkeen hän alkaa esittämään yksinkertaisia totta vai tarua -väitteitä Dukatille. Näiden väitteiden myötä aiemmin teennäisiltä vaikuttavat kohteliaisuudet jäävät pois ja esiin astuvat Dukatin todelliset näkemykset bajorilaisista. Tällöin antisemitismin prototyyppi todella paistaa Dukatin puheesta läpi. Siskon esittämät väitteet ja Dukatin vastaukset etenevät seuraavasti:

Sisko: Olit prefekti Bajorin miehityksen aikana. Totta vai tarua?

Dukat: Totta.

Sisko: Ja olit vastuussa kaikesta, mitä komentosi aikana tapahtui. Totta vai tarua?

Dukat: Totta.

Sisko: Se tarkoittaa, että olet vastuussa yli viiden miljoonan bajorilaisen murhasta virka-aikanasi. Totta vai Tarua?

Dukat: Tarua. Yritin pelastaa henkiä virkani aikana.

Sisko: Todista se!

--

Dukat: Kun minusta tuli prefekti, miehitys oli kestänyt jo lähes 40 vuotta.

Siskon jatkaessa kyselyä Dukatın edellä mainittu rauhallisuus ja pyrkimys pelastaa henkiä miehityksen aikana vaihtuvat vihaan, jonka kautta nähdään hahmon todelliset aatteet. Kyseisten aatteiden takaa on löydettävissä esimerkiksi antisemitismin, mutta myös monen erilaisen syrjinnän ja vihapuheen prototyypit:

Sisko: Sinä et siis ole vastuussa miehityksen aikaisista tapahtumista, vaan bajorilaiset ovat?

Dukat: Juuri niin!

Sisko: Miksi uskot, etteivät he arvostaneet tarjoamiasi mahdollisuuksia?

Dukat: Koska he olivat sokeita, tietämättömiä typeryksiä. Jos he vain olisivat suostuneet yhteistyöhön, olisimme voineet tehdä heidän maailmastaan paratiisin. Saavuttuamme Bajorille, oli selvää, että olimme ylempiarvoisempi rotu, mutta he eivät hyväksyneet sitä. He halusivat heitä kohdeltavan tasavertaisina, vaikka eivät olleet sitä. - - He kaikki pitivät kiinni ylpeydestään kuin kieroutuneesta kunniamerkistä.

Sisko: Ja vihasit heitä sen takia.

Dukat: Tietenkin vihasin heitä! Vihasin kaikkea heissä! Heidän taikauskoaan ja myötätunnon aneluaan, petoksiaan ja valheitaan, omahyväistä paremmuuttaan, niskuroivaa itsepäisyyttään, korvakorujaan ja rikkinäisiä ryppyisiä neniään³³.

Sisko: Sinun olisi pitänyt tappaa heidät kaikki?

Dukat: - - Minun olisi pitänyt tappaa heidät viimeiseen mieheen! Tehdä heidän planeetastaan hautausmaa.

³³ Bajorilaiset ovat muuten samannäköisiä kuin sarjan ihmishahmot, mutta heidän nenänsä ovat rypytyttyjä. Dukatın puheessa koruihin ja ulkonäköön viittaaminen on mahdollista myös linkittää taustalla piileviin juutalaisuuden ja antisemitismin prototyyppeihin ja erityisesti tapaan, jolla antisemitismissä puheessa kuvaillaan juutalaisuutta.

Edellä esiteltyjen tapahtumien seurauksena *Valssi* -jakso (K6J11) loppuu siihen, että Dukat pääsee autiolta planeetalta pakoon ennen kuin Sisko pelastetaan. Sisko hyödyntää jakson lopussa psalmilainausta (ks. 47) perusteluna sille, että Dukat in pahuus ei tule estämään häntä tämän päihittämisessä, erottaen heidät vastakkaisina voimina, hyvänä ja pahana. Lopuksi Sisko toteaa yksinkertaisesti, että vain yksi heistä voi jäädä henkiin. Sarjan tekijät ovat kuvanneet Dukatia ”oman elämänsä sankarina”, mutta vasta *Valssi*-jaksossa (K6J11) hän onnistuu näkemään todellisen itsensä, miehen, joka vihaa bajorilaisia ja haluaa tuhota heidät (Erdmann & Block 2000, 520). Siinä missä itse koen Dukat in hahmon denialistiseksi, hän näkee bajorilaiset denialisteina, jotka eivät tunnista alempiarvoisuuttaan.

Aineiston myöhemmissä jaksoissa Dukat ymmärtää sodankäynnin seurauksena, että uskonnollista kansaa vastaan taistellessa uskonnon käyttö voi olla avuliasta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita perinteisen bajorilaisen uskonnon hyväksymistä. Huomatessaan pah wraith -henkien mahdolliset hyödyt sodankäynnissä, Dukat alkaa harjoittamaan bajorilaisten pakanauskoksi nimittämää henkisyttä ja lukemaan muinaisia tekstejä pahoista hengistä *Profeettain kyynleet* -jaksossa (K6J26), todeten ” ”haaskasimme aikaamme bajorilaisten kanssa taisteleminen, kun meidän olisi pitänyt taistella heidän jumaliensa kanssa”. Aineiston viimeiset jaksot, *Kunnes kuolema meidät erottaa* (K7J18) ja *Mitä taakse jää* (K7J25) esittävät Dukat in pah wraithien palvojana. Dukat in tavassa hyödyntää pah wraith -henkisyttä omien motiivien sajamiseen voidaan nähdä myös uushenkisyyden prototyyppi: pah wraithien palvominen toimii vastaparina bajorilaiselle uskontoperinteelle, ja keskeisesti Dukat in palvoo henkiä koska uskoo sen myötä kehittyvänsä yksilönä tarpeellisella tavalla. Uushenkisyttä on ajoittain kritisoitu kaupallisuudesta ja pinnallisuudesta (Ramstedt & Utriainen 2017, 217), joista varsinkin jälkimmäistä Dukat in ilmentää monipuolisesti.

Dukat in on usealla tavalla denialistinen hahmo, joka ei aineiston alkupuolella kunnioita uskonnollisia tai henkisiä väestöjä, pitäen niitä jopa avoimesti alempiarvoisina. Hahmoon liittyvä denialismi voidaan jakaa eri tyyppeihin, kuten hänen kritiikkiinsä uskonnosta sekä oman roolinsa kieltämiseen Bajorin miehityksen aikaisten joukkosurmien aiheuttajana. Aineistoa tarkastellessa kokonaisuutena on kuitenkin selvää, että Dukat in oma perspektiivi muuttuu hänen löytäessään pah wraith henget hyödyllisiksi sodassa Tähtiliittoa vastaan. Denialismi ei siis aineiston loppupuolella

ole samalla tavoin keskeinen osa Dukatin hahmoa kuin sen alkupuolella. Vaikka Dukatin tapa hyödyntää uskontoa ja henkisyyttä sekä kohdella erilaisia hahmoja kuvataan usein negatiivisessa valossa, hänelle annetaan myös positiivisia piirteitä. Sarjan kontekstissa erilaisuuden ymmärrys ja hyväksyminen on usein tärkeä osa sen esittämiä representaatioita.

4.4.3 Ateismin representaatiot

Tieteisfiktion genre nostaa myös ateismin pöydälle useasti aineiston aikana. Monet aineiston jaksot vertailevat ateismin ja eri uskontojen tapoja käsitellä samoja ilmiöitä ja keksiä vastauksia. Esimerkiksi uskonnon ja ateismin rinnastus tapahtuu usein tilanteissa, joissa vaaditaan eettisiä tai moraalisia päätöksiä jonkin ongelman ratkaisemiseen. *Näkyjä* -jaksossa (K5J10) tällainen esimerkki kohdataan, kun Benjamin Siskon poika Jake tekee päätöksen isänsä hengen pelastamisesta. Leikkaus on tohtori Bashirin mukaan ainoa tapa estää Siskon kuolema. Ristiriidassa bajorilainen Kira on ollut kyseistä operaatiota vastaan, koska uskoo profeettojen pitävän huolta Lähettilästä loppuun asti. Jake joutuu siis tekemään ison eettisen valinnan niin sanotusti kahden tulen välissä, valitessaan uskonnollisen ja lääketieteellisen ongelmanratkaisutyyppin väliltä.

Tämä kytkeytyy myös aiemmin esiteltyyn vastakkainasetteluun konservatiivisen ja liberaalin uskontoprototyypin välillä – konservatiivisen puolen representaation kuvatessa modernin lääketieteellisen vastauksen kyseenalaistamista. Myös tietynlainen uushenkisyyden prototyyppi on näkyvissä jakson bajorilaisten uskomusten muodossa: uushenkisyyden piirissä harjoitettuja hoitomuotoja on ajoittain syytetty vaarallisiksi, koska ihmiset saattavat niiden rohkaisemana jättää hakeutumatta tai viivästyttää modernin lääketieteen tarjoaman hoidon hakemista (Ramstedt & Utriainen 2017, 217). *Näkyjä* -jaksossa (K5J10) tätä periaatetta kuvaavat niin Kira kuin muut bajorilaiset hahmot, kuten Kai Winn.

Merkittävin aineiston esimerkki uskontoja yleisellä skeptisyydellä tarkastelevasta ryhmästä ovat cardassialaiset, jotka tyypillisesti pitävät erityisesti bajorilaisten uskontoa hölynä. Cardassialaiset suorastaan herjaavat ja nauravat toisten ryhmien, kuten bajorilaisten, tapaan asettaa uskonto tärkeäksi osaksi olemassaoloaan. Bajorilaisille usko on kaikki kaikessa, mutta cardassialaiset näkevät sen turhana.

Vastaparitus näkyy myös kansojen hierarkisissa tittleissä. Aiemmin esitellyssä bajorilaisessa yhteiskunnassa korkein titteli Kai merkitsee Bajorin uskonnollista ja poliittista johtajuutta. Cardassialaisten Gul -titteli³⁴ ei ole yhteiskunnan korkein arvo, mutta sen omaava henkilö on myös merkittävässä päätöksentekovallassa. Gul ei myöskään sisällä uskonnollisia tai henkisiä elementtejä, vaan on pikemminkin Kai ja Vedek -tyyppisille arvoille sekulaari vastike.

Samoin cardassialaiset pitävät liittolaistensa, vorta-lajin tapaa käsittää muodonmuuttajat jumalina naurettavana. Tämä käy ilmi *Profeettain kyynleet* -jakson (K6J26) keskustelussa, jossa vorta-lajia edustava Weyoun puhuu cardassialaisen Damarin kanssa bajorilaisten uskosta profeettoihin, jota Weyoun kutsuu ”taikauskoiseksi hölynpölyksi”. Damarin kysyessä Weyounin omasta uskosta Perustajiin jumalina Weyoun toteaa kylmästi ”Se on eri asia. Perustajat ovat jumalia”. Cardassialaishahmoista uskontokriittisin on Gul Dukat, sillä hänen näkemyksensä sekä bajorilaisista, vortista että muista uskonnollisista ja henkisistä ryhmistä tehdään erittäin selväksi. On kuitenkin kiinnostavaa, että uskonottomuudestaan huolimatta Dukat on tietyillä tavoilla taikauskoinen. *Uhrauksia* (K6J6) sisältää hetken, jossa Dukat pitelee Benjamin Siskon asemalle jättänyttä pesäpalloa kuin yrittäisi sen kautta jotenkin asemoitua Kapteenin kenkiin ja selvittää tämän seuraavat liikkeet sodassa.

Useissa aineiston jaksoissa tapahtuu myös vastakkainasettelua sekulaarin tieteen ja uskonnon välillä. Hahmot, jotka edustavat selkeimmin ateistisia piirteitä, kuten Odo, Bashir ja Dukat, kaikki omalla tavallaan esittävät kriittisiä näkemyksiä uskonnon ja henkisyyden vaikutuksista muiden hahmojen, kuten Kiran, ajatteluun. Edellä mainituista kriitikoista räikein on Dukat, joka moneen otteeseen on avoimen halveksiva bajorilaisten uskontoa ja kansan henkisyyttä kohtaan. Dukatın uskontoon kohdistama kritiikki eroaa sarjan muista hahmoista siinä mielessä, että hänen oma asemansa cardassialaisena ja miehityksen aikaisena prefektinä tekee hänestä historiallisesti puolueellisen ja denialistisen henkilön, kuten aikaisemmassa luvussa argumentoin.

³⁴ Gul -titteli asettuu cardassialaisessa arvohierarkiassa glinn ja legate -arvojen väliin. Arvot ovat cardassialaisen armeijan henkilöstöstä käytettyjä. Lähde: Memory Alpha-sivusto: Gul.

Kohtalo -jaksossa (K3J15) bajorilaista uskontoa ulkopuolelta tarkasteleva Odo toteaa Siskon jatkaneen tutkimusprojektia bajorilaisesta ennustuksesta huolimatta, koska tämä haluaa etäännyä Lähettilään asemasta. Tämän vuoksi Vedek Yarkan huolestuneisuutta ei ole otettu vakavasti. Odon oma asema muodonmuuttajana tekee tästä jakson osasta myös kiinnostavan uskontokuvausten kannalta. Hän tietyllä tavalla yleistää kaikki humanoidit lajit samanlaisiksi, todeten että hänen kokemuksensa mukaan kaikilla humanoideilla on jokin agenda, joka voi vaikuttaa heihin huomaamattakin. Tämä huomio antaa Odosta käsityksen, jonka mukaan hän näkee kaikki ruumiilliset olennot samanlaisten periaatteiden edustajina. Hän ei tee erottelua kulttuurien tai uskontojen pohjalta.

Myös tapa, jolla Odo puhuu muiden hahmojen uskomuksista tai henkisydestä, keskittyy yksilöiden valintaan uskoa eri asioihin, vaikka heitä kaikkia ympäröivät samat tieteelliset tosiasiat. Odo näkee kaikkien muiden hahmojen uskomukset uushenkisyyden prototyypin kaltaisessa kontekstissa: uushenkisyydessä yksilön oma kokemus nähdään korkeimpana auktoriteettina. Jokainen yksilö voi valita eri uskonnoista ne osat, jotka parhaiten puhuttelevat häntä kulloisessakin elämäntilanteessa. (Ramstedt & Utriainen 2017, 218–219).

Odon tapa nähdä uskonnot ja henkisyys tulee humanoidisuuden ulkopuolelta. Tätä voi vertailla ateistiseen näkökulmaan uskonnosta, jossa uskontoa lähestytään aiheena täysin sen ulkopuolelta. Monessa osassa aineistoa Odo esiintyy yhtenä selkeimmin uskontokriittisistä hahmoista, esimerkiksi Tohtori Bashirin rinnalla.

Ateismin prototyyppi näkyy *Profeettain lähettiläät* -jaksossa (K4J16) myös kohtauksessa, jossa Odo kyseenalaistaa Kiran uskoa Lähettiläeseen Akorem Laanin otettua roolin haltuunsa. Odon ja Kiran keskustelu edeltäen Laanin ensimmäistä puhetta Lähettiläänä menee seuraavasti:

Odo: -- Pari päivää sitten uskoit, että Kapteeni Sisko on Lähettiläs.

Kira: Hän teki selväksi haluavansa siirtyä syrjään.

Odo: Eikö hän sitten koskaan ollutkaan Lähettiläs? -- Mutta kummatkin eivät voi olla.

Kira: En tiedä. Mitä oikein tahdot minusta?

Odo: Anteeksi, en halua olla vaikea. Mutta uskosi näyttää johdattaneen sinut ristiriitaiseen tilanteeseen.

Kira: En näe mitään ristiriitaa.

Odo: En ymmärrä.

Kira: Se on uskon ydin. Jos sitä ei ole, ei voi ymmärtää, ja jos sitä on, selitykset ovat tarpeettomia.

Edellä esitellystä kohtauksesta käy hyvin ilmi, miten eri avaruusoliot, tässä tapauksessa muodonmuuttaja Odo ja bajorilainen Kira, näkevät uskon ja henkisyyden hyvin eri tavoin.

Näkyjä -jakson (K5J10) alkupuolella Benjamin Sisko hyödyntää tieteellisiä menetelmiä, kuten tietokoneohjelmoitua hologrammia pyrkiessään selvittämään muinaisen kadonneen kaupungin, B’halan, mysteeriä. Saatuaan sähköiskun tietokoneohjelman tallennuksen yhteydessä hän päätyy sairastupaan, jossa Bashir selittää Siskolle onnettomuudesta seuraavia mahdollisia oireita lääketieteellisestä näkökulmasta. Jakson edetessä Sisko alkaa kokea aistihavaintoja, joita Kira ja muut bajorilaiset pitävät *paghfentarr* -näkyinä. Bashir taas korostaa näkyjen olevan hallusinaatioita, jotka ovat seurausta Siskon kokemasta onnettomuudesta jakson alkupuolella.

Näkyjä (K5J10) asettaa vastakkain modernin lääketieteen ja uskonnon tavat selittää Siskon kokemat aistimukset sekä määrittää oikea moraalinen toimintatapa, kun Siskon tilanne huononee. Bashir painottaa, että jos näkyjen annetaan jatkua, Sisko ei selviä niistä enää pitkään. On olemassa aivoleikkaus, jonka myötä Siskon tila voidaan stabilisoida, mutta se merkitsee myös näkyjen loppumista. Bajorilaisten vastaus ei edellä kuvatun lääketieteen ja uskonnon vastakkainasettelun teemassa yllätä – heidän mukaansa on tärkeämpää kuulla, mitä näyissä kuvataan. Myös Sisko vaikuttaa olevan samaa mieltä, ja kieltäytyy elintärkeästä leikkauksesta. Bajorilaiset, kuten Kira, eivät myöskään usko Bashirin lääketieteellistä ennustusta Siskon tilan huononemisesta, perustellen, että profeetat pitävät Lähettiläästään huolen. Lopulta näyt saavat Siskon menettämään tajuntansa, ja moraalinen päätös putoaa hänen pojalleen Jakelle, joka bajorilaisten turhautumisesta huolimatta päättää pelastaa isänsä hengen ja antaa luvan leikkaukselle.

Hahmojen välisen vastakkainasettelun lisäksi uskonnon ja sekulaarin vuorovaikutusta kuvataan jaksossa eri instituutioiden, Tähtiliiton ja bajorilaisen

uskonnon, näkökulmista. Samoin kuin aikaisemmin käsitellyssä jaksossa *Profeettain lähettiläät* (K4J16), *Näkyjä* (K5J10) kuvaa Tähtiliiton ja Bajorin diplomaattisten suhteiden ylläpitoa. Samalla kun Sisko on tokenemassa onnettomuudestaan sairastuvassa, muu asema on puhjennut juhlaan koska Bajorin hakemus liittyä Tähtiliiton jäseneksi on virallisesti hyväksytty. Tämä edistysaskel kuitenkin vaarantuu Siskon näkyjen ottaessa hänestä täysin vallan, jolloin hän alkaa jättää Tähtiliiton kapteenin³⁵ asemansa enemmän ja enemmän huomiotta. Tähtiliitto maalataan jaksossa hyvin skeptiseksi organisaatioksi, mitä tulee Siskon näkyihin. Kapteenin vanha tuttava, Amiraali Charles Whatley, ei pitkään usko Siskon näkyjen todellisuuteen, todeten Bashirille ”Tiesin olevamme pulassa heti kun hän antoi bajorilaisten kutsua itseään Lähettilääksi”.

Myöhemmässä vaiheessa aineistoa, kuudennen tuotantokauden *Profeettain kyneleet* (K6J26) palaa käsittelemään uskonnollisten ja tieteellisten periaatteiden erottelua Benjamin Siskon dualistisuuden kautta. Profeettojen ilmestyessä Siskolle he eivät kerro tarkkaa syytä miksi lähteminen asemalta johtamaan sotahyökkäystä on vaarallista, tai mitä siitä tulee seuraamaan Bajorille. Sisko kuitenkin ottaa profettojen viestin sen verran vakavasti, että ilmaisee huolensa Tähtiliiton amiraalille. Sisko kertoo amiraalille profettojen puhuneen hänelle, mutta puhuessaan hän korjaa itseään seuraavasti ”Profeetat – siis madonreiän olennot puhuivat minulle”. Aineiston edellisissä jaksoissa on tuotu jo ilmi Tähtiliiton skeptisyys ja kriittinen kanta liittyen Siskon uskonnolliseen rooliin. Kuin tämän muistaen Sisko muuttaa sanojaan, jotta amiraali ottaisi hänet vakavasti. Amiraalin pyytäessä lisätietoja näystä hänen äänensävyensä on epäuskoinen ja kärsimätön. Lopulta hän tuhahtaa Siskolle ”Et voi olla sekä Tähtiliiton kapteeni että Profeettojen Lähettiläs”.

Sekulaari tiede ja ateismin prototyyppi usein asetetaan vastakkain sarjan uskonnon ja henkisyiden representaatioiden kanssa. Tämä näkyy esimerkiksi sarjan lääkärihahmon, Julian Bashirin, kautta, joka on yleisesti uskontokriittinen hahmo. Tällaisten representaatioiden ohella monissa tilanteissa uskonnon ja henkisyiden

³⁵ Olen osassa tutkielmaa puhunut ’Komentaja Siskosta’ ja tässä kohtaa lukua ’Kapteeni Siskosta’. Benjamin Sisko ylennetään komentajasta kapteeniksi sarjan jaksossa *The Adversary* (Kavala vastustaja), K3J26.

sisältöjä kuitenkin hyödynnetään tieteen tarjotessa vain rajallisia resursseja. Myös aiempi uskontotieteellinen Trek-tutkimus on ottanut huomioon, että vaikka Trekin tieteisfiktiiiviseen kontekstiin kuuluu yleisesti uskonnon ja yliluonnollisuuden kyseenalaistaminen, sarjat sisältävät myös useita uskonnollisia ja myyttisiä teemoja, kuten uudelleensyntymisen, uhrauksen, kuolemattomuuden, uskon ja henkisen matkaamisen (Porter & McLaren 1999, 3).

Rinnakkaista uskonnon ja tieteen hyödyntämistä nähdään sekä sarjan päähahmojen että sivullisten, kuten Dukatin, näkökulmasta. Esimerkiksi jaksoissa *Kunnes kuolema meidät erottaa* (K7J18) ja *Mitä taakse jää* (K7J25) Dukat käyttää lääketieteellisiä keinoja muuttaakseen itsensä bajorilaisen näköiseksi, ennen kuin matkaa DS9-asemalle. Asemalla hän onnistuu tutustumaan Kai Winniin väittäen olevansa bajorilainen maanviljelijä. Winn uskoo profeettojen lähettäneen miehen luokseen, ja pari ystäväystyy. Winn ei kuitenkaan tiedä, että Dukat aikoo hyödyntää Kain ystävyyttä vapauttaakseen pah wraith -henget Bajorin tuliluolasta. Lääketieteellisen muodonmuutoksen lisäksi Dukat hyödyntää aineiston kahdessa viimeisessä jaksossa pah wraith -henkien herättämiseen tiettyjä muinaisia tekstejä, joiden käyttö on kielletty Bajorilla.

Osa aineiston jaksoista sisältävät niin uskonnon ja ateismin vastakkainasettelua, kuin myös hetkiä, joissa uskonto ja henkisyys tarjoavat tarvittuja uusia näkökulmia ongelmallisissa tilanteissa. *Representaatio*-luvussa mainitsin, miten representaation on mahdollista muovata kuvaamaansa ilmiötä edelleen. *DS9*-sarjan myötä Trek käsittelee enemmän uskonnon positiivisia vaikutuksia sekulaarin kritiikin rinnalla: sarjojen jatkuessa vuosikymmeniä kulttuuriset asenteet ovat muuttuneet, ja tämän myötä tapa käsitellä uskontoa fiktiiivisesti myös muuttuu. Positiiviset uskontorepresentaatiot osaltaan sekä heijastavat että vahvistavat kulttuurista muutosta. (Porter & McLaren 1999, 3).

5 Lopuksi

5.1 Yhteenveto

Tässä tutkielmassa tarkastelin yhdentoista jakson pohjalta uskonnon ja henkisyyden representaatioita *Star Trek: Deep Space Nine* -sarjassa. Sarja on tieteisfiktiivinen, mutta uskonnolla ja henkisyydellä on siinä tästä huolimatta merkittävä ja näkyvä rooli. Sarjan päähahmolle muodostuu aineiston aikana moninainen rooli niin avaruusaseman komentajana, isänä että messiaanisenä Lähettiläs-hahmona. Tämän lisäksi monet sarjan hahmoista ovat itse uskonnollisia tai henkisiä, oli kyse sitten bajorilaisista, klingoneista tai ihmisistä. Sarjasta on myös löydettävissä esimerkkejä ateistisen ja sekulaarin ajattelun vuorovaikutuksesta uskonnollisten ja henkisten argumenttien kanssa. Tutkimuksessani hyödynsin lähiluvun metodia.

Tutkielmani johdannossa avasin Richard Griggin ajatusta siitä, että tieteisfiktio toimii ainutlaatuisena genrenä uskonnon tutkimiselle, sillä sen on mahdollista ilmaista kaijuuta pyhän kokemiseen sekulaarissa maailmassa. Oman tutkimukseni löydöksiä perusteella voin sanoa, että väite pitää ainakin osittain paikkansa. *Star Trek* on monin tavoin sekulaari, tieteiskeskkeinen ja ajoittain uskontokriittinen populaarikulttuurin tuotos, mutta siinä ilmaistaan myös uskontoon ja henkisyyteen liittyviä positiivisia elementtejä, kuten esimerkiksi hahmojen voimaantumista uskonsa johdosta. Lisäksi uskonnollisia ja henkisiä asioita kuljetellaan ajoittain tieteen vierellä tietynlaisina ‘apukeinoina’ vaikeiden tilanteiden selättämiseen, eikä siten aina kritisoitavina tai ylimääräisinä ominaisuuksina. Koska monet sarjan uskonnon ja henkisyyden representaatioista esitettiin myönteisellä tavalla, pidän Griggin argumenttia validina. Tieteisfiktio, kuten *DS9*, esittää ajoittain selvää kaijuuta pyhän kokemiseen.

On todettava, että omassa tutkimusaineistossani ilmennettiin niin kaijuuta myönteisiin uskonnollisiin ja henkisiin kokemuksiin kuin myös kärjistyneitä tilanteita, joissa esimerkiksi tietynlaista henkisyyttä kuvattiin haitallisena. Aiempi tutkimus on argumentoinut, että *Star Trekin* juuret ovat eurosentrisessä sivilisaation käsityksessä, joka ohjaa käsitystä siitä, minkälaisia populaatioita kohtaan tunnetaan sympatiaa, ja minkälaisia taas ei pidetä huomion arvoisina (Seitz 2017, 402–403).

DS9:ssa ilmeni eroja tavoissa, joilla erilaiset representaatiot käsitettiin. On pääteltävissä, että sarjan kontekstissa tietynlaiset uskonnollisuuden ja henkisyyden muodot miellettiin joko positiivisiin tai negatiivisiin ilmiöihin liittyviksi. Negatiivisen henkisyyden tai pahan representaatiosta selkein esimerkki liittyy bajorilaisten kieltämiin pah wraith -teksteihin sekä pahojen henkien karkottamiseen. Myös Gul Dukatın hahmoa kuvailtiin todellisena pahana hetkessä, jossa messiasmyyttisenä hahmona esitetty Benjamin Sisko viittasi Raamatusta tuttuun lainaukseen.

Uskonnolliset ja henkiset representaatiot sisälsivät ajoittain siis selkeitä vastakkainasetteluja. Hahmojen, kuten Gul Dukatın ja Benjamin Siskon, on mahdollista toimia samanaikaisesti tiettyihin stereotypioihin viittaavina kuvauksina, kuin myös uskottavuutta herättävinä henkilöinä. Siinä missä Sisko ja Dukat representoivat hyvän ja pahan taistelua, toisissa hahmoissa, kuten Vedek Bareilissa ja Vedek Winnissä, kärjistettiin vastakkainasettelu liberaalin ja konservatiivisen uskontoprototyypin välillä. Näiden representaatioiden analyysi edellyttää niin pohdintaa vallasta ja ideologiasta, kuin myös esitystapojen kytkemistä kulttuurisiin kehyksiin. (Sihvonen 2006, 135–136). Tällöin voidaan analysoida representaatioiden sisällöissä sitä, minkälainen uskonto tai henkisyys kuvataan myönteisenä ja mikä haitallisena.

Pääasiassa myönteisessä valossa *DS9* esitti bajorilaisten ja klingonien uskonnot, vaikka klingonien tapauksessa eroja sarjan muihin hahmoihin korostettiin. Sotatilanteissa esimerkiksi ihmishahmot eivät kyenneet samaistumaan klingonien voitonriemuun kuolleiden vihollisten edessä. Ihmis- ja avaruusoliohahmojen erilaiset näkemykset uskontoon ja henkisyyteen siis erosivat toisistaan. Siinä missä bajorilaiset ja klingonit kokivat uskonnollisuuden ja henkisyyden samantyyppisten arvojen kautta, cardassialaishahmot ja osa ihmisistä edusti kriittistä ja ateistista näkemystä uskontoon ja henkisyyteen. Satunnaisesti bajorilainen uskontokuvaus sisälsi myös haitallisina nähtäviä representaatioita, kuten Kai Winnin radikaali-konservatiivinen uskontopolitiikka *Profeettain huomassa* -jaksossa (K1J19). Tällöin yleensä hyvänä esitettyä uskontoa representoiva hahmo kuvaa saman uskonnon haittapuolia, kuten ylemmydentunnetta toisinajatteliijoita kohtaan. Tällaisilla erilaisilla representaatiotavoilla voi olla potentiaalia vaikuttaa tapaan, jolla katsoja

suhtautuu uskontoon tai henkisyYTEEN. Ne voivat muistuttaa todellisuuden yhtymäkohdista, prototyypeistä, joihin ne ainakin osittain perustuvat. Tutkielman aineisto sisälsi jaksoja sarjan kuudelta eri tuotantokaudelta, mikä mahdollisti myös erilaisten representaatioiden mahdollisten muutosten tarkastelun. Monissa kuvauksissa, kuten hahmojen suhteessa uskontoon ja henkisyYTEEN, oli nähtävissä muutoksia sarjan edetessä. Tämän lisäksi erilaisia representaatioita asetettiin vastakkain niin hahmojen kuin instituutioiden tasolla. Esimerkiksi juutalaisuuden ja antisemitismin prototyyppien vastakkainasettelua voidaan nähdä *DS9*-kontekstissa bajorilaisen uskonnon ja entisten cardassialaismiehittäjien välillä. Sarjan luojien mukaan bajorilaisten voi nähdä kuitenkin heijastelevan monien eri miehitettyjen tai valtiottomien ihmisten, kuten erilaisten alkuperäiskansojen, kohtaloita (Seitz 2017, 405).

Useat representaatiot ovat puhtaasti fiktiivisiä, kuten paljon esillä ollut bajorilainen uskonto. Erilaisia uskonnon prototyyppjä löytyi sekä fiktiivisten uskontojen sisältä että niiden rinnalta. Bajorilaisten representoimat piirteet eivät yksinomaan viittaa juutalaisuuden prototyyppiin, vaikka sarjan esittämästä uskonnosta on löydettävissä useita viittauksia juutalaisuuteen, esimerkiksi historiallisen kontekstin ja juhlapyhien muodossa. Bajorilaisten uskontoperinteeseen liittyy kuitenkin monia juutalaisuuden ulkopuolisiakin uskonnon piirteitä, kuten katolisen kirkon tyylinen valtahierarkia sekä henkismyyttinen ennustuksiin ja enteisiin uskomisen.

Uskonto esitetään fiktiivisessä kontekstissa esimerkiksi viittauksina uskonnollisiin perinteisiin tai toimintaan (Pesonen & Rautalahti 2020, 242). Edellä esiteltyjen prototyyppien lisäksi uskonto ja henkisyys olivat näkyvillä sarjan käyttämässä sanastossa. Esimerkkejä löytyy niin aineiston dialogista kuin jaksojen nimistä, kuten *Profeettain huomassa*. Dialogissa usein esiintyneisiin sanavalintoihin lukeutuvat *lähettiläs*, *eminenssi* ja *profeetta*, jotka kaikki ovat näkyvissä monissa eri uskontoperinteissä.

Lähdin tutkimaan *DS9*-sarjan representaatioita uskonnon mediatisaation teorian kautta. Tämä myötä löysin tutkimuskysymyksiini moninaisia vastauksia, jotka myös reflektoivat sitä, miten uskonnolliset ja henkiset mielikuvat ovat jatkuvasti läsnä populaarikulttuurissa, samoin kuin sekulaarissa yhteiskunnassa (Hjarvard &

Lövheim 2012, 24). Fiktiivisillä representaatioilla on vaikutusvaltaa ja kyky muuntaa käsitystä uskonnon ja henkisyuden kaltaisista ilmöistä edelleen.

Populaarikulttuurin representaatiot osaltaan vaikuttavat institutionaalisen uskonnon uudelleenmuovautumiseen. (Forbes & Mahan 2017, 2). Tieteisfiktiivinen konteksti voi siis tarjota uusia näkökulmia jo tunnettuihin uskonnon ja henkisyuden prototyyppeihin, sekä yhdistellä näitä toisiinsa saman representaation sisällä.

Jennifer E. Porter ja Darcee L. McLaren ovat tutkineet teoksessaan *Star Trek and Sacred Ground: Explorations of Star Trek, Religion, and American Culture* eri Star Trek-sarjoissa ilmeneviä uskontorepresentaatioita ja niissä tapahtuvia muutoksia historiallisessa kontekstissa. Teoksessa esitetyn argumentin mukaan *DS9*-uskontorepresentaatiot eroavat aikaisemmista sarjoista siinä, että uskonnollisuutta käsitellään suurempana vaikuttajana kuin pelkkänä rationaalisen juonen sivuosana. Samalla tämä tuo näkyviin uskonnollisten instituutioiden, kuten bajorilaisen uskontohierarkian, kääntöpuolet. Uskolla voi olla laajoja positiivisia vaikutuksia, mutta samalla uskonnollisiin auktoriteettirooleihin on mahdollista yhdistää kunnianhimon ja korruption teemoja. (Porter & McLaren 1999, 25). Tämä kävi ilmi myös oman aineistoni analyysissä, erityisesti jakson *Profeettain huomassa* (K1J19) kohdalla. Kai Winn toimi tässä kontekstissa tietystä miehestä korruption esimerkkinä, sillä hän erosi muista bajorilaishahmoista omassa seurauseettisessä ajattelutavassaan, jonka mukaan loppu hyvittää radikaalitkin keinot.

5.2 Jatkotutkimusmahdollisuudet

On monia erilaisia tutkimustapoja, joilla on mahdollista tutkia populaarikulttuurin esittämiä representaatioita uskonnosta ja henkisyudesta. Olen tässä tutkielmassa hyödyntänyt vain tiettyä tutkimusmenetelmää käsitellessäni tarkasti rajattua aineistoa. Jatkotutkimuksen mahdollisuuksien puolesta voin todeta, että tämä tutkielma on hipaissut vain pientä osaa koko Star Trek -universumista. Jopa pelkän *DS9*-sarjan sisältä on löydettävissä useita uskontotieteellisesti kiinnostavia elementtejä, jotka jäivät oman tutkimukseni ulkopuolelle rajauksen takia. Klingonien ja bajorilaisten lisäksi fiktiivistä uskontoa sarjassa esitetään esimerkiksi ferengiläisten hahmojen kautta. Aineistoni jaksoissa ferengit eivät nousseet kuitenkaan uskonnon tai henkisyuden kontekstissa yhtä merkittävästi esille kuin muut hahmot.

Trek tarjoaa uskontotieteelliselle mediatutkimukselle loputtomia mahdollisuuksia. Kuten jotkut aikaisemmat tutkijat ovat tehneet, on mahdollista vertailla sarjoissa ilmeneviä asioita muihin kulttuurialan tuotoksiin, kuten kirjallisuuteen. On myös mahdollista valita tietty teema, jota lähestyy joko tietyn tieteenalan tai monia eri aloja sekoittavasta näkökulmasta. Kuten tutkielman alkupuolella totesin, Trek käsittelee uskonnon lisäksi monia muita mielenkiintoisia teemoja.

Historiantutkimuksen näkökulmasta voisi olla mielenkiintoista esimerkiksi tutkia, miten kukin sarja tai elokuva on heijastellut oman aikakautensa piirteitä. Mielestäni Trekin monipuolisuuteen liittyy myös sen erikoinen luonne populaarikulttuurin tuotteena. Katsojan ei välttämättä tarvitse pitää tieteisfiktioista pitääkseen Star Trekistä. Sarjoissa esitetyt tarinat ovat loppujen lopuksi helposti lähestyttäviä pohdintoja asioista, joita käsittelemme muillakin elämän aloilla jatkuvasti.

Uskontotieteellinen jatkotutkimus voisi myös vertailla eri Star Trek -sarjoissa tai elokuvissa esiintyviä uskonnon ja henkisyyden representaatioita. Toinen hyvä vaihtoehto olisi tutkia, ilmeneekö tällaisissa representaatioissa muutoksia ajan kuluessa. Ensimmäiset Star Trek -tuotokset ovat 1960-luvulta, ja ilmiö jatkuu yhä erilaisten sarjojen ja elokuvien muodoissa. On siis todennäköistä, että ajankulun myötä kaikenlaisissa representaatioissa tapahtuu muutoksia. Samoin tapa, jolla käsittelemme ja koemme uskonnon ja henkisyyden kaltaisia ilmiöitä niin yksilöinä kuin yhteiskunnan mittakaavassa muuttuu jatkuvasti. Populaarikulttuurin esittämät uskonto- ja henkisyyskuvaukset kertovat yhtä lailla ympäröivän kulttuurin tavasta käsitellä kyseisiä aiheita. Niinpä niiden tutkimus on aina niin ajankohtaista kuin arvokasta.

Lähdeluettelo

Sähköiset lähteet

Bastién, Angelica Jade 2018: Deep Space Nine Is TV's Most Revolutionary Depiction of Black Fatherhood. *Vulture*. Saatavissa: <https://www.vulture.com/2018/01/deep-space-nine-revolutionary-depiction-of-black-fatherhood.html>. Viitattu 20.2.2022.

Eveleth, Rose 2013: In the Entire History of the Catholic Church, only a Handful of Popes Have Resigned. Saatavissa: <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/in-the-entire-history-of-the-catholic-church-only-a-handful-of-popes-have-resigned-14734771/>. Viitattu 9.8.2022.

Gene Roddenberry. IMDb Mini Biography. Saatavissa: https://www.imdb.com/name/nm0734472/bio?ref=nm_ov_bio_sm Viitattu 20.2.2022.

Karlamangla, Soumya 2022: Remembering the 1992 Los Angeles Riots. *The New York Times*. Saatavissa: <https://www.nytimes.com/2022/05/06/us/los-angeles-riots.html>. Viitattu 12.6.2022.

Memory Alpha: Bajoran Temple. Saatavissa: https://memory-alpha.fandom.com/wiki/Bajoran_temple?so=search. Viitattu 18.7.2022.

Memory Alpha: Changeling. Saatavissa: <https://memory-alpha.fandom.com/wiki/Changeling?so=search>. Viitattu 26.6.2022.

Memory Alpha: D'jarra. Saatavissa: <https://memory-alpha.fandom.com/wiki/D'jarra?so=search>. Viitattu 10.8.2022

Memory Alpha: Gratitude Festival. Saatavissa: https://memory-alpha.fandom.com/wiki/Gratitude_Festival?so=search. Viitattu 10.8.2022.

Memory Alpha: Gul. Saatavissa: <https://memory-alpha.fandom.com/wiki/Gul>. Viitattu 12.7.2022.

Memory Alpha: Jem'Hadar. Saatavissa: <https://memory-alpha.fandom.com/wiki/Jem'Hadar?so=search>. Viitattu 20.6.2022.

Memory Alpha: Kahless the Unforgettable. Saatavissa: https://memory-alpha.fandom.com/wiki/Kahless_the_Unforgettable?so=search. Viitattu 23.9.2022.

Memory Alpha: Kai. Saatavissa: <https://memory-alpha.fandom.com/wiki/Kai>. Viitattu 9.8.2022.

Memory Alpha: Mae Jemison (actress). Saatavissa: [https://memory-alpha.fandom.com/wiki/Mae_Jemison_\(actress\)](https://memory-alpha.fandom.com/wiki/Mae_Jemison_(actress)). Viitattu 12.3.2022.

Memory Alpha: Pagh. Saatavissa: <https://memory-alpha.fandom.com/wiki/Pagh?so=search>. Viitattu 12.7.2022

Memory Alpha: Prefect. Saatavissa: <https://memory-alpha.fandom.com/wiki/Prefect>. Viitattu 26.6.2022.

Mislin, David 2020: An old debate over religion in school is opening up again. Saatavissa: <https://theconversation.com/an-old-debate-over-religion-in-school-is-opening-up-again-129871>. Viitattu 9.8.2022.

Sneed, Roger A. 2018: Far beyond those distant stars: Star Trek: Deep Space Nine and an afrofuturistic approach to religion. Shuddhashar. Saatavissa: <https://shuddhashar.com/far-beyond-those-distant-stars-star-trek-deep-space-nine-and-an-afrofuturistic-approach-to-religion-roger-a-sneed/>.

Star Trek: Deep Space Nine –sarjan Internet Movie Database -sivut: https://www.imdb.com/title/tt0106145/?ref_=ttep_ep_tt

The Editors of Encyclopaedia Britannica: Mitre. Saatavissa: <https://www.britannica.com/topic/mitter>. Viitattu 23.9.2022.

The National Archives: The Battle of Balaklava. Saatavissa: <https://www.nationalarchives.gov.uk/battles/crimea/battle.html>. Viitattu 1.7.2022.

Tieteen termipankki: Uskontotiede: uushenkisyys. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Uskontotiede:uushenkisyys>. Viitattu 19.10.2022.

Tutkimuskirjallisuus

Aaltonen, Anni 2021: *Islaminuskaisen naisen sosiaalisen vallan representaatio norjalaisessa nuortensarjassa Skam*. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Turku.

- Ahmad, Jamal 2017: Myths and Legends in the Literary Works of Lord Alfred Tennyson. *Research Journal of Humanities and Social Sciences* Vol. 5.
- Akala, Adesola Joan 2014: *The Son-Father Relationship and Christological Symbolism in the Gospel of John*. Bloomsbury, Lontoo.
- Bahar, Mehri 2009: Television, Religious Objects and Secularism. *Asian Journal of Social Science* Vol. 37 (2).
- Barrett, Michéle & Duncan Barrett 2016: *Star Trek. The Human Frontier*. Routledge, New York.
- Boyd, James W. 1971: Symbols of Evil in Buddhism. *The Journal of Asian Studies* Vol. 31 (1).
- Bruce, Steve 2009: Defining religion. A Practical Response. *International Review of Sociology* Vol. 21 (1).
- Brummett 2019: *Techniques of Close Reading*. SAGE, Los Angeles.
- Cusack, Carole M.
2010: *Invented Religions*. University of Sydney, Australia.
2013: Play, narrative and the creation of religion: Extending the theoretical base of 'invented religions'. *Culture and Religion* Vol.14 (4).
- Davidson, Markus 2013: Fiction-based religion: Conceptualising a new category against history-based religion and fandom. *Culture and Religion* Vol. 14 (4).
- Diethelm, Pascal & Martin McKee 2009: Denialism: what is it and how should scientists respond? *European Journal of Public Health* Vol. 19 (1), 2–4.
- Engman, Linda 2016: Uskonto, yksilö ja yhteisö moraalien määrittäjänä - The Walking Dead -sarjan henkilöihahmojen moraali-ongelmissa. Uskontotieteen pro gradu –tutkielma. Turun yliopisto, Turku.

Erdmann, Terry J. & Paula M. Block 2000: *Star trek: Deep space nine – Companion*. Pocket Books, New York.

Ferguson, Kathy E. 2010: This Species Which Is Not One: Identity Practices in Star Trek: Deep Space Nine. Strategies: *Journal of Theory, Culture & Politics* Vol. 15 (2).

Fisher, Douglas & Nancy Frey 2014: *Close Reading and Writing from Sources*. International Reading Association, Newark.

Forbes, Bruce D. & Jeffrey H. Mahan 2017: *Religion and Popular culture in America*. University of California Press, Oakland.

Ford, Caroline 1993: Religion and Popular Culture in Modern Europe. *The Journal of Modern History* Vol. 65 (1).

Grénman, Mia & Juulia Räikkönen & Terhi-Anna Wilska 2014: Wellness – Elämyksellinen hyvinvointikulutus haasteena kaupalle ja palveluliiketoiminnalle. *Kulutustutkimus. Nyt*. Vol. 8 (1), 45–59.

Grigg, Richard 2018: *Science fiction and the Imitation of the Sacred*. Bloomsbury, Lontoo.

Hall, Stuart 1997: *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage publications, Lontoo.

Heininen, Simo 2004: *Ihmistä suurempi. Paaviuden historia*. Edita, Helsinki.

Hjarvard, Stig & Mia Lövheim 2012: *Mediatization and Religion. Nordic Perspectives*. Göteborgin yliopisto, Göteborg.

Hoover, Stewart M. 2006: *Religion in the Media Age. Media, Religion and Culture*. Routledge, Abingdon.

Jewett, Robert & Shelton Lawrence 1977: *The American Monomyth*. Doubleday, New York.

Jones, Christopher P. 2006: *Philostratus. Apollonius of Tyana. Letters of Apollonius Ancient Testimonia. Eusebius's Reply to Hierocles*. Harvard University Press, Lontoo.

Jylhä, Yrjö 1934: *Runon pursi. Maailmankirjallisuuden kertovaa runoutta*. WSOY, Porvoo.

Kapell, Matthew 2000: Speakers for the dead: Star Trek, the Holocaust, and the representation of atrocity. *Extrapolation* Vol. 41 (2).

Koenig, Harold G. 2008: Concerns About Measuring "Spirituality" in Research. *The Journal of Nervous and Mental Disease* Vol. 196 (5), 349–355.

Konisky, David M. 2018: The greening of Christianity? A study of environmental attitudes over time. *Environmental Politics* Vol. 27 (2), 267–291.

Kraemer, Ross 2003: *Religions of Star Trek*. Westview Press, New York.

Kuula, Kari & Martti Nissinen 2008: *Johdatus Raamattuun*. Kirjapaja, Helsinki.

Le Beau, Bryan F. 2003: Becoming the Most Hated Woman in America: Madalyn Murray O'Hair. *The Journal of American Culture* Vol. 26 (2).

Lewis, James R. 2003: *Legitimizing New Religions*. Rutgers University Press, Lontoo.

Matthews, Warren 2007: *World Religions*. Cengage Learning, Wadsworth.

McCormick, Patrick 1996: Final frontier covers old ground. (influence of television program 'Star Trek'). *U.S. Catholic* Vol. 61 (3).

McGrath, James F. 2015: *Explicit and Implicit Religion in Doctor Who and Star Trek*. Digital commons. Butler University, Indianapolis.

Owen, Suzanne 2011: The World Religions paradigm Time for a change. *Arts and humanities in higher education*. Vol. 10 (3), 253–268.

Paasonen, Susanna 2010: Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa T. Saresma & L-M Rossi & T. Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen*, 39–49. Vastapaino, Tampere.

Pesonen, Heikki & Lehtinen, Elina & Nelli Myllärniemi 2011: Kuinka tutkia uskontoa elokuvassa? Lähtökohtia, periaatteita ja näkökulmia. Teoksessa Heikki Pesonen, Elina Lehtinen, Nelli Myllärniemi & Minja Blom (toim.) *Elokuva uskonnon peilinä: uskontotieteellisiä tarkennuksia länsimaiseen populaarielokuvaan*, 10–45. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Pesonen Heikki & Heidi Rautalahti 2020: Populaarikulttuuri. Teoksessa H. Pesonen & T. Sakaranaho (toim.) *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*, 242–252. Gaudeamus, Helsinki.

Petersen, Line Nybro 2010: Renegotiating religious imaginations through transformations of "banal religion" in Supernatural. "Saving People, Hunting Things,". *Transformative Works and Cultures* Vol. 4 (2010).

Porter, Jennifer E. & Darcee L. McLaren 1999: *Star Trek and Sacred Ground: Explorations of "Star Trek", Religion and American Culture*. State University of New York Press, Albany.

Pöysä, Jyrki 2010: Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Jyrki Pöysä & Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*, 331–355. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu.

Raamattu, vuoden 1992 suomennos.

Ramstedt, Tommy & Terhi Utriainen 2017: Uushenkisyys. Teoksessa Ruth Illman & Kimmo Ketola & Ritva Latvio & Jussi Sohlberg (toim.) *Monien uskontojen ja katsomusten Suomi*, 213–224. Kirkon tutkimuskeskus, Kuopio.

Roth, Christopher F. 2011: Alien worlds: social and religious dimensions of extraterrestrial contact. *Journal of American Folklore* Vol. 124 (494).

Savola, Johan 2013: Profeettojen polku: Star Trekin käsityksiä jumalista ja uskonnosta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Saler, Benson 2008: Conceptualizing religion: Some recent reflections. *Religion* Vol.38 (3), 219–225.

Seitz, David K. 2017: Second Skin, white masks: Postcolonial reparation in Star Trek: Deep Space Nine. *Psychoanalysis, Culture & Society* Vol. 22, 401–419.

Schultes, John S. 2003: Any Gods Out There? Perceptions of Religion from Star Wars and Star Trek. *Journal of religion and film* Vol. 7 (3).

Sihvonen, Tanja 2006: Representaatio/Simulaatio. Esityksestä toimintaan ja takaisin. Teoksessa Seija Ridell, Pasi Väliäho & Tanja Sihvonen (toim.) *Mediaa käsittämässä*, 129–138. Vastapaino, Tampere.

Sjö, Sofia 2012: Bad religion/good spirituality? Explorations of religion in contemporary Scandinavian films. *Journal of Scandinavian Cinema* Vol. 2 (1).

Strayer, Kirsten 2010: Reinventing the inhuman: avatars, cylons and “Homo sapiens” in contemporary science-fiction television series. *Literature film quarterly* Vol.38 (3).

Taira, Teemu

2013: The category of 'invented religion': A new opportunity for studying discourses on 'religion'. *Culture and religion*. Vol.14 (4).

2020: Media. Teoksessa Sakaranaho, Tuula & Heikki Pesonen (toim.) *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*. Gaudeamus, Helsinki.

Wallenius-Korkalo, Sandra 2018: Esitetty lestadiolaisuus: uskonto, ruumiillisuus ja valta populaarikulttuurissa. Väitöskirja. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Webb, Jen 2009: *Understanding Representation*. Sage Publications, Thousand Oaks, California.

Young, Francis 2016: *A History of Exorcism in Catholic Christianity*. Palgrave Macmillan Cham, Lontoo.

Liitteet

Liite 1. Linkit *Deep Space Ninen* IMDb-sivuille ja aineiston jaksojen juonitiivistyksiin

Star Trek: Deep Space Nine: Internet Movie Database

K1J1: Lähettiläs ”*Emissary*”

K1J19: Profeettain huomassa ”*In the Hands of the Prophets*”

K3J15: Kohtalo ”*Destiny*”

K4J16: Profeettain lähettiläät ”*Accession*”

K5J10: Näkyjä ”*Rapture*”

K6J6: Uhrauksia ”*Sacrifice of Angels*”

K6J11: Valssi ”*Waltz*”

K6J21: Sovitus ”*The Reckoning*”

K6J26: Profeettain kyynleet ”*Tears of the Prophets*”

K7J18: Kunnes kuolema meidät erottaa ”*Til Death Do Us Part*”

K7J25: Mitä taakse jää ”*What You Leave Behind*”